

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra**

Vaidos Venslauskaitės,
V kurso, komercinės teisės
studijų atšakos studentės

Magistro darbas

TURTINĖS TĖVŲ TEISĖS IR PAREIGOS VAIKAMS

Vadovas: lekt. Saulius Aviža
Recenzentas: lekt. Egidijus Laužikas

Vilnius 2008

TURINYS

Ižanga	2
1. Tėvų turtinių teisių ir pareigų prigimtis ir visuomeninė reikšmė	6
2. Tėvų turtinių teisių ir pareigų rūšys, atsiradimo pagrindas, momentas ir pabaiga	10
3. Tėvų turtinių teisių ir pareigų turinys ir įgyvendinimas	15
3.1. Tėvų teisių ir pareigų, susijusių su jų vaikams priklausančiu turtu, turinys ir įgyvendinimas	17
3.1.1. Uzufukto teisės turinys ir įgyvendinimas tvarkant vaikams priklausančią turtą	19
3.1.1.1. Pareigos tvarkyti turtą išimtinai vaiko interesais įgyvendinimas	22
3.1.1.2. Teisės naudoti pajamas ir vaisius, gaunamus iš nepilnamečiui vaikui priklausančio turto, šeimos reikmėms įgyvendinimas	25
3.1.1.3. Uzufukto teisės įgyvendinimo sustabdymas.....	27
3.1.2. Turto, kuriam netaikoma uzufukto teisė, tvarkymo teisinis pagrindas ir įgyvendinimas	29
3.1.3. Papildomos nepilnamečių vaikų turtinių interesų garantijos	30
3.2. Tėvų pareigos materialiai išlaikyti savo nepilnamečius įgyvendinimas	37
3.2.1. Išlaikymo priteisimas iš pareigos nevykdančio tėvo (motinos) teismo būdu ..	38
3.2.1.1. Išlaikymo dydis ir forma	45
3.2.1.2. Proporcingumo principas tarp vaiko poreikių ir tėvų turtinės padėties	49
3.2.1.3. Išlaikymo dydžio ir formos keitimo galimybės	55
3.2.2. Valstybės pagalba vaikams, kurių atžvilgiu tėvai neįgyvendina savo prievolės materialiai išlaikyti savo vaikus	58
Išvados	61
Literatūros sąrašas.....	63
Santrauka.....	68
Summary	69

Ižanga

Temos aktualumas. Per pastaruosius dešimtmečius visuomenės požiūris į vaikus Lietuvoje pasikeitė pasikeitė iš esmės. Šią kaitą labiausiai įtakojo smarkiai besikeičianti ekonominė, socialinė padėtis ir pačios teisės sistemos kaita. 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas daugelį civilinių santykių sureguliuavo naujai, o ypačingai daug naujų tendencijų išryškėjo šeimos teisinių santykių srityje.¹ Tai iš dalies lėmė, kad vaiko padėtis ir atitinkamai – tėvų teisių bei pareigų jų vaikų atžvilgiu apimtis bei samprata Lietuvos teisės sistemoje smarkiai pakito.

Iki įsigaliojant minėtam Civiliniam kodeksui vaikų teisės buvo išvestinės iš jo tėvų teisių, o vaikas buvo suprantamas tik kaip šeimos globotinis, išlaikytinis.² 1995 metais Lietuvai ratifikavus Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją, iš esmės pakito vaiko, kaip teisės subjekto, teisinis statusas, o tai savo ruožtu keitė teisinį tėvų teisių ir pareigų vaikams reglamentavimą. Naujasis Civilinis kodeksas įtvirtino principą, kad vaikas yra teisės subjektas, savarankiškai įgyjantis nuosavybės teises (turtą), o joms įgyvendinti pradėta kurti nauja vaiko teisių apsaugos sistema, paremta vaiko interesų viršenybės principu. Minėtasis Civilinis kodeksas galutinai įtvirtino poziciją, kad vaiko turtinės teisės yra aiškiai atskiriamos nuo tėvų turtinių teisių. Šio požiūrio pagrindu atsirado tokios naujos teisinės kategorijos, kaip „turtą, kuris yra nepilnamečių vaikų nuosavybė, tvarko tėvai uzufukto teisėmis“, „tėvai privalo tvarkyti savo nepilnamečių vaikų turtą išimtinai vaiko interesais“. Taigi tėvų turtinės teisės ir pareigos vaikams tapo išvestinės iš vaiko, kaip savarankiško teisės subjekto, nuosavybės teisės.

Trumpa tėvų turtinių teisių ir pareigų kaitos apžvalga atskleidžia ir šios darbo temos aktualumą bei svarbą. Akivaizdu, kad iš esmės keičiantis požiūriui į vaiką ir jo tėvų teises bei pareigas, iš esmės ėmė kisti ir iki tol nusistovėjusi teismų praktika, visos visuomenės požiūris į šeimos teisinius santykius. Nuo naujų teisinių kategorijų atsiradimo praėjo dar nedaug metų. Teismuose vis dar bandoma remtis senuoju požiūriu į vaikus bei jų tėvų teises ir pareigas vaikams. Nemažėja, o tik kasmet daugėja teisminių ginčų dėl vaikų išlaikymo, vaikų turto tvarkymo teisių. Gausybė prašymų išduoti teismo leidimus, siekiant apsaugoti turtinius vaikų interesus tėvams disponuojant vaiko turtu, teismų išaiškinimų dėl šeimos teisės uzufukto stoka, didėjanti institucijų, kompetetingų spręsti problemas dėl vaikų ir jų tėvų tarpusavio santykių, reikšmė, mokslinių straipsnių,

¹ Kudinavičiūtė I. Civilinio kodekso normų, susijusių su šeimos narių teisių apsauga, įgyvendinimo praktinės problemos. Vilnius: Jurisprudencija, 2002, t. 28 (20). P. 137

² Sagatys G. Tėvų pareiga išlaikyti nepilnamečius vaikus: aktualūs subjektų klausimai. Vilnius: Jurisprudencija, 2005, t. 67 (59). P. 123

ypatingai gvildenančių vaikų išlaikymo problemas, skaičius, naujai priimami teisės aktai vaikų teisių apsaugos ir gynimo srityje tik patvirtina svarbą analizuoti turtinių tėvų teisių ir pareigų vaikams temą.

Temos originalumas ir naujumas. Mokslinių straipsnių, teismų praktikos analizė rodo, kad tiek mokslo darbuose, tiek teismų praktikoje dažniausiai paliečiama vien vaikų išlaikymo problematika. Šis darbas neapsiriboja problemų, susijusių su tėvų pareigos išlaikyti savo vaikus, analize. Darbas originalus tuo, jog turtinės tėvų teisės bei pareigos vaikams nagrinėjamos daug plačiau, liečiant ir tokias teises kategorijas kaip uzufrukto teisės įgyvendinimo šeimos teisėje ypatumai, aptariama turto, kuriam netaikoma uzufrukto teisė, tvarkymo problematika.

Dauguma teisės teoretikų bei praktikų vaikų išlaikymo problematiką analizuoja, siekdami nustatyti, kada ir kokioms prielaidoms esant, atsiranda tėvų pareiga vaikus išlaikyti, trumpai aptardami paties išlaikymo įgyvendinimą. Šiame darbe labiau orientuojamasi į nusistovėjusios praktikos išlaikyti vaikus formavimosi priežastis, prielaidas bei praktines išlaikymo dydžio ir formos nustatymo problemas.

Darbo objektas - tėvų turtinės teisės ir pareigos vaikams. Darbe analizuojamas turtinių teisių ir pareigų atsiradimo pagrindas, pradžia, pabaiga, tėvų turtinės teisės ir pareigos, susijusios su vaikams priklausančiu turtu, teisė ir pareiga materialiai išlaikyti vaiką. Nuo šių tėvų teisių ir pareigų įgyvendinimo neatsiejamos vaiko turtinių interesų apsaugos garantijos tėvams įgyvendinant teises ir pareigas, susijusias su vaikams priklausančiu turtu bei vaiko teisių ir teisėtų interesų apsauga ir gynimas tėvams nevykdant pareigos išlaikyti savo vaikus.

Darbo tikslai. Siekiant atskleisti turtinių tėvų teisių ir pareigų vaikams teisinio reglamentavimo ypatumus, buvo numatytas pagrindinis darbo tikslas - nustatyti, kokia apimtimi Lietuvos Respublikos teisės sistema užtikrina vaiko interesų viršenybės principo įgyvendinimą, reglamentuodama turtines tėvų teises ir pareigas vaikams, formuodama šių teisių ir pareigų įgyvendinimo praktiką, kokios yra šių teisių ir pareigų įgyvendinimo teorinės ir praktinės problemos, jų galimi sprendimo būdai bei prielaidos.

Tam, kad būtų pasiektas pagrindinis darbo tikslas, visų pirma buvo pasirinkta atskleisti tėvų turtinių teisių ir pareigų prigimtį bei visuomeninę reikšmę, jų rūšis, atsiradimo pagrindus, momentą ir pabaigą. Taip pat buvo analizuojamas šeimos teisės uzufrukto turinys, kadangi teismų praktika gilios šeimos teisės uzufrukto turinio analizės nepateikia, teisės normos uzufrukto turinio taip pat išsamiai nedetalizuoja. Atskleidžiant uzufrukto teisės turinį ir įgyvendinimą, nagrinėjama tėvų pareiga tvarkyti turtą išimtinai vaiko interesais, teisės naudoti pajamas ir vaisius, gaunamus iš nepilnamečiui vaikui

priklausančio turto, šeimos reikmėms, uzufrukto teisės įgyvendinimo sustabdymas. Civilinio kodekso normos, reglamentuojančios tėvų teises ir pareigas tvarkant vaiko turtą neapibrėžia turto, kuriam tėvai neturi uzufrukto teisės, tvarkymo teisinio pagrindo, todėl darbe buvo siekama šį pagrindą nustatyti ir išanalizuoti. Darbe nagrinėjant vaikų turtinių interesų apsaugos garantijas tėvams disponuojant jų turtu, buvo aiškinamasi ar šeimos teisės sistemoje įtvirtintos vaiko turtinių interesų apsaugos garantijos yra pakankamos šių interesų apsaugai ir gynybai. Analizuojant tėvų turtinę teisę ir pareigą išlaikyti savo vaikus buvo siekama išsiaiškinti ar išlaikymo dydžio nustatymas Lietuvos teisės sistemoje užtikrina vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos ir gynimo principo įgyvendinimą.

Darbe daugiausiai dėmesio skirta Lietuvos Respublikos teisės aktų analizei bei teismų praktikos formuojamai praktikai. Lietuvos Respublikos teisės aktuose įtvirtintos teisės normos, jų sisteminė bei istorinė analizė rodo tėvų teisių ir pareigų vaikams raidos tendencijas, pagrindinius šių teisių ir pareigų įgyvendinimo principus. Kadangi teisės normos, reglamentuojančios darbo temą, dažnai nedetalizuoja praktinių tėvų teisių ir pareigų įgyvendinimo aspektų bei palieka didelę diskrecijos teisę teismams, nustatant praktinį šių teisės normų įgyvendinimą, darbe buvo remiamasi Lietuvos teismų praktika.

Tyrimo metodai. Analizuojant darbo temą, buvo taikyti istorinis, sisteminis, lyginamasis, loginis, lingvistinis, statistinis bei kiti tyrimo metodai. Istorinis tyrimo metodas pasirinktas atskleisti tėvų turtinių teisių ir pareigų reglamentavimo, vaiko, kaip savarankiško teisės subjekto, nuosavybės teisės vaikams pripažinimo, išlaikymo prievolės kreditoriaus istorinę kaitą. Darbe plačiai naudotas sisteminis tyrimo metodas, siekiant pateikti nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų, reglamentuojančių tėvų turtinių teisių ir pareigų vaikams analizę, atskirų teisės normų tarpusavio santykį, sisteminio taikymo galimybes. Vadovaujantis lyginamuoju metodu analizuota Lietuvos ir senosios Romėnų teisės reglamentuojami tėvų turtinių teisių ir pareigų atsiradimo pagrindai, nuosavybės teisės vaikui pripažinimas, nepilnamečio vaiko civilinis veiksnumas, uzufrukto instituto supratimas, vaiko išlaikymo dydžio nustatymo sistemų pranašumai ir trūkumai. Loginio metodo pagalba atskleisti darbo tikslai, pateiktos išvados, pasiūlymai ir apibendrinimai. Vadovaujantis loginės dedukcijos metodu darbe analizuoti teisės teoretikų ir praktikų teiginiai ir jų pagrindu gautos naujos išvados (vaiko interesų samprata, teisių ir pareigų atsiradimo pagrindas). Lingvistinis tyrimo metodas naudotas aiškinant teisės normų turinį ir prasmę, vadovaujantis žodine jų išraiška. Statistinio metodo pagalba pateiktos teismų statistikos ataskaitos apie teismuose išnagrinėtas bylas dėl vaikų išlaikymo, siekiant

atskleisti teismo priverstine tvarka priteisiamo išlaikymo dydžio, formos nustatymo bei keitimo analizės aktualumą.

Tyrimo šaltiniai. Darbas visų pirma paremtas pirminių teisės šaltinių analize – nacionaliniais ir tarptautiniais teisės aktais, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika. Pasirinktos temos analizei itin reikšmingi tokie tarptautiniai aktai, kaip 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, 1975 m. Europos konvencija dėl nesantuokinių vaikų teisinio statuso, 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, kadangi šiuose tarptautiniuose teisės aktuose įtvirtintos pamatinės nuostatos, principai, reikšmingi tinkamam tėvų teisių ir pareigų įgyvendinimui. Ne mažiau svarbūs ir analizuoti nacionaliniai teisės aktai: Lietuvos Respublikos Konstitucija, Civilinis kodeksas, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, Lietuvos Respublikos vaikų išlaikymo fondo įstatymas, įtvirtinantys ne tik tėvų turtinių teisių ir pareigų įgyvendinimo principus, bet ir įgyvendinimo tvarką.

Darbe naudoti ir antriniai teisės šaltiniai – teisinė mokslinė literatūra, vadovėliai, teisės teoretikų publicistiniai straipsniai, iš kurių būtų galima išskirti Mikelėną Valentį, Taminską Algirdą, Sagatį Gediminą, Rasimavičių Petrą, Vitkevičių Pranciškų Stanislavą, Nekrošių Ipolitą, Nekrošių Vytautą, Vėlyvį Stasį.

Mikelėno V. labai pasirinkti išlaikymo prievolės ir vaiko interesų sampratos atskleidimui. Taminsko A. pateikta uzufukto teisės samprata padėjo darbe išaiškinti šeimos teisės uzufukto turinį. Sagačio G. ir Vitkevičiaus P.S. darbai svarbūs analizuojant tėvų teisę ir pareigą materialiai išlaikyti vaikus. Rasimavičiaus P. darbas reikšmingas pateikiant tėvų teisių ir pareigų vaikams istorinę kaitą. Nekrošiaus I., Nekrošiaus V., Vėlyvio S. bendras darbas suteikė galimybę palyginti senosios Romėnų teisės reglamentuotus teisių ir pareigų atsiradimo pagrindus, vaikų nuosavybės teisę, vaikų civilinį veiksnumą.

1. Tėvų turtnių teisių ir pareigų prigimtis ir visuomeninė reikšmė

Tėvai pirmieji tampa savo vaikų auklėtojais. Jie gina ir saugo savo vaikus, perduoda jiems šeimos ir tautos tradicijas, skiepija žmogiškąsias vertybes ir paruošia juos tapti visaverčiais visuomenės nariais.³ Tėvai yra atsakingi už savo vaikus, privalo juos auklėti, prižiūrėti, padėti įgyvendinti įstatymų deklaruojamas teises. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad „pareigos rūpintis vaiku, auklėti jį ir išlaikyti, sudaryti normalias gyvenamosios aplinkos sąlygas kyla iš tėvų prigimtinių prievolės būti atsakingiems už vaikų padėtį iki jiems sulaukiant pilnametystės“.⁴ Taigi tėvai turi prigimtines teises ir pareigas savo vaikams, kylančias iš tėvų valdžios, kurios turinys apibrėžtas Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 3.155 straipsnyje. Į tėvų valdžios sudėtį patenka ir turtnės, ir asmeninės tėvų teisės ir pareigos vaikams, kadangi tėvų valdžia pasireiškia ne vien auklėjimu ir priežiūra, bet ir tinkamu sveikatos priežiūros užtikrinimu, išlaikymu, sąlygų visapusiškam vystymuisi sudarymu, kas sąlygoja tėvų turtnę teisę ir pareigą teikti materialinį išlaikymą. Nevykdant turtnės teisės bei pareigos išlaikyti vaiką, nebus užtikrintos ir tinkamos sveikatos priežiūros, visapusiško ir harmoningo vystymosi sąlygos, kadangi tiek sveikatos priežiūra, tiek visapusiškas vaiko vystymasis (protinę ir fizinę būklę atitinkanti veikla, gabumų lavinimas) reikalauja piniginių lėšų skyrimo. Pabrėžtina, jog tėvų valdžia yra tėvų teisių ir pareigų derinys ir tas pats tėvų valdžios elementas gali būti suprantamas ir kaip teisė, ir kaip pareiga, todėl tėvai turi ne tik teisę, bet ir pareigą įgyvendinti tėvų valdžią.⁵ Dėl šios priežasties dažnai įstatymuose tėvų teisė ir pareiga yra sutapatinama.

Tėvų turtnės teisės ir pareigos vaikams reglamentuojamos Lietuvos Respublikos Konstitucijos,⁶ Civilinio kodekso trečiosios knygos „Šeimos teisė“ XII skyriaus „Turtnės vaikų ir tėvų tarpusavio teisės ir pareigos“,⁷ kitų teisės aktų, tarptautinių sutarčių, Europos Sąjungos teisės aktų.

Analizuojant tėvų teisių ir pareigų vaikams prigimtį, būtina atskleisti vaiko sampratą. Bendrąja prasme sąvoka „vaikas“ yra suprantama kaip asmuo iki tam tikros

³ Gustainienė M. Jaunimo požiūris į darbą ir šeimą. XXI amžius, 2006, Nr. 2 (75). <http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/zvilgsniai/20060210/3-1.html> [žiūrėta 2008 - 01 – 19]

⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2004 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje V. Sinkevič v. M. Sinkevič, Nr. 3K-3-259. Kat. 72.2 <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=25193> [žiūrėta 2008-01-16]

⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2003. P.298

⁶ Valstybės žinios, 1992, Nr.: 33-1014

⁷ Valstybės žinios, 2000, Nr.: 74

įstatymų nustatytos amžiaus ribos, kuri pagal Civilinį kodeksą bei tarptautinėje teisėje yra aštuoniolika metų. Biologine prasme visi fiziniai asmenys turi savo tėvus, t.y. jie biologiškai kilę iš kitų dviejų fizinių asmenų – savo motinos ir tėvo. Šia biologine, kraujo ryšio prasme visi fiziniai asmenys savo tėvams yra vaikai⁸. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas vieną iš „vaiko“ sąvokų pateikia taip pat kaip sūnų ar dukrą savo tėvams.⁹ Vadovaujantis šiais „vaiko“ sąvokos apibūdinimais, galima išskirti dvi vaiko sampratas: asmuo, nesulaukęs aštuoniolikos metų amžiaus bei fizinis asmuo, biologiškai kilęs ir susijęs kraujo ryšiu su savo tėvais. Šiame darbe svarbu yra vaiko, kaip tėvų teisių ir pareigų subjekto, samprata. Civilinio kodekso trečiosios knygos Šeimos teisė normose, reglamentuojančiose turtines tėvų teises ir pareigas vaikams, daugumoje minima nepilnamečio vaiko sąvoka, dėl šios priežasties galima neteisingai interpretuoti vaiko, kaip šio santykio subjekto sampratą susiejant su amžiumi. Tėvų teisių ir pareigų vaikams teisiniame santykiyje vaiko, kaip šio santykio subjekto sąvoką, derėtų sieti ne su vaiko amžiumi, bet kraujo ryšiu su savo tėvais. Su vaiko amžiumi gali būti siejamas tik tėvų turtinių teisių ir pareigų galiojimas. Civilinio kodekso trečiosios knygos „Šeimos teisė“ XII skyriaus „Turtinės vaikų ir tėvų tarpusavio teisės ir pareigos“ teisės normose, išskyrus 3.194 straipsnio 3 dalį, tėvų turtinių teisių ir pareigų galiojimas siejamas su vaiko nepilnametyste dėl vaiko, nesulaukusio pilnametystės, išskirtinės padėties: nors 1995 metais ratifikavus 1989 m. Jungtinių tautų vaiko teisių konvenciją,¹⁰ jis jau laikomas aktyviu teisinių santykių dalyviu, kuris pats įgyvendina savo teises, o tėvai tik užtikrina šių teisių įgyvendinimą, tačiau dėl riboto savo veiksnio nepilnametis vaikas yra silpnas ir nepajėgus pats savarankiškai įgyvendinti įstatymų deklaruojamas turtines teises. Pavyzdžiui, pagal įstatymus nepilnamečiai gali turėti nuosavybę, tačiau neturėdami visiško civilinio veiksnio, negali pilnai šia teise naudotis. Nuo pat gimimo deklaruojama prigimtinė vaiko teisė į išlaikymą taip pat suponuoja tėvų pareigą ir teisę įgyvendinti šią vaiko teisę teikiant materialinį išlaikymą.

Tėvų teisės ir pareigos nustatytos ne vien dėl vaikų interesų, bet ir visos visuomenės, nes visuomenė yra suinteresuota tinkamu vaikų auklėjimu, jų protiniu ir fiziniu išsivystymu, asmenybės ugdymu.¹¹ Taigi tinkamas tėvų teisių ir pareigų įgyvendinimas yra viešas interesas. Tėvams netinkamai vykdant ar aplamai neįgyvendinant ir nevykdant teisės normose įtvirtintų teisių bei pareigų, pažeidžiami vaiko interesai, kas suponuoja viešą interesą ginti vaiko teisių pažeidimą. Vaiko teisių

---

⁸ Sagatys G. Vaiko teisė į šeimos ryšius. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006 P 25

⁹ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000. P. 903

¹⁰ Valstybės žinios, 1995 Nr.: 60-1501.

¹¹ Rasimavičius P. Tarybinė šeimos teisė. Vilnius: Mintis, 1981. P. 128

apsaugą užtikrinti svarbu, kadangi vaikai yra ne tik mūsų visuomenės ateitis, bet ir dabartis. Nuo jų gyvenimo kokybės ir plačių galimybių šiandien priklauso visos visuomenės gerovė.¹²

Pažymėtina, kad viešo intereso apsauga ir gynimas neįmanomas be valstybės intervencijos šeimos santykių srityje. Viena vertus, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnis¹³ įtvirtina kiekvienam asmeniui teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo asmeninis ir jo šeimos gyvenimas, buto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas. Europos žmogaus teisių teismas išaiškino, kad Konvencijos 8 straipsnio kontekste "šeimos gyvenimo" sąvoka apima santuoka pagrįstus santykius, nors ir tokiais neapsiriboja. Dėl to vaikas, gimęs ne santuokoje, yra pripažįstamas *ipso iure* "šeimos" vieneto dalimi nuo pat jo gimimo momento jau vien dėl šio fakto.¹⁴ Taigi tėvų teisių ir pareigų vykdymas vaikams, nepriklausomai nuo to, ar vaikas yra gimęs santuokoje, ar ne, patenka į sąvoką „šeimos gyvenimas“, todėl valstybė, vadovaujantis minėtos Konvencijos 8 straipsniu, neturėtų kištis. Tačiau Europos žmogaus teisių teismas konstatavo, jog gali būti nustatomos pozityvios pareigos, neatskiriama susijusios su efektyviu šeimos gyvenimo gerbimu. Tokios pareigos gali sietis su priemonių, skirtų apsaugoti šeimos gyvenimo gerbimą santykiuose tarp asmenų, įskaitant tiek šių santykių reguliavimo sistemos, tiek įgyvendinimo mechanizmo nustatymą, saugant asmens teises, o esant būtinumui - konkrečių veiksmų įgyvendinimą, priėmimu.¹⁵ Taigi šeimos gyvenimo privatumas nėra absoliutus, tai suponuoja ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta išimtis valstybės institucijų intervencijai, siekiant apsaugoti valstybės saugumą, viešąją tvarką, ekonominės gerovės interesus bei užkirsti kelią teisės pažeidimams, nusikaltimams, gyventojų sveikatai, dorovei arba kitų žmonių teisėms ir laisvėms apsaugoti. Vadovaudamasi šia išimtimi, valstybė, saugodama viešą interesą – vaiko teisių apsaugą, turi išimtinę kompetenciją įtvirtinti tėvų teisių ir pareigų apimtį, įgyvendinimą reglamentuojančias teisės normas, steigti valstybines institucijas, atliekančias kontrolės funkciją bei spręsti ginčus, kylančius teisių ir pareigų įgyvendinimo srityje. Pagrindiniai tarptautiniai teisės aktai vaiko teisių apsaugos srityje yra: 1992 m. sausio 5 d. Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuota 1959 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracija,¹⁶ 1995 m. liepos 3 d. ratifikuota 1989 m.

---

¹² Sakalauskas G. Vaiko teisių apsauga Lietuvoje. Vilnius: Vaiko teisių informacijos centras, 2000

¹³ Valstybės žinios, 1995, Nr.: 40-987

¹⁴ Europos žmogaus teisių teismo 1994 m. gegužės 26 d. sprendimas byloje Keegan v. Ireland, Application No. 290. <http://www.echr.coe.int/echr/> [žiūrėta 2008-01-24]

¹⁵ Europos žmogaus teisių teismo 1985 m. kovo 26 d. sprendimas byloje X. and Y. v. the Netherlands, Application No. 91. <http://www.echr.coe.int/echr/> [žiūrėta 2008-01-24]

¹⁶ http://www.nplc.lt/nj/Dokumentai/Uzs_teis_aktai/vaiko%20teisiu%20deklarac.htm [žiūrėta 2008-01-24]

Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija, 1995 m. balandžio 27 d. ratifikuota 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, 1996 m. rugsėjo 17 d. ratifikuota 1975 m. Europos konvencija dėl nesantuokinių vaikų teisinio statuso.¹⁷ Šie tarptautiniai teisės aktai labai svarbūs įgyvendinant vaiko teisių apsaugą, tačiau juose įtvirtintos tik tam tikros teisės, principai, pareigos, kurių negalima pažeisti, bet nereglamentuotos įgyvendinimo galimybės, atsakomybė už pažeidimus. Todėl 1996 m. kovo 14 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas,¹⁸ 2000 m. gegužės mėn. 25 d. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas,¹⁹ 2006 m. gruodžio 19 d. Lietuvos Respublikos vaikų išlaikymo fondo įstatymas.²⁰ Tai pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys vaiko teisių apsaugą bei jų gynimą Lietuvoje. Pagrindinės institucijos, įgyvendinančios įstatymuose deklaruojamas vaiko teisių apsaugos funkcijas, yra Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus institucija prie Lietuvos Respublikos Seimo, vaiko teisių apsaugos institucijos, policija bei teismai. Vaiko teisių apsaugos kontrolierius atlieka labiau strateginį vaidmenį: kontroliuoja, kaip yra įgyvendinamos Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Seimo ratifikuotų konvencijų, Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą, nuostatos Lietuvoje; prižiūri ir kontroliuoja institucijų, susijusių su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, veiklą; siūlo Seimui ir Vyriausybei priemones, kaip pagerinti įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytą vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą²¹ ir tiesiogiai ginant vaiko teises nedalyvauja. Didžiausia atsakomybė tiesiogiai ginant vaikų teises tenka vaiko teisių apsaugos institucijoms, kadangi būtent šių institucijų darbuotojai su vaikais ir tėvais bendrauja tiesiogiai, mato jų problemas, turi galimybę ir pareigą rūpintis vaikų padėtimi šeimoje ir visuomenėje. Šių institucijų reikšmė tėvų teisių ir pareigų įgyvendinimui labai didelė. Kaip minėta, jos tiesiogiai dalyvauja apsaugant vaiko teises ir visais atvejais, kada yra numatoma tikimybė, kad tėvams netinkamai įgyvendinant teises ar vykdant pareigas bus pažeistos vaiko teisės, analizuoja situaciją ir esant pagrindui reiškia ieškinius teisme (tėvų valdžios apribojimas, tėvų nušalinimas nuo turto tvarkymo ir kita), teikia išvadas teismams sprendžiant bylas, susijusias su vaiko teisėmis.

Aukščiau išvardinta valstybės sukurta vaiko teisių apsaugos ir gynimo institucijų sistema, atliekanti viešo intereso - vaiko teisių apsaugą ir gynimą tėvams įgyvendinant turtines teises bei pareigas, rodo šių teisių bei pareigų svarbą ir visuomeninę reikšmę.

---

¹⁷ Valstybės Žinios, 1996, Nr.: 92- 2145

¹⁸ Valstybės Žinios, 1996, Nr.: 33- 807

¹⁹ Valstybės Žinios, 2000, Nr.: 50-1432. Aktual redakcija: Valstybės žinios, 2007, Nr.: 140-5756

²⁰ Valstybės Žinios., 2006, Nr.: 144-5464

²¹ Cit. Op. 19

2. Tėvų turtinių teisių ir pareigų rūšys, atsiradimo pagrindas, momentas ir pabaiga

Civilinio kodekso trečioje knygoje „Šeimos teisė“ XII skyriaus „Turtinės vaikų ir tėvų tarpusavio teisės ir pareigos“ tėvų teisės ir pareigos išskiriamos į du atskirus skirsnius: tėvų teisės ir pareigos susijusios su jų vaikams priklausančiu turtu ir tėvų pareiga išlaikyti savo vaikus. Toks teisės normų skirstymas siejamas su tėvų turtinių teisių ir pareigų objektu: pirmuoju atveju turtinių teisių ir pareigų objektas yra vaiko turimas nuosavybės teise turtas, antruoju – pinigai ar kitas tėvų turimas turtas, kurie reikalingi vaiko poreikiams tenkinti.

Pažymėtina, jog, pasak Rasimavičiaus P., tarybų šeimos teisė taip pat išskyrė dviejų rūšių turtinius teisinius tėvų ir vaikų santykius: dėl vaikams priklausančio turto ir alimentinius.²² Taigi toks turtinių teisių ir pareigų skirstymas yra nusistovėjusi praktika Lietuvos teisės sistemoje.

Sistemiškai analizuojant Civilinio kodekso trečiosios knygos XII skyriaus pirmojo skirsnio „Tėvų teises ir pareigas, susijusias su vaikams priklausančiu turtu“ ir Civilinio kodekso antrosios knygos I skyriaus antrojo skirsnio 2.7 – 2.8 straipsnių normas (nepilnamečių iki 14 metų ir nuo 14 – 18 metų civilinis veiksnumas) tėvų teises ir pareigas, susijusias su jų vaikams priklausančiu turtu, teoriniu ir praktiniu požiūriu galima išskirti į tėvų teises ir pareigas tvarkant vaikų turtą uzufukto teisėmis ir tėvų teises bei pareigas tvarkant vaiko turtą, kuriam uzufukto teisė netaikoma.

Analizuojant tėvų turtines teises ir pareigas vaikams, tikslinga išskirti šių teisių ir pareigų atsiradimo pagrindą ir momentą. Pažymėtina, jog pastarųjų nereikėtų tapatinti, kadangi atsiradimo pagrindas yra įstatymo nustatytos imperatyvios sąlygos, lemiančios atitinkamų teisių ir pareigų atsiradimą. Tuo tarpu atsiradimo momentas nurodo, nuo kada atsiranda tėvų teisės ir pareigos esant įstatyme nustatytam pagrindui.

Tėvų turtinių teisių ir pareigų atsiradimo pagrindas istoriniu požiūriu nuolat kito. Buržuazijos valdymo metais Lietuvoje vaikai buvo skirstomi į teisėtus ir neteisėtus.²³ Teisėti vaikai buvo tik tie, kurie gimė santuokoje, tuo tarpu nesantuokiniam vaikams teisės ir pareigos atsiradavo tik iš motinos pusės. Taigi tėvų teisių ir pareigų atsiradimo pagrindas buvo santuokos įregistravimas. Tarybų valdžia iš esmės šią padėtį pakeitė 1917 m. gruodžio 18 d. priimdama santuokos ir šeimos dekretą „Dėl santuokos, dėl vaikų ir dėl civilinės būklės aktų knygų vedimo“²⁴ įsakmiai nurodydama, kad giminystė grindžiama

---

²² Cit. Op. 11. P. 143

²³ Dičius P. Santuoka ir šeima tarybų Lietuvoje. Vilnius: Mintis, 1974. P. 94

²⁴ Vyriausybės žinios. 1938, Nr.: 629 - 4506

kraujo kilme, t.y. tėvų ir vaikų savitarpio teisinių santykių pagrindą sudaro kraujo giminystė.²⁵ Taigi tėvų turtinės teisės ir pareigos jau nesiejamos su tėvų santuoka. Tarybų Sąjungoje 1944 m. – 1968 m. laikotarpyje vėlgi sugrąžintas būtinas tėvų turtinių teisių ir pareigų atsiradimo pagrindas – vaiko tėvų santuokos įregistravimas. Nesantuokinio vaiko tėvas nebuvo įrašomas į vaiko gimimo įrašą ir jis su savo vaiku neturėjo jokių teisinių ryšių, nei jo atžvilgiu jokių pareigų.²⁶ 1968 m. spalio 01 d. įsigalioję TSR Sąjungos ir sąjunginių respublikų santuokos ir šeimos įstatymų pagrindai²⁷ bei jų pagrindu parengtas Lietuvos TSR Santuokos ir šeimos kodeksas²⁸ vėl įtvirtino vaiko kilmę kaip tėvų teisių ir pareigų atsiradimo pagrindą.

Iš atliktos istorinės analizės galima teigti, jog tėvų turtinių teisių ir pareigų atsiradimo pagrindas skirtingais laikotarpiais buvo siejamas su dviem teisiniais faktais – arba vaiko kilme, arba tėvų santuoka. Tuo tarpu romėnų šeimoje tėvų ir vaikų tarpusavio teisinių santykių pagrindas buvo teisėta santuoka ir šeima. Pagal senąją romėnų teisę neteisėti, nesantuokiniai vaikai teisiniu požiūriu buvo svetimi ne tik savo tėvui, bet ir motinai. Pripažinus kognatinę giminystę, nesantuokinių vaikų padėtis motinos atžvilgiu pasikeitė, tačiau tarp tėvo ir vaiko jokių teisinių santykių neatsirasdavo, kadangi teisiniu požiūriu buvo laikoma, jog nesantuokiniai vaikai tėvo neturi.²⁹

Šių dienų teisės mokslo atstovai į tėvų teisių ir pareigų atsiradimo pagrindą žvelgia civilizuotai. Anot Rasimavičiaus P., juridinis tėvų teisių ir pareigų vaikams atsiradimo pagrindas yra vaiko kilmės iš jo tėvų patvirtinimas įstatymo nustatyta tvarka.³⁰ Sagačio G. teigimu, vaiko kilmės nustatymas turi būti suvokiamas kaip procesas, kurio metu vaiko, jo tėvo ir (ar) motinos identiškumas paverčiamas teisiniu faktu.³¹ Vitkevičius P. S., analizuodamas išlaikymo pareigą, teigia, jog ši pareiga atsiranda iš tam tikros teisinių faktų sudėties, iš kurių svarbiausias faktas yra vaiko gimimas. Šis autorius pritaria Rasimavičiaus P. nuomonei, jog būtinas ir vaiko kilmės iš tėvų patvirtinimas, teigdamas, kad įvykus gimimo faktui, sukuriančiam tėvų ir vaikų biologinę kraujo giminystę, tėvų ir vaikų turtiniai santykiai dar neatsiranda, kadangi būtina, kad biologiniai tėvai, jie susituokę ar ne, būtų įregistruoti teisiškai kaip vaikų tėvai, nes biologinis vaiko tėvas ir motina, neįregistravę vaiko teisiškai, yra tik jo kraujo giminystės giminaičiai kaip ir kiti

---

²⁵ Cit. Op. 23

²⁶ Cit. Op. 23. P. 96

²⁷ TSRS Aukščiausiosios tarybos žinios. 1968, Nr.: 27 - 241

²⁸ Lietuvos TSR Aukščiausiosios tarybos ir Vyriausybės žinios. 1969, Nr.: 21

²⁹ Nekrošius I.; Nekrošius V.; Vėlyvis S. Romėnų teisė. Kaunas: Vijusta, 1996. P. 191

³⁰ Cit. Op. 11. P. 112

³¹ Cit. Op. 8. P. 82

jų artimieji ir jokiais teisinėmis pareigomis nėra susisaistę, taigi niekas iš šių asmenų neturi tarpusavio teisinių santykių.³²

Taigi tėvų turtinių teisių ir pareigų pagrindas siejamas su dviem teisiniais faktais – vaiko gimimu ir vaiko kilmės iš tėvų patvirtinimu įstatymų nustatyta tvarka. Svarbu pažymėti, jog tam, kad atsirastų turtinės teisės ir pareigos vaikams, vieno aukščiau apibrėžto teisinio fakto nepakanka, būtina, jog egzistuotų abu kartu, todėl gimus vaikui, tačiau nepatvirtinus jo kilmės iš tėvo ar motinos pusės, turtinės teisės ir pareigos šiam tėvui ar motinai neatsiras.

Vaiko kilmė patvirtinama įvykus vaiko gimimo faktui, remiantis teisės prezumpcija (Civilinio kodekso 3.139 straipsnio 1 dalis ir 3.140 straipsnio 1, 2, 3 dalys), savanorišku tėvystės pripažinimu (Civilinio kodekso 3.141, 3.142, 3.143, 3.144, 3.145 straipsniai) arba teismo sprendimu (Civilinio kodekso 3.146, 3.147, 3.148 straipsniai). Apie vaiko gimimą turi būti pareikšta ir vaiko gimimas turi būti įregistruotas per tris mėnesius nuo jo gimimo dienos.³³ Taigi tėvų teisių ir pareigų atsiradimo pagrindas susideda iš dviejų teisinių faktų, kurių atsiradimo momentas nesutampa, todėl kyla klausimas kuriuo momentu atsiranda tėvų teisės ir pareigos: gimus vaikui ar patvirtinus jo kilmę? Aukščiau išanalizuota, jog pareigų atsiradimo pagrindas yra abu kartu egzistuojantys teisiniai faktai (vaiko gimimas ir kilmės patvirtinimas), todėl lyg ir reikėtų manyti, jog teisės ir pareigos turėtų atsirasti nuo paskutiniojo teisinio fakto atsiradimo, tai yra vaiko kilmės patvirtinimo dienos. Tačiau Civilinio kodekso 3.137 straipsnio 3 dalis numato, jog vaiko kilmė patvirtinama iš tėvų nuo vaiko gimimo dienos ir nuo tos dienos sukuria su ja susijusias, įstatymų nustatytas teises ir pareigas. Taigi įstatymas įtvirtina vaiko kilmės iš tėvų patvirtinimo galiojimą atgal. Tai reiškia, kad tėvų teisių ir pareigų atsiradimo momentas siejamas ne su vaiko kilmės patvirtinimo (gimimo įrašo padarymo, teismų sprendimų, nustatančių tėvystę (motinystę), įsiteisėjimo) data, bet su vaiko gimimo diena ir būtent nuo vaiko gimimo atsiranda su kilme susijusios tėvų teisės ir pareigos.

Iš atliktos analizės galima daryti išvadą, jog tėvų teisių ir pareigų atsiradimo pagrindas susideda iš dviejų teisinių faktų – vaiko gimimo ir kilmės iš tėvų patvirtinimo, kurių atsiradimo momentas nesutampa. Vaiko kilmė patvirtinama jau įvykus pirmajam teisiniam faktui – vaikui gimimus. Atsižvelgiant į tai, jog įstatymas įtvirtina vaiko kilmės iš tėvų patvirtinimo galiojimą atgal, galima daryti išvadą, jog tėvų teisių ir pareigų atsiradimo momentas siejamas ne su vaiko kilmės iš tėvų patvirtinimo data, bet su vaiko

³² Vitkevičius P.S. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. Vilnius: Justitia, 2006 P. 230

³³ Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2001 m. birželio 29 d. įsakymas Nr. 129 Dėl civilinės metrikacijos taisyklių patvirtinimo. Valstybės žinios, 2001, Nr.: 60-2156. Aktuali redakcija: Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2006 m. gegužės 19 d. įsakymas Nr. 1R-160. Valstybės žinios. 2006, Nr.: 65-2415

gimimo diena ir būtent nuo vaiko gimimo atsiranda su kilme susijusios tėvų teisės ir pareigos.

Tėvų turtinės teisės ir pareigos vaikams yra terminuotos, jų pabaigą reglamentuoja Civilinio kodekso 3.160 straipsnis (tėvų valdžios pabaiga), 3.191 straipsnis (turto tvarkymo ir uzufukto teisės pabaiga) ir 3.194 straipsnio 3 dalis (išlaikymo pabaiga). Atlikus nurodytų Civilinio kodekso straipsnių sisteminę analizę, galima daryti išvadą, jog bendra taisyklė, kad tėvų turtinės teisės ir pareigos vaikams baigiasi vaikui sulaukus pilnametystės (18 m.), nepilnametį vaiką emancipavus, nepilnamečiui vaikui sudarius santuoką,³⁴ įvaikinus kitiems asmenims ir vaikui mirus.

Pilnametystė siejama su visiško civilinio veiksnio įgijimu. Civilinis veiksnumas, tai galėjimas savo veiksmais įgyti civilines teises ir susikurti civilines pareigas. Emancipacija – nepilnamečio pripažinimas veiksniu.³⁵ Taigi asmuo, sulaukęs 18 metų arba emancipuotas anksčiau, gali pilnai įgyvendinti visas civilines teises ir vykdyti visas civilines pareigas, todėl turtinės tėvų teisės ir pareigos, išskyrus Civilinio kodekso 3.194 straipsnio 3 dalyje numatytas išimtis, baigiasi. Reikėtų pabrėžti, jog tėvų teisės ir pareigos vaiko emancipacijos pagrindu nesibaigia negrįžtamai, kadangi įstatymas numato galimybę emancipaciją panaikinti.³⁶ Panaikinus emancipaciją, tėvų turtinės teisės bei pareigos atnaujinamos, tačiau jų vykdymas neturi grįžtamosios galios, tai reiškia, jog atnaujintos teisės ir pareigos privalo būti įgyvendinamos nuo teismo sprendimo, panaikinusio emancipaciją, įsiteisėjimo dienos.

Nepilnamečio vaiko santuoka, kaip pagrindas baigtis turtinėms tėvų teisėms ir pareigoms, įvardijamas tik Civilinio kodekso 3.191 straipsnyje, reglamentuojančiame turto tvarkymo ir uzufukto teisės pabaigą. Atlikus nepilnamečio vaiko santuokos sudarymo pasekmių analizę galima daryti išvadą, jog nepilnamečio santuoka yra pagrindas baigtis visoms tėvų turtinėms teisėms ir pareigoms taip pat, kaip ir vaiko pilnametystė bei emancipacija, kadangi Civilinio kodekso 2.5 straipsnis, reglamentuojantis fizinių asmenų veiksnumą, įtvirtina nuostatą, jog nepilnamečiui sudarius santuoką, šis, kaip ir emancipacijos atveju, įgyja ir visišką civilinį veiksnumą. Reikėtų pažymėti, jog nepilnametis, sudaręs santuoką, visišką veiksnumą įgyja

---

³⁴ Pagal Civilinio kodekso 3.14 str., teismas supaprastinto proceso tvarka gali leisti tuoktis nepilnamečiui, sulaukusiam penkiolikos metų, o nėštumo atveju ir jaunesniam

³⁵ Pagal Civilinio kodekso 2.9 str. nepilnametis gali būti pripažintas veiksniu tik teismo tvarka, ne anksčiau kaip nuo šešiolikos metų amžiaus ir pačiam nepilnamečiui sutinkant

³⁶ Pagal Civilinio kodekso 2.5 str. 2 dalį emancipaciją panaikina teismas, jeigu nepilnametis, savarankiškai įgyvendindamas savo teises ar vykdydamas pareigas, daro žalos savo ar kitų asmenų teisėms ar teisėtiems interesams.

negrižtamai, taigi tėvų teisės bei pareigos taip pat negali būti atnaujinamos, nes įgytas veiksnumas išlieka santuokos pabaigos ar pripažinimo negaliojančia atveju.

Tėvų turtinių teisių ir pareigų pabaiga siejama su vaiko įvaikinimu todėl, kad įvaikinimas panaikina tėvų ir vaikų bei jų giminaičių pagal kilmę tarpusavio asmenines ir turtines teises bei pareigas, sukuriant šias teises ir pareigas įvaikintojams.³⁷ Todėl galima teigti, jog įvaikinimu įvyksta tėvų pagal kilmę teisių ir pareigų perkėlimas įvaikintojams.

Analizuojant turtinių teisių ir pareigų pasibaigimo pagrindus, būtina pažymėti, jog tam tikrais įstatymų numatytais atvejais tėvų turtinės teisės ir pareigos, susijusios su jų vaikams priklausančiu turtu, gali būti sustabdytos arba baigtis tik vienam iš tėvų. Šie atvejai bus aptariami nagrinėjant atitinkamas teises bei pareigas.

---

³⁷ Cit. Op. 7. 3.227 str.

3. Tėvų turtinių teisių ir pareigų turinys ir įgyvendinimas

Tinkamas tėvų teisių ir pareigų vaikams įgyvendinimas grindžiamas pagrindiniais principais, kuriais privaloma vadovautis įgyvendinant bet kurią teisę ar pareigą. Civilinio kodekso 3.156 straipsnyje įtvirtinta tėvų valdžios lygybė suponuoja tėvų lygiateisiškumo principą įgyvendinant teises ir pareigas vaikams. Tėvų lygiateisiškumo principas reiškia, kad, esant vienodoms faktinėms aplinkybėms, tėvų teisės ir pareigos vaikams turi būti lygios.³⁸ Šis principas, įtvirtintas Civilinio kodekso 3.156 straipsnyje, iš esmės atitinka Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 21 str. nuostatą, numatančią, jog tėvai vienodai privalo rūpintis vaiko auklėjimu, tinkamai jį prižiūrėti, materialiai išlaikyti, aprūpinti gyvenamuoju būstu; Jungtinių tautų vaiko teisių konvencijos 18 straipsnio nuostatą, numatančią, jog valstybės dalyvės deda visas pastangas, kad būtų pripažintas bendros ir vienodos abiejų tėvų atsakomybės už vaiko auklėjimą ir vystymąsi principas.

Anot Rasimavičiaus P., tėvo ir motinos teisių ir pareigų lygiateisiškumo principas išplaukia iš įstatymais įtvirtinto vyro ir moters lygiateisiškumo principo šeimos santykiuose.³⁹ Taigi tėvų lygiateisiškumo principas išplaukia iš Konstitucijos 38 straipsnio 5 dalies; Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos protokolo Nr. 7,⁴⁰ iš dalies pakeisto protokolu Nr. 11⁴¹ 5 straipsnio, Civilinio kodekso 3.3 straipsnio 1 dalies ir 3.26 straipsnio. Būtina pažymėti, jog tėvų teisių ir pareigų vaikams lygybė nesiejama su tėvų santuoka ar bendru gyvenimu: Europos konvencija dėl nesantuokinių vaikų teisinio statuso 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtina nuostatą, jog nesantuokinio vaiko tėvas ir motina turi tokias pačias pareigas išlaikyti vaiką, kaip ir jei jis būtų gimęs santuokoje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat pasisakė, jog tėvų lygiateisiškumo principas reiškia, kad tėvo ir motinos teisės bei pareigos savo vaikams yra lygios nepriklausomai nuo to, ar jie yra susituokę, ar nesusituokę, jiems santuoką nutraukus, teismui pripažinus ją negaliojančia ar tėvams gyvenant skyrium, todėl jie turi lygias teises ir pareigas savo vaikams.⁴²

Vadovaujantis atlikta analize, galima daryti išvadą, jog tėvai turtines teises ir pareigas vaikams įgyvendina remiantis lygiateisiškumo principu, išplaukiančiu iš įstatymuose įtvirtinto vyro ir moters lygiateisiškumo, nepriklausomai nuo to, ar jie yra

---

³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 54. Lietuvos Respublikos teismų praktikos taikant įstatymus, reglamentuojančius tėvų pareigą materialiai išlaikyti savo vaikus, apibendrinimo apžvalga. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=29258> [žiūrėta 2008.02.11]

³⁹ Cit. Op. 11. P. 128

⁴⁰ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=66195 [žiūrėta 2008-02-11]

⁴¹ Valstybės žinios, 2000, Nr.: 96-3016

⁴² Cit. Op. 38

susituokę, ar nesusituokę, santuoką nutraukus, teismui pripažinus ją negaliojančia ar tėvams gyvenant skyrium.

Tėvai, įgyvendindami turtines teises ir pareigas vaikams, privalo vadovautis vaiko turtinių teisių savarankiškumo principu, kuris reiškia, kad vaiko turtas ir turtinės teisės yra atskirtos nuo tėvų ir kitų asmenų turto ir turtinių teisių.⁴³ Vaiko turtinių teisių savarankiškumo principas išplaukia iš Civilinio kodekso 3.185 straipsnio, 3.186 straipsnio 1 dalies, 3.203 straipsnio 1 dalies. Civilinio kodekso 3.161 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad vaikai neturi nuosavybės teisės į tėvų turta, o tėvai - į vaikų turta. Vaikui priteistas išlaikymas yra nepilnamečio vaiko nuosavybė, kurią tvarko vaiko tėvas (motina) uzufukto teisėmis išimtinai vaiko interesais. Reikėtų pažymėti, jog vaiko turtinių teisių savarankiškumą suponuoja vaiko, kaip savarankiško teisės subjekto traktavimas. Vaiko, kaip savarankiško teisės subjekto, statusas yra pabrėžiamas CK trečiosios knygos Šeimos teisė XI skyriuje įtvirtinant atskirą antrąjį skirsnį Vaikų teisės ir pareigos.⁴⁴

Turtinių tėvų teisių bei pareigų įgyvendinimas yra imperatyvaus pobūdžio: Civilinio kodekso 3.5 straipsnio 1 dalyje, 3.159 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas imperatyvus draudimas atsisakyti teisių bei pareigų, Civilinio kodekso 3.159 straipsnio 4 dalyje numatyta atsakomybė už tėvų valdžios nepanaudojimą. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas išaiškino, jog tėvų teisių ir pareigų išlaikyti vaikus imperatyvumo principas reiškia, kad tėvų teisės ir pareigos yra asmeninio pobūdžio ir jų įgyvendinimas negali būti perleistas kitiems asmenims, tėvai negali susitarti dėl šios teisės atsisakymo, toks atsisakymas negalioja.⁴⁵

Vienas iš pagrindinių tėvų teisių bei pareigų įgyvendinimo teisinio reglamentavimo principų yra prioritėtinės vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principas, įtvirtintas Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 3 straipsnyje. Tėvai, įgyvendindami turtines teises bei pareigas vaikams, privalo veikti vaiko interesus, pavyzdžiui, vaikams priklausantį turta, taip pat ir išlaikymą privalo tvarkyti ir naudoti išimtinai vaikų interesais (CK 3.186 straipsnio 1 dalis, 3.203 straipsnio 1 dalis).

Taigi, tėvai, įgyvendindami bet kurią turtinę teisę ir pareigą savo vaikams, privalo vadovautis tėvų lygiateisiškumo, vaiko turtinių teisių savarankiškumo, prioritėtinės vaiko teisių ir interesų apsaugos ir gynimo, turtinių teisių ir pareigų imperatyvumo principais. Galima teigti, kad šie bendrieji principai yra pagrindinės gairės link tinkamo tėvų teisių ir pareigų įgyvendinimo, kadangi pažeidus bent vieną iš šių principų, nebus galima kalbėti apie bet kurios teisės ar pareigos tinkamą vykdymą ir įgyvendinimą.

---

⁴³ Cit Op. 38

⁴⁴ Cit. Op. 38

⁴⁵ Cit. Op. 38

3.1. Tėvų teisių ir pareigų, susijusių su jų vaikams priklausančiu turtu, turinys ir įgyvendinimas

Vaikas, nepaisant jo amžiaus, turėdamas civilinį teisnumą,⁴⁶ gali turėti tam tikras teises ir pareigas. Viena iš tokių teisių yra teisė turėti turtą nuosavybės teise. Anot Vitkevičiaus P. S., vaikas nuosavybės teise gali turėti bet kokią turtą, kuris neišimtas iš civilinės apyvartos ir kurį leidžiama turėti pilnamečiams fiziniams asmenims.⁴⁷

Pažymėtina, jog senoji romėnų teisė nepripažino vaikų nuosavybės. Nors jie ir turėjo civilinį teisnumą, viskas, ką įgydavo, tapdavo tėvo nuosavybe.⁴⁸ Tiesa, per amžius tėvo valdžia silpnėjo: pirmasis žingsnis link vaikų turtinių teisių savarankiškumo buvo tam tikros turto dalies išskyrimas sūnams, kad jie galėtų savarankiškai ūkininkauti. Vėliau nustatyta, kad viską, ką sūnus įgijo kare (*in castris*) arba karinėje tarnyboje yra jo nuosavybė. Absoliutinės monarchijos epochoje sūnų nuosavybe pripažįstamas ir turtas, įgytas tarnaujant valstybinėje tarnyboje. Imperatorius Konstantinas pripažino nuosavybės teisę ir dukroms, nustatydamas, kad vaikų nuosavybė yra paveldėtas turtas po motinos, o vėliau ir jos giminaičių mirties. Galutinis vaikų turtinis savarankiškumas pripažintas Romos imperijos pabaigoje, kuomet Justinianas nustatė, jog turtas, nepriklausomai nuo to, koku būdu įgytas (išskyrus operuojant tėvo turtu), yra sūnaus nuosavybė.⁴⁹

Žvelgiant į Lietuvos teisės istoriją, derėtų pažymėti, jog tarybinėje šeimos teisėje vaikams nuosavybė taip pat buvo pripažįstama. Anot Rasimavičiaus P., vaikai galėjo turėti asmeninį turtą įvairiais pagrindais – jis gali būti dovanotas, paveldėtas, nepilnamečio nuo 15 iki 18 metų įsigytas iš atlyginimo. Pagal 1964 m. liepos 7 d įsigaliojusį Civilinį kodeksą, išskiriamos miesto tipo ir kolūkiečio šeimos, nustatant, jog kolūkiečių šeimos vaikai, būdami kolūkiečio kiemo nariai, turi bendrąją jungtinę kiemo turto nuosavybę⁵⁰ kartu su kitais pilnamečiais kiemo nariais. Be to, nepriklausomai nuo to, kokio tipo šeimos yra vaikai, jie galėjo turėti turtą ir bendrosios dalinės nuosavybės teise. Taip nutikdavo tuomet, kai turtas šeimoje įgyjamas iš bendrų tėvų ir vaikų santaupų.⁵¹ Pažymėtina, jog nors vaikui ir buvo deklaruojama teisė turėti nuosavybę, tačiau vaikas nebuvo laikomas savarankišku teisės subjektu, jo turtinės teisės nebuvo atskirtos nuo jo tėvų turtinių teisių, vaiko turtu tėvai disponuodavo kaip įstatyminiai vaiko atstovai.

⁴⁶ Pagal Civilinio kodekso 2.2 str., teisnumą asmuo įgyja gimdamas

⁴⁷ Cit. Op. 32. P. 187.

⁴⁸ Cit. Op. 29. P. 192

⁴⁹ Cit. Op. 29. P. 193

⁵⁰ Pagal Lietuvos TSR Civilinio kodekso 133 str. kolūkiečio kiemo nuosavybės objekatai galėjo būti gyvenamasis namas, ūkiniai pastatai, produktyveji gyvuliai, paukščiai, smulkus žemės ūkio inventorius. (Lietuvos TSR civilinio kodekso komentaras. Vilnius: Mintis, 1976. P. 104)

⁵¹ Cit. Op. 11.P. 143

Nuo 2001 m. liepos 01 d. įsigaliojus 2000 m. Civiliniam kodeksui, tėvų ir vaikų turtas yra atskiras, todėl vaikai neturi nuosavybės teisės į tėvų turtą, o šie į vaikų turtą. Nuosavybės teisė – tai teisė savo nuožiūra, nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių ir interesų valdyti, naudoti nuosavybės teisės objektą ir juo disponuoti.⁵² Įgyvendinant nuosavybės teisę (valdant, naudojant, disponuojant nuosavybės teisės objektu), įgyjamos tam tikros civilinės teisės ir sukuriama pareiga. Pavyzdžiui, paskolinus nuosavybės objektą, susikuriama teisė reikalauti gražinti šį objektą suėjus nustatytam terminui. Vaikas, nesulaukęs pilnametystės, neturi civilinio veiksnio, kas suponuoja jo nesavarankiškumą įgyjant teises ir susikuriant pareigas. Iš to seka, jog nors ir gali nepilnametis turėti turtą nuosavybės teise, tačiau neturėdamas civilinio veiksnio, negali šia teise savarankiškai naudotis. Taigi nepilnamečio, kaip savarankiško teisės subjekto, turtinės teisės, išskyrus Civilinio kodekso 2.7 straipsnio 3-5 dalyse bei 2.8 straipsnyje numatytas išimtis, yra ribojamos. Pagal įstatymus, ribojant tam tikras vaiko, kaip savarankiško teisės subjekto teises, atitinkamos teisės suteikiamos jo įstatyminiams atstovams - tėvams. Taigi nepilnamečio vaiko teisė turėti turtą nuosavybės teise suponuoja tėvų teisę ir pareigą padėti įgyvendinti šią vaiko teisę.

Turto, priklausančio nepilnamečiams vaikams, tvarkymo pagrindai šeimos teisėje yra du: uzufrukto teisė (Civilinio kodekso 3.185 straipsnio 1 dalis) ir įstatyminis atstovavimas (Civilinio kodekso 3.157 straipsnis).

Bendra taisyklė, jog tėvai savo nepilnamečių vaikų turto tvarkymą įgyvendina uzufrukto teise. Šio instituto atsiradimą šeimos teisėje lėmė tai, jog 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojus 2000 m. Civiliniam kodeksui, vaikų ir tėvų turtas ir turtinės teisės yra atskirtos. Civilinio kodekso 3.161 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad vaikai neturi nuosavybės teisės į tėvų turtą, o tėvai - į vaikų turtą. Tėvams neturint nuosavybės teisės į savo vaikų turtą, reikalingas teisinis pagrindas, suteikiantis teisę tvarkyti svetimą turtą. Šiam tikslui pasirinkta savarankiška daiktinė teisė – uzufruktas.

Antrąjį vaikų turto tvarkymo pagrindą (įstatyminį atstovavimą) lemia tėvų uzufrukto teisės objektų ribojimas: tėvai neturi teisės tvarkyti uzufrukto teisėmis vaikų turto, kuris: įgytas už paties vaiko lėšas; yra skirtas vaiko lavinimo, jo pomėgių tenkinimo ar laisvalaikio organizavimo tikslams; vaikas gavo dovanojimo ar paveldėjimo būdu su sąlyga, kad šiam turtui nebus nustatomas uzufruktas. Pirmaisiais dviem atvejais tėvų uzufrukto teisės objektų ribojimą suponuoja Civilinio kodekso 2.7 straipsnio 3-5 dalyse bei 2.8 straipsnyje įtvirtintos nepilnamečių vaikų turtinių teisių ribojimo išimtis: vaikas iki 14 metų turi teisę pats savarankiškai sudaryti smulkius buitinius sandorius (nusipirkti

---

⁵² Cit. Op. 7. 4.37 str.

maisto produktų, kanceliarinių prekių, knygų, laikraščių, kai sandorių vertė nedidelė ir atsiskaitoma grynaisiais pinigais iš karto, sudarant sandorį),⁵³ sandorius, susijusius su asmeninės naudos gavimu neatlygintinai bei naudoti lėšas, kurias pats užsidirbo, gavo kaip stipendiją, ar kitais pagrindais, o nuo 14 iki 18 metų, be aukščiau išvardintų turtinių teisių ribojimo išimčių, turi teisę disponuoti savo pajamomis bei turtu, įgytu už šias pajamas, padėti indėlių į kredito įstaigas, įgyvendinti autorių teises į savo kūrinys, pramoninį dizainą. Nepilnamečių turtinių teisių ribojimo išimtys siejamos su vaikų iki 18 metų skirstymu į visiškai neveiksnius ir ribotai veiksnius: iki 14 metų vaikas laikomas visiškai neveiksniu, o nuo 14-18 metų – ribotai veiksnium. Pažymėtina, jog anksčiau galiojęs Civilinis kodeksas numatė 15 metų minimalų amžių, nuo kurio vaikas įgyja dalinį veiksnumą. Nepilnamečių vaikų skirstymo į visiškai neveiksnius ir ribotai veiksnius ištakos glūdi senovės Romos teisėje, kuri vaikus skirstė į tris grupes: *infantia (infantes)* – vaikai iki septynerių metų buvo laikomi visiškai neveiksniais; *tutela inpubertis (impuberes)* – mergaitės nuo septynerių iki dvylikos metų ir berniukai nuo septynerių iki keturiolikos metų buvo laikomi nepilnamečiais, turinčiais ribotą veiksnumą; *cura minoris* – mergaitės nuo dvylikos metų, o berniukai nuo keturiolikos iki dvidešimt penkerių laikyti pilnamečiais ir veiksniais, tačiau jiems buvo taikomos lengvatos jų sudarytų aiškiai nenaudingų sandorių pripažinimo negaliojančiais atveju.⁵⁴

Vaikų turtą, kurio atžvilgiu tėvai neturi uzufukto teisės, o vaikai - civilinio veiksnumo, tėvai tvarko Civilinio kodekso 3.157 straipsnio pagrindu kaip įstatyminiai vaiko atstovai.

Apibendrinant galima teigti, jog nepilnametis vaikas, turėdamas turtą nuosavybės teise, tačiau neturėdamas civilinio veiksnumo, negali savarankiškai naudotis nuosavybės teise. Ši aplinkybė suponuoja tėvų teisę ir pareigą padėti vaikui įgyvendinti nuosavybės teisę. Tėvai vaiko turtą tvarko dviem pagrindais: uzufukto ir įstatyminio atstovavimo teisėmis.

3.1.1. Uzufukto teisės turinys ir įgyvendinimas tvarkant vaikams priklausančią turtą

Turtą, kuris yra nepilnamečio vaiko nuosavybė, tvarko tėvai uzufukto teisėmis. Uzufukto institutas atsirado vėlyvesniuoju Romos respublikos laikotarpiu. Jo atsiradimą sąlygojo noras patenkinti testatoriaus valią, nes dažniausiai uzufuktas susijęs su

---

⁵³ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2003. P. 31

⁵⁴ Cit. Op. 29. P. 92

dovanojimu ir paveldėjimu. Justiniano Corpus Civis apibūdino uzufruktą kaip teisę vartoti ir naudoti svetimą daiktą nekeičiant jo teisinės esmės.⁵⁵ Uzufruktas yra daiktinės teisės institutas, Lietuvos teisinėje sistemoje įtvirtintas 2001 m. liepos 01 d., įsigaliojus Civiliniam kodeksui. Šeimos teisėje uzufruktas yra specifinis, todėl daiktinio uzufrukto nuostatos taikomos tik tiek, kiek tai neprieštarauja šeimos teisės uzufruktui.

Civilinio kodekso 4.141 straipsnyje teigiama, kad uzufruktas yra asmens gyvenimo trukmei ir apibrėžtam terminui, kuris negali būti ilgesnis už asmens gyvenimo trukmę, nustatyta teisė (uzufruktoriaus teisė) naudoti svetimą daiktą ir gauti iš jo vaisius, produkciją ir pajamas. Ši sąvoka nevisiškai tinkama apibūdinti tėvų uzufrukto teisei, kadangi šeimos teisėje uzufrukto teisė naudojama ne uzufruktoriaus (tėvų), o uzufrukto objekto savininko (vaiko) interesų tenkinimo tikslais. Uzufruktas šeimos teisėje - tai įstatymo nustatyta teisė apibrėžtam terminui naudoti svetimą turta, siekiant tenkinti turto savininko interesus.

Pagal Civilinio kodekso 4.142 straipsnio 1 dalį, uzufrukto objektu gali būti kiekvienas nesunaudojamas tiek kilnojamasis, tiek nekilnojamasis daiktas. Nuostatos įtvirtinimas, kad uzufrukto objektu gali būti ir suvartojamasis daiktas, prieštarautų uzufrukto prigimčiai, kadangi uzufruktu suteikiama teisė daiktą naudoti apibrėžtam terminui, kuriam pasibaigus uzufrukto objektas turi būti grąžinamas savininkui.⁵⁶ Kadangi šeimos teisėje uzufruktas nustatomas vaiko turimam turtui, šio uzufrukto objektas yra nesuvartojamas kilnojamasis, nekilnojamasis daiktas, priklausantis vaikui nuosavybės teise, išskyrus Civilinio kodekso 3.187 straipsnyje numatytas išimtis: turta, įgytą už vaiko lėšas; turta, kuris yra skirtas vaiko lavinimo, jo pomėgių tenkinimo ar laisvalaikio organizavimo tikslams; turta, kurį vaikas gavo dovanojimo ar paveldėjimo būdu su sąlyga, kad šiam turtui nebus nustatomas uzufruktas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, jog nuosavybės teisės į tam tikrą turta nepilnametis vaikas įgyja įvairiais būdais, vienas iš jų yra išlaikymo gavimas. Vaiko ir jo tėvų turto atskyrimo principas įpareigoja teismą priteisti išlaikymą vaikui, o ne jo turto uzufruktoriui (vaiko motinai ar tėvui, su kuriuo lieka gyventi vaikas).⁵⁷ Taigi lėšos, mokamos vaiko išlaikymui, neturi reikšmės kokiu būdu (savanoriškai ar teismo sprendimo pagrindu, tiesiogiai ar pervedant į sąskaitą banke), yra turtas, priklausantis vaikui nuosavybės teise, kurį tvarko tėvai uzufrukto

---

⁵⁵ Mikelėnas V.; Taminskas A.; Vileita A. Civilinė teisė. Vadovėlis. Kaunas: Vajusta, 1998. P. 314

⁵⁶ Ibid. P. 316

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2005 m. sausio 12 d. nutartis civilinėje byloje V.Astrauskas v. G.Goštautaitė, Nr. 3 K-3-30 Kat. 77.4.3, 78.2.1. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=27622> [žiūrėta 2008-02-16]

teisėmis. Išanalizavus Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymo,⁵⁸ kurio nuostatos įtvirtinta, jog valstybės mokamos išmokos: vienkartinė išmoka gimus vaikui, išmoka vaikui, išmoka privalomosios tarnybos kario vaikui yra mokamos vaikui, ne jo tėvams, reikėtų pabrėžti, jog aukščiau išdėstyta nuostata taikoma ir šioms išmokoms.

Uzufukto teisė yra turtinė teisė, nes jos turėtojai – tėvai turi teisę įgyvendinti turto tvarkymo: valdymo, naudojimo ir disponavimo teises. Kadangi uzufukto teisės pagrindu tėvai įgyvendina vaiko turto naudojimo, valdymo, disponavimo teises, nustatant uzufukto teisę tėvams, apribojama jų vaikų nuosavybės teisė. Pagal Civilinio kodekso 4.39 straipsnį, nuosavybės teisė gali būti apribota trimis atvejais – savininko valia, įstatymo ar teismo sprendimo pagrindu. Vaiko nuosavybės teisė ribojama Civilinio kodekso 3.185 straipsnio pagrindu. Tiesa, tėvams disponuojant vaikų turtu, įstatymas numato tam tikras papildomas vaiko turtinių interesų apsaugos garantijas, kurios pasireiškia teismo leidimų disponuojant vaiko turtu išdavimu. Pažymėtina, jog valdymas šiuo atveju nėra laikomas savarankiška daiktine teise, kadangi tėvai neturi tikslo valdyti vaiko turtą kaip savą, pripažįsta, jog turto savininkas yra vaikas, o tėvai tik padeda įgyvendinti šią teisę tikslu tenkinti vaiko poreikius. Būtina akcentuoti, jog tai ne tik turtinė, bet ir asmeninė tėvų teisė, neatsiejamai susijusi su tėvų asmeniu, kadangi uzufukto teisė suteikiama tik tėvams ir tik jie gali įgyvendinti šią teisę. Dėl šios priežasties Civilinis kodeksas numato imperatyvą – draudimą perleisti kitiems asmenims ar suvaržyti uzufukto teisę. Uzufukto teisė negali būti jokių sandorių objektas. Priešingai nei daiktinio uzufukto atveju, draudžiama perleisti ne tik pačią uzufukto teisę, bet ir jos įgyvendinimą.

Tėvai tvarkydami vaikams priklausantį turtą uzufukto teise, turi pareigą tvarkyti turtą išimtinai vaiko interesais (Civilinio kodekso 3.186 straipsnio 1 dalis), teisę naudoti vaisius ir pajamas, gautus tvarkant vaiko turtą, šeimos reikmėms (Civilinio kodekso 3.186 straipsnio 2 dalis). Be to, tėvams taikomas daiktinio uzufukto imperatyvus reikalavimas išlaikyti ir remontuoti uzufukto objektą, kad būtų užtikrinta jo normali būseną,⁵⁹ todėl naudojant vaiko turtą privaloma imtis visų priemonių, kad šis turtas būtų išsaugotas. Šios tėvų teisės ir pareigos sudaro uzufukto teisės turinį. Šeimos teisėje uzufuktas yra nustatomas tik įstatymo pagrindu, todėl jo turinys, priešingai nei daiktinio uzufukto, negali būti nei siaurinamas, nei plečiamas.

Tėvų teisių ir pareigų lygiateisiškumo principas lemia, jog uzufukto teisė priklauso abiem tėvams, kurią jie įgyvendina bendru sutarimu. Tėvai abu sprendžia kaip tvarkyti

---

⁵⁸ Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas 1994 m. lapkričio 3 d. Nr. I-621. Valstybės žinios, 1994, Nr.: 89-1706. Aktuali redakcija nuo 2007.06.21

⁵⁹ Cit. Op. 7. 4.144 str.1 d.

vaiko turtą ir iš jo gaunamas pajamas. Jeigu nepavyksta priimti bendro sprendimo dėl turto tvarkymo, vadovaujantis Civilinio kodekso 3.185 straipsnio 2 dalimi, bet kuris iš tėvų turi teisę kreiptis į teismą. Tokiu atveju teismas gali nustatyti turto tvarkymo tvarką, leisti arba uždrausti atlikti konkretų veiksmą, kuriam prieštarauja vienas sutuoktinis. Būtina pažymėti, jog uzufrukto teise naudojasi tik vienas iš tėvų, taigi, ir sprendimus kaip tvarkyti šį turtą priima tik jis vienas, jeigu: kitam tėvui yra sustabdytas uzufrukto teisės įgyvendinimas; vienas iš tėvų yra miręs; tėvai išsituokę ar gyvena skyrium. Mirus vaiko motinai ar tėvui, uzufrukto teisė, kuria jis naudojosi, nepereina mirusiojo įpėdinams, kadangi uzufrukto teisė yra asmeninė tėvų teisė. Tėvams išsituokus ar gyvenant skyrium, uzufrukto teise naudojasi tas iš tėvų, su kuriuo lieka gyventi vaikas nutraukus tėvų santuoką ar patvirtinus gyvenimą skyrium,⁶⁰ tuo tarpu kitam tėvui, netekusiam teisės gyventi su vaiku, uzufrukto teisė baigiasi.

Apibendrinant galima teigti, jog uzufruktas šeimos teisėje - tai įstatymo nustatyta turtinė, asmeninė teisė apibrėžtam terminui naudoti svetimą turtą, siekiant tenkinti turto savininko interesus. Uzufrukto teisės tvarkyti vaikų turtą suteikimas tėvams riboja vaikų nuosavybės teisę. Šios teisės turinį sudaro tėvų pareiga tvarkyti turtą išimtinai vaiko interesais; išlaikyti ir remontuoti uzufrukto objektą, kad būtų užtikrinta jo normali būseną; teisė naudoti vaisius ir pajamas, gautus tvarkant vaiko turtą, šeimos reikmėms. Uzufrukto teisės turinys negali būti nei siaurinamas, nei plečiamas.

3.1.1.1. Pareigos tvarkyti turtą išimtinai vaiko interesais įgyvendinimas

Tėvai, tvarkydami vaiko turtą uzufrukto teise, privalo veikti išimtinai vaiko interesais. Šis įstatymų leidėjo imperatyvus reikalavimas, įtvirtintas Civilinio kodekso 3.186 straipsnio 1 dalyje, reiškia tėvų pareigą vadovautis vaiko interesų viršenybės principu. Tai pamatinis vaikų teisių apsaugos principas, kurio ištakos yra 1959 m. Jungtinių Tautų Vaiko teisių deklaracijos preambulėje, kurioje pabrėžiama, jog visos žmonijos pareiga vaikui duoti viską, ką ji turi geriausia.

Analizuojant tinkamą tėvų pareigos tvarkyti turtą išimtinai vaiko interesais vykdymą, būtina atskleisti vaiko interesų sampratą, juo labiau, kad vaiko interesų sąvoka nėra tiksliai apibrėžta jokiam nacionalinės ar tarptautinės teisės akte. Vaiko interesų sampratą galima atskleisti analizuojant teismų praktiką. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs, jog: vaiko interesai – tai pirmiausiai įstatymuose numatytos vaiko teisės ir

---

⁶⁰ Cit. Op. 7. 3.190 str.1 d.

galimybės šias teises įgyvendinti konkrečioje situacijoje,⁶¹ vaiko interesai yra jo požiūriu svarbūs, rūpimi dalykai, tai, kas jam naudinga.⁶² Tačiau vaiko interesų negalima sutapatinti su vaiko nuomone, nes vaiko nuomonė gali prieštarauti jo interesams.⁶³ Į vaiko norus gali būti neatsižvelgiama arba jiems skiriama mažiau dėmesio, kai vaikas yra nepakankamai subrendęs, kad išreikštų savo norus arba kai jo norai prieštarauja vaiko interesams. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas nutarimu Nr. 35 patvirtintoje apžvalgoje dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nustatant nepilnamečių vaikų gyvenamąją vietą, tėvams gyvenant skyrium, pabandė nustatyti požymių visumą, apibūdinančią atitikimą vaiko interesams. Remiantis šia apžvalga, galima išskirti vaiko interesų sampratos elementus: sveikas vystymasis; bendravimas su kitu tėvu ir giminėmis; teisė į orumą, asmeninį gyvenimą, asmens neliečiamybę; laisvas pažiūrų ir nuomonės reiškimas visais su juo susijusiais klausimais; teisė į mokslą; teisė į poilsį ir laisvalaikį; tinkamas teisės dirbti realizavimas; saugi socialinė aplinka. Be bendrų vaiko interesų yra tokių, kurie kiekvienam vaikui skiriasi, atsižvelgiant į vaiko charakterio savybes, pomėgius, siekius, amžių, sveikatą, supančią aplinką.⁶⁴

Pasak Mikelėno V., vaiko interesus pirmiausiai nulemia teigiamas vaiko, kaip sveikos, dorovingos, tvirtos bei intelektualios asmenybės, vystymasis, atsižvelgiant į jo dvasinius, psichologinius, kultūrinius, moralinius, turtinius ir kitokius poreikius.⁶⁵ Taigi vaiko interesai reikalauja vaikui sudaryti tokias sąlygas vystytis, kad jis užaugtų sveika, intelektualia, dorovinga ir tvirta asmenybe. Pažymėtina, jog tinkamų vaiko vystymosi sąlygų pobūdis priklauso nuo jo amžiaus, brandos, sugebėjimų, talentų. Vaikui augant, atitinkamai keičiasi jo poreikiai, ryškėja talentai, sugebėjimai, todėl dalykai, svarbūs mažamečiui, neaktualūs vyresniam ir atvirkščiai.

Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, jog tėvai vaiko interesus supranta skirtingai, priklausomai nuo jų pačių pažiūrų, išsilavinimo, moralinių ar kitų savybių, todėl nustatant vaiko interesų turinį, reikia atsižvelgti ir į objektyvius kriterijus, nulemiančius vaiko, kaip išsilavinusios, sveikos, aukštų moralinių savybių, tvirtos asmenybės, vystymąsi.⁶⁶

---

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1999 m. gruodžio 31 d. nutarimas Nr. 24 Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant įvaikinimo bylas. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=26180> [žiūrėta 2008-02 16]

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 35 Įstatymų taikymo teismų praktikoje, nustatant nepilnamečių vaikų gyvenamąją vietą, tėvams gyvenant skyrium, apžvalga. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=26396> [žiūrėta 2008-02 16]

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2001 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje V.Šeškus v. Z. Lengvelienė ir J. Lengvelis Nr. 3K-3-105. Kat. 71.3, 71.4 <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=10776> [žiūrėta 2008-02 16]

⁶⁴ Cit. Op. 62

⁶⁵ Mikelėnas V. Tarptautinių sutarčių vaiko teisių apsaugos srityje taikymas Lietuvos teismų praktikoje. Vilnius: Justitia, 2006 Nr. 1 (59)

⁶⁶ Cit. Op. 62

Remiantis pateikta vaiko interesų sąvokos analize, galime daryti išvadą, jog tėvai privalo tvarkyti vaiko turtą taip, kad toks tvarkymas atitiktų vaiko dvasinius, psichologinius, kultūrinius, moralinius, turtinius poreikius, nulemiančius vaiko, kaip išsilavinusios, sveikos, aukštų moralinių savybių, tvirtos asmenybės, vystymąsi. Vaiko turtas ir jo duodamos pajamos bei vaisiai privalo būti naudojami ne tėvų asmeniniams, bet pačių vaikų interesams tenkinti. Tvarkydami vaikų turtą, tėvai privalo vengti vaikų ir savo asmeninių interesų konflikto. Kad taip nenutiktų, įstatymų leidėjas numato tam tikrus tėvų uzufukto teisės ribojimus:

- nepilnamečio vaiko turtą tvarkantys tėvai neturi teisės tiesiogiai ar per tarpininkus įsigyti savo nuosavybėn šio turto ar teisių į jį netgi tuomet, kai šis turtas ar teisės yra parduodami varžytinėse.⁶⁷ Draudžiami ne tik tiesioginiai, bet ir netiesioginiai sandoriai, pagal kuriuos tėvai, veikdami kaip nepilnamečio vaiko atstovai pagal įstatymą, parduoda nepilnamečiui priklausantį turtą trečiajam asmeniui, o vėliau iš jo tą patį turtą nusiperka ar gauna dovanų.⁶⁸ Jeigu nebūtų tokio draudimo, tėvams įgijus vaiko turtą savo nuosavybėn, nukentėtų vaiko turtiniai interesai. Sandoriai, sudaryti pažeidžiant šį draudimą, gali būti pripažinti negaliojančiais pagal vaiko,⁶⁹ jo įpėdinių, valstybinės vaiko teisių apsaugos ar prokuroro ieškinį.

Pažymėtina, jog vienas iš turtinių teisių ar turto įgijimo pagrindų tam tikrais atvejais yra skolos išieškojimo nukreipimas į skolininko turtą. Civilinio kodekso 3.186 straipsnio 4 dalyje numatytas draudimas tėvams sudaryti reikalavimo teisių perleidimo sutartį, pagal kurią jie įgytų reikalavimo teisę į vaiko turtą ar jo teises, reiškia draudimą tėvams tapti vaikų kreditoriais. Tokiu būdu panaikinama tėvų galimybė įgyti vaiko turtą ar turtines teises išieškojimo iš vaikų turto būdu. Būtina paminėti, jog tėvai neįgyja reikalavimo teisės į vaiko turtą ir subrogacijos pagrindu, kai įvykdo vaiko prievolę.⁷⁰

Siekiant apsaugoti išimtinis vaiko interesus, tėvams draudžiama užtikrinti savo įsipareigojimų įvykdymą įkeičiant, kitaip suvaržant uzufukto teisę, ar nukreipti išieškojimą į vaikų turtą ar uzufukto teisę pagal savo kreditorių reikalavimus.⁷¹ Vaikai neatsako pagal tėvų prievoles, todėl vaikų turtas, iš turto gautos pajamos, vaisiai negali būti naudojami tėvų turtinių interesų tenkinimui.

---

⁶⁷ Cit. Op. 7. 3.186 str. 3 d.

⁶⁸ Cit. Op. 5. 367 psl.

⁶⁹ Pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 38 str. 3 d. nepilnamečiai nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų turi teisę kreiptis į teismą dėl savo teisių ar įstatymo saugomų interesų savarankiškai, jeigu ginčas yra dėl santykių, kuriuose jie turi visišką civilinį veiksnumą.

⁷⁰ Cit. Op. 5. P. 367

⁷¹ Cit. Op. 7. 3.189 str.

Pažymėtina, jog tėvams sudarant sandorius su vaikams priklausančiu turto, išimtiniai vaiko interesai gali nukentėti kilus interesų konfliktui tarp tų pačių tėvų nepilnamečių vaikų, (pavyzdžiui, abiejų vaikų pinigus norima panaudoti perkant vieno vaiko vardu turtą, todėl tenkinant vieno vaiko interesus, gali nukentėti kito vaiko interesai), tarp vaiko ir abiejų tėvų, tarp vaiko ir vieno iš jo tėvų.

Pirmais dviem atvejais Civilinio kodekso 3.188 straipsnio 2 dalis numato galimybę bet kuriam iš tėvų prašyti teismo paskirti *ad hoc* globėją. Šiuo atveju *ad hoc* globėjas – laikinas globėjas, atstovaujantis ir ginantis vaiko interesus sudarant konkretų sandorį, dėl kurio kilo interesų konfliktas. Jeigu interesų konfliktas kyla tarp vaiko ir vieno iš jo tėvų, *ad hoc* globėjas nereikalingas, nes vaiko interesus sudarant sandorį atstovauja antrasis tėvas.

Įstatymų leidėjo įtvirtintų tėvų uzufukto teisės ribojimų tikslas yra prevencinė vaiko interesų apsauga. Tai reiškia, jog šie draudimai yra numatyti tam, kad tėvams tvarkant vaiko turtą neatsirastų vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimų.

3.1.1.2. Teisės naudoti pajamas ir vaisius, gaunamus iš nepilnamečiui vaikui priklausančio turto, šeimos reikmėms įgyvendinimas

Atsižvelgiant į tai, jog uzufuktas šeimos teisėje yra uzufuktoriaus (tėvų) teisė apibrėžtam terminui naudoti svetimą turtą, siekiant tenkinti turto savininko (vaiko) interesus - pajamos ir vaisiai, gaunami tvarkant šį turtą, nepriklauso uzufuktoriui. Tai reiškia, jog pajamas ir vaisius, gaunamus tvarkant šį turtą, privaloma naudoti vaiko turtiniams, dvasiniams poreikiams tenkinti (maistui, aprangai, sveikatos priežiūrai, mokslui, ugdymui, laisvalaikiui), atsižvelgiant į vaiko interesus.

Pažymėtina, jog vaikui augant šeimoje, jo poreikiai nėra atskiriami nuo bendrų šeimos poreikių, kadangi kai kurie šeimos ir vaiko poreikiai sutampa: tiek vaikas, tiek visa šeima turi bendrus poreikius maitintis, turėti gyvenamąjį būstą, poilsiauti ir panašiai. Dėl vaiko ir šeimos poreikių bendrumo įstatymų leidėjas numato išimti iš turto tvarkymo išimtinai vaiko interesais principo, suteikdamas tėvams teisę pajamas ir vaisius, gaunamus iš nepilnamečiui vaikui priklausančio turto, naudoti šeimos reikmėms, atsižvelgiant į vaiko interesus.⁷² Vaiko turto duodamos pajamos galėtų būti panaudojamos šeimos gyvenamosios patalpos nuomos ar jos išlaikymo išlaidoms padengti, visos šeimos maitinimui, poilsiui, naujam būstui įsigyti, rekonstruoti bei kitiems bendriems šeimos poreikiams tenkinti. Jeigu vaiko lėšos sudaro gana reikšmingą dalį įsigyjant turtą visos

---

⁷² Cit. Op. 7. 3.186 str. 2d.

šeimos poreikiams tenkinti, pavyzdžiui, įsigyjant naują būstą, tai jis kartu su savo tėvais tampa to turto daliniu bendrasavininku.⁷³ Taip buvo nuspręsta civilinėje byloje,⁷⁴ kurioje pareiškėja prašė leisti panaudoti nepilnamečių vaikų pinigines lėšas šeimos gyvenamajam būstui įsigyti. Teismas leido naudoti vaikų asmenines lėšas su sąlyga, kad buto dalis, proporcinga jo pirkimui panaudotų nepilnamečių vaikų piniginių lėšų sumai, bus perkama vaikų vardu – kitu atveju būtų pažeisti nepilnamečių vaikų turtiniai interesai. Šiuo atveju registruojant sandorį viešame registre privaloma vaiką nurodyti bendraturčiu, priešingu atveju nebus apsaugoti vaiko interesai, kadangi pagal Civilinio kodekso 1.75 straipsnio 2 dalį šalys, neįregistravusios sandorio, negali panaudoti sandorio fakto ir įrodinėti savo teisių prieš trečiuosius asmenis.

Pažymėtina, jog nors Civilinio kodekso 3.186 straipsnyje minima tik pajamos ir vaisiai, praktikoje ši norma aiškinama plečiamai: teismui leidus, galima panaudoti šeimos reikmėms ir pagrindinį vaiko turtą, jeigu tai nepažeis vaiko interesų. Toks leidimas išduotas civilinė byloje,⁷⁵ kurioje pareiškėja E.K. prašė teismo parduoti nepilnamečiui vaikui priklausančio žemės sklypo dalį, siekiant gautas pajamas panaudoti šeimos reikmėms. Teismui padarius išvadą, jog vaiko teisės nebus pažeistos, nes bus gerinamos šeimos gyvenimo sąlygos, buvo duotas sutikimas pagrindiniam vaiko turtui parduoti ir gautas pajamas panaudoti šeimos poreikiams tenkinti.

Būtina pažymėti, jog teisė naudoti šeimos reikmėms pajamas ir vaisius, gaunamus iš vaikai priklausančio turto nesuteikiama, jeigu uzufukto teise vaiko turtą tvarko tik vienas iš tėvų ir jis sudaro santuoką.⁷⁶ Šią išimtį galima paaiškinti trimis priežastimis:

- kadangi naujasis motinos ar tėvo sutuoktinis neįgyja uzufukto teisės (išskyrus vaiko įvaikinimo atvejį), neįgyja ir naudotis ir šios teisės pagrindu suteikiamomis teisėmis. Išskirti šio asmens poreikius iš visų šeimos poreikių būtų praktiškai neįmanoma ir itin sudėtinga, todėl galimybė naudoti pajamas ir vaisius, gaunamus iš vaikai priklausančio turto, visos šeimos poreikiams įstatymu yra uždraudžiama;

- vaiko tėvui ar motinai sudarius naują santuoką, gali padidėti šeimos poreikiams skiriamos išlaidos (naujasis vaiko motinos ar tėvo sutuoktinis gali būti bedarbis, turėti nepilnamečių vaikų), dėl ko gali nukentėti vaiko turtiniai interesai;

- priešingu atveju kiltų vaiko turto sumaišymo su kitų asmenų (vaiko tėvo ar motinos sutuoktinio, jo vaikų) turtu pavojus.

---

⁷³ Cit. Op. 32. P. 190

⁷⁴ Vilniaus miesto 4 apylinkės teismo 2007 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. L2-356-232/2007 Kat. 78.1; 128.20 (nutartis neskelbta, naudotasi bylos medžiaga)

⁷⁵ Vilniaus miesto pirmojo apylinkės teismo 2006 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. S-2-9646-656/2006. (nutartis neskelbta, naudotasi bylos medžiaga)

⁷⁶ Cit. Op. 7. 3.190 str. 2 d.

Dėl šių priežasčių įstatymų leidėjas Civilinio kodekso 3.190 straipsnio 2 dalyje įtvirtina reikalavimą pervesti į vaiko sąskaitą visas turto duodamas pajamas ir atskirai sutvarkyti vausių apskaitą, kurie viršija išlaidas vaiko ugdymui (auklėjimui, lavinimui, materialiniam aprūpinimui). Vaiko motinos ar tėvo suoktiniui įvaikinus vaiką, šis reikalavimas netaikomas, kadangi įvaikintojas įgyja visas tėvo (motinos) teises ir pareigas, taigi, įgyja ir uzufukto teisę.

Tėvams įgyvendinant įstatymo suteiktą teisę naudoti pajamas ir vaisius, gaunamus iš vaikai priklausančio turto, šeimos reikmėms, negali nukentėti vaiko interesai. Visos šeimos ir atskirų jos narių asmeniniai poreikiai gali skirtis, tačiau pajamas ir vaisius, gaunamus iš vaikai priklausančio turto, galima naudoti tik bendriems šeimos poreikiams tenkinti: vaiko ir visos šeimos poreikiai turi sutapti.

3.1.1.3. Uzufukto teisės įgyvendinimo sustabdymas

Bendras principas, jog tėvams uzufukto teisė tvarkyti savo vaiku turta baigiasi vaikams sulaukus pilnametystės, emancipavus, įvaikinus kitiems asmenims, vaikai sudarius santuoka, tėvams ar vaikai mirus. Tačiau įstatymų numatytais atvejais uzufukto teisė nesibaigia, o yra sustabdoma dėl tėvams įgyvendinant uzufukta atsiradusių aplinkybių, sąlygojančių negalėjimą ar nesugebėjimą įgyvendinti šios teisės. Pažymėtina, jog įstatymų leidėjas šiuos atvejus priskiria prie uzufukto teisės pasibaigimo pagrindų, tačiau atsižvelgiant į tai, jog aplinkybės, sąlygojančios uzufukto pabaiga, gali išnykti, ko pasekoje uzufukto teisė atnaujinama, tikslinga būtų išskirti šiuos atvejus kaip uzufukto teisės sustabdymą, o ne pasibaigimą.

Tėvams uzufukto teisė sustabdoma, kai įstatymų nustatyta tvarka apribojama tėvų valdžia arba vaikai atskiriami nuo tėvų. Pagal Civilinio kodekso 3.179 straipsnį vaikas nuo tėvų atskiriamas, jeigu dėl susiklosčiusių objektyvių aplinkybių, tėvas ar motina negali gyventi kartu su vaiku, taigi ir juo rūpintis. Tokios aplinkybės gali būti tėvų liga, ilgalaikė komandiruotė ar panašiai. To paties straipsnio 3 dalis numato, jog atskyrus vaiką nuo tėvų, tiek turtinėmis, tiek asmeninėmis teisėmis tėvai gali naudotis tik tuo atveju, jeigu tai įmanoma negyvenant su vaiku. Turto tvarkymas uzufukto teise yra neatsiejamas nuo pastovaus rūpinimosi vaiku, kadangi turto tvarkymo tikslas yra vaiko turtinių, dvasinių poreikių tenkinimas. Dėl šios priežasties, gyvenant skyrium nuo vaiku, uzufukto teisė nebus tinkamai įgyvendinama. Tuo tarpu apribojus tėvų valdžia, įstatymas imperatyviai nurodo, jog visos turtinės ir asmeninės (išskyrus teisę matytis su vaiku, jei

tai neprieštarauja vaiko interesams) tėvų teisės bei pareigos yra sustabdomos.⁷⁷ Tėvų valdžia apribojama būtent dėl to, jog jie vengia atlikti savo pareigas auklėti vaikus, jais nesirūpina, piktnaudžiauja tėvų valdžia, žiauriai elgiasi su vaikais, daro žalingą įtaką savo amoraliu elgesiu, taigi akivaizdu, kad tokiais atvejais tėvai netinkamai įgyvendins ir turtinę uzufukto teisę.

Kita aplinkybė, sąlygojanti uzufukto teisės sustabdymą, yra tėvų pripažinimas neveiksniais ar ribotai veiksniais. Neveiksnus asmuo dėl psichinės ligos arba silpnaprotystės negali suprasti savo veiksmų reikšmės ar jų valdyti.⁷⁸ Savaime suprantama, jog toks asmuo negali įgyvendinti turtinių teisių, tame tarpe ir uzufukto teisės. Asmuo, kurio veiksnumas apribotas, gali sudaryti sandorius dėl disponavimo turtu, taip pat atsiimti darbo užmokestį, pensiją ar kitų rūšių pajamas ir disponuoti jais tik turėdamas rūpintojo sutikimą.⁷⁹ Toks asmuo neturi savarankiškos disponavimo teisės, todėl negali turėti ir uzufukto teisės, į kurios turinį įeina disponavimas turtu.

Uzufukto teisė yra sustabdoma ir tuomet, kai teismas nušalina tėvus nuo turto tvarkymo. Šis uzufukto teisės sustabdymo pagrindas yra pažeistų vaiko teisių gynimo būdas, kadangi tėvai gali būti nušalinti nuo vaiko turto tvarkymo tuomet, kai netinkamai įgyvendindami šią teisę daro žalą vaiko interesams (naudoja vaikų turtą neracionaliai, švaisto, naudoja jį ar iš jo gaunamas pajamas ne vaikų ir visos šeimos, o savo asmeniniams poreikiams tenkinti).⁸⁰

Jeigu uzufukto teisė sustabdoma vienam iš tėvų, vaiko turto tvarkymą įgyvendina antrasis tėvas. Tačiau jeigu ši teisė sustabdoma abiem tėvams arba vaikas turėjo tik vieną iš jų, vaikų turto tvarkymą perima teismo paskirti tretieji asmenys (turto administratoriai). Būtina pažymėti, jog šiuo atveju uzufukto teisė neperleidžiama šiems asmenims, kadangi uzufukto teisė yra išimtinai tėvų asmeninė, neperleidžiama teisė. Kiti asmenys vaikų turtą tvarko remiantis Civilinio kodekso ketvirtosios knygos XIV skyriaus normomis, reglamentuojančiomis kito asmens turto administravimą.

Aukščiau nurodytais atvejais sustabdyta uzufukto teisė tėvams gali būti atnaujinama teismo būdu, jeigu išnyksta aplinkybės, dėl kurių ši teisė buvo sustabdyta: panaikinamas tėvų valdžios apribojimas ar vaiko atskyrimas nuo tėvų, tėvai atgauna veiksnumą, išnyksta nušalinimo nuo turto tvarkymo pagrindai. Tėvams atnaujinus uzufukto teisę, teismo paskirtų turto administratorių įgaliojimai baigiasi.

---

⁷⁷ Cit. Op. 7. 3.180 str. 3 d.

⁷⁸ Cit. Op. 7 2.10 str.

⁷⁹ Cit. Op. 7. 2.11 str.

⁸⁰ Cit. Op. 5. P. 365

3.1.2. Turto, kuriam netaikoma uzufukto teisė, tvarkymo teisinis pagrindas ir įgyvendinimas

Turtą, kuriam netaikomas uzufuktas, vaikai tvarko patys, atsižvelgiant į Civilinio kodekso 2.7 – 2.8 straipsnių nuostatas bei reikalavimus sandoriams sudaryti. Šiuo atveju toje dalyje, kurioje yra ribojamos nepilnamečio vaiko turtinės teisės, tėvai, veikdami kaip įstatyminiai vaiko atstovai, padeda jam įgyvendinti atitinkamas teises: sudaro vaiko iki 14 metų vardu sandorius; duoda įstatymų nustatytos formos sutikimą nepilnamečiui nuo 14-18 metų sudaryti sandorius; patvirtina arba nugrinčia paties vaiko sudarytus sandorius, kurių jis neturėjo teisės sudaryti (sudarė būdamas visiškai neveiksnius arba nuo 14-18 metų be tėvų sutikimo).

Pažymėtina, kad vaikui savarankiškai tvarkant turtą, kuriam nėra taikomas uzufuktas, tėvams, kaip įstatyminiams atstovams, gali atsirasti atsakomybė dėl tvarkant turtą vaiko sudarytų sandorių nevykdymo ar netinkamo vykdymo. Už vaiką iki 14 metų visais atvejais turi pareigą atsakyti tėvai, kadangi šiuo amžiaus periodu vaikas yra laikomas visiškai neveiksniu, jam netaikomas kaltės kriterijus. Todėl vaikui iki 14 metų savarankiškai sudarius sandorį, nepriklausomai nuo to, ar jis pagal Civilinio kodekso 2.7 straipsnio 3 dalį turėjo teisę tokį sandorį sudaryti, ar ne, už bet kokį pažeidimą, vykdant ar nevykdant šį sandorį, atsako tėvai visu savo turtu. Vienintelė išimtis iš šios taisyklės yra numatyta Civilinio kodekso 2.7 straipsnio 4 dalyje – kai tėvai įrodo, jog prievolė pažeista ne dėl jų kaltės. Taigi, tėvų kaltė šiuo atveju yra preziumuojama, tėvai laikomi kalti, kol neįrodyta priešingai. Kaltė šiuo atveju pasireiškia nepakankama nepilnamečio priežiūra ir kontrole.⁸¹

Nepaisant to, kad vaikas nuo 14 – 18 metų pats atsako pagal savo sutartines prievoles, atsakomybė gali atsirasti ir tėvams, jeigu: pirma, jie davė sutikimą arba patvirtino jau sudarytą sandorį; antra, vaikas neturi turto, į kurį būtų galima nukreipti išieškojimą; trečia, kreditorius buvo sąžiningas. Pažymėtina, jog tėvų atsakomybei atsirasti būtinos visos trys išvardintos sąlygos. Šiuo atveju tėvams atsiranda subsidiari atsakomybė pagal analogiją taikant Civilinio kodekso 6.276 straipsnio 2-3 dalis.⁸²

Taigi tėvai, kaip įstatyminiai vaiko atstovai, įstatymų numatytais atvejais toje dalyje, kurioje vaikas neturi civilinio veiksnio, turi teisę veikti vaiko iki 14 metų vardu sudarant sandorius, aprobuoti vaiko nuo 14-18 metų sprendimus tvarkant turtą. Vaikui savarankiškai tvarkant turtą, kuriam jis turi visišką civilinį veiksnumą, tėvai turi teisę ir pareigą prižiūrėti kaip vaikas tvarko šį turtą, ar toks turto tvarkymas nepažeidžia kitų

---

⁸¹ Cit. Op 53. P. 32

⁸² Cit. Op. 53. P. 34

asmenų teisių ir teisėtų interesų, patarti kaip tvarkyti turtą, kad būtų maksimaliai tenkinami vaiko interesai. Jeigu vaikas nuo 14 iki 18 metų, vadovaujantis įstatymo suteikta savarankiškumo teise, disponuodamas turtu naudoja jį netikslingai, priešingai savo interesams ar darydamas žalą kitų asmenų teisėms ar teisėtiems interesams, tėvai turi teisę kreiptis į teismą Civilinio kodekso 2.8 straipsnio 4 dalies pagrindu su prašymu apriboti ar atimti iš nepilnamečio nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų teisę savarankiškai disponuoti savo pajamomis bei turtu. Teismui apribojus vaiko teises sudaryti sandorius, vaikas gali juos sudaryti tik turėdamas savo tėvų sutikimą. Tuo tarpu atėmus teisę sudaryti sandorius, vaikas aplanai negali sudarinėti sandorių, kas suponuoja tėvų teisės veikti vaikų vardu atsiradimą. Taigi galima daryti išvadą, jog ribojant arba atimant vaiko teisę sudarinėti sandorius yra atitinkamai apribojamas arba panaikinamas jo civilinis veiksnumas.

Remiantis tuo, kas išdėstyta, galima daryti išvadą, jog nežiūrint į tai, kad tvarkant turtą, kuriam uzufukto teisės tėvai neturi, didelis savarankiškumas suteikiamas pačiam vaikui: jis pats sprendžia kur panaudoti savo uždirbtas lėšas, kaip elgtis su paveldėtu, dovanotu ar už savo lėšas įgytu turtu, priklausomai nuo turimo civilinio veiksnumo sudaro įstatymo leidžiamus sandorius - tėvai turi pareigą prižiūrėti kaip tvarkomas šis turtas. Toje dalyje, kurioje įstatymai riboja vaiko savarankiškumą dėl civilinio veiksnumo neturėjimo, tėvai turi teisę ir pareigą padėti vaikui įgyvendinti turtines teises ir vykdyti pareigas (sudaryti vaiko vardu sandorius, duoti sutikimą vaikui sudaryti sandorius, patvirtinti vaiko sudarytus sandorius), o įstatymo numatytais atvejais ir atsakyti savo turtu už vaiko prievolės. Įgyvendindami šias teises ir pareigas tėvai veikia Civilinio kodekso 3.157 straipsnio pagrindu kaip įstatyminiai vaiko atstovai, kadangi minėtos tėvų teisės ir pareigos kyla iš tėvų, kaip įstatyminių atstovų pareigos rūpintis vaiku, jį prižiūrėti, saugoti ir ginti vaiko teises ir teisėtus interesus.

3.1.3. Papildomos nepilnamečių vaikų turtinių interesų garantijos

Tėvams netinkamai tvarkant savo vaikų turtą, gali nukentėti vaiko turtiniai interesai. Kad taip nenutiktų, įstatymų leidėjas numato papildomas apsaugos garantijas. Papildomos nepilnamečių vaikų turtinių interesų apsaugos garantijos numatytos dviem atvejais: kai tėvai tvarko vaiko turtą uzufukto teise ir kai tėvai sudaro sandorius vaiko iki 14 metų vardu tvarkant turtą įstatyminio atstovavimo pagrindu.

Iki naujojo Civilinio ir Civilinio proceso kodekso įsigaliojimo vaikų turtinių interesų apsaugą tėvams sudarant sandorius su vaikams priklausančiu turtu išimtinai

įgyvendino vaiko teisių apsaugos institucijos. Įsigaliojus naujiesiems Civiliniam ir Civilinio proceso kodeksams, vaiko teisių apsaugos funkcijas tėvams sudarant sandorius su jų vaikams priklausančiu turtu perėmė teismai. Tai lėmė pasikeitusi teismo padėtis visuomenėje. Įstatymų pakeitimai sąlygojo tai, kad teismas nebeliko vien ginčų sprendimo institucija. Šalia savo pagrindinės funkcijos – ginčų sprendimo, teismas pradėjo atlikti ir apsaugines funkcijas, nesusijusias su ginčų dėl teisės sprendimu, tačiau reikšmingas asmenų teisių apsaugai.⁸³ Vaikų turtinių interesų apsauga užtikrinama teismo leidimais įstatymo numatytiems sandoriams sudaryti:

- perleisti, įkeisti savo nepilnamečių vaikų turtą ar kitaip suvaržyti teises į jį, kai šio turto vertė viršija dešimt minimalių algų. Teismo leidimas reikalingas tiek nekilnojamam, tiek kilnojamam turtui perleisti ar suvaržyti teises į jį. Perleidimas – tai pardavimas, dovanojimas ir panašiai. Turtas turi būti perleidžiamas, įkeičiamas ar suvaržomos teisės į jį vaiko interesais. Sunku paaiškinti, kokie vaiko interesai tenkinami padovanojus vaikui priklausantį turtą kitam asmeniui. Teismų praktika taip pat kritiškai vertina vaiko turto perleidimą neatlygintinai, pavyzdžiui, Vilniaus miesto 4 apylinkės teismas civilinėje byloje pasisakė, jog neatlygintinas vaiko turto perdavimas „neatitinka nepilnamečio vaiko interesų, nepaisant to, ar nekilnojamasis turtas perleidžiamas nepilnamečio vaiko šeimos nariui, ar pašaliniam trečiajam asmeniui;“⁸⁴

- nepilnamečių vaikų vardu priimti ar atsisakyti priimti palikimą. Palikimas vaikui gali atsirasti testamentu (kai asmuo nurodo įpėdiniu nepilnamečių vaiką) arba įstatymo pagrindu.⁸⁵ Papildomos vaiko turtinių teisių apsaugos garantijos tėvams priimant palikimą reikalingos dėl to, kad priimant palikimą nebūtinai atsiranda turtinė nauda vaikui, kadangi įpėdinis, priėmęs palikimą, prisiima ir palikėjo skolas, pagal kurias galima nukreipti išieškojimą ne vien į turtą, kurį priėmė, bet apskritai į visą įpėdinio turimą nuosavybės teise turtą.⁸⁶ Taigi priėmus palikimą su skolomis, galima netekti ne tik priimto turto, bet ir turto, turėto iki priimant palikimą. Dėl šios priežasties sprendžiant leidimo išdavimo klausimus, nepakanka vadovautis vien palikimo atsiradimo faktu, būtina atsižvelgti į tai, kokie civilinių teisių objektai yra paveldimi: materialūs ir nematerialūs dalykai, palikėjo reikalavimo teisės ir prievolės, įstatymų numatytais atvejais – intelektinės nuosavybės objektai ir kitos įstatymų nustatytos teisės bei pareigos,

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2003 m. birželio 20 d. nutarimas Nr. 41 Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant bylas dėl teismo leidimų išdavimo pagal Civilinio proceso kodekso XXXIX skyriaus taisyklę. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=26401> [žiūrėta 2008- 02-20]

⁸⁴ Vilniaus miesto 4 apylinkės teismo 2006 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. L2-474-232/2006 (nutartis neskelbta, naudotasi bylos medžiaga)

⁸⁵ Atsižvelgiant į Civilinio kodekso 5.11 str. numatytas įpėdinių pagal įstatymą eiles, kai miršta tėvas, motina, seneliai, proseneliai, brolis, sesuo, dėdės, tetos, pusseserės, pusbroliai

⁸⁶ Cit. Op. 7. 5.52 str.

taip pat į paveldimo turto sudėtį.⁸⁷ Jeigu palikėjas turėjo skolų, tikslinga būtų sudaryti skolų ir priimamo turto vertės balansą. Teismas, siekdamas apsaugoti nepilnamečio vaiko teises, turėtų būti aktyvus ir, nustatęs, kad palikimas yra apsunkintas kreditorių reikalavimais, privalo svarstyti, ar palikimo priėmimas neturėtų būti atliekamas palikimo priėmimo pagal apyrašą būdu,⁸⁸ kadangi pagal Civilinį kodeksą, įpėdinis, priėmęs palikimą pagal teismo antstolio sudarytą apyrašą, už palikėjo skolas atsako tik paveldėtu turtu.

Tėvams atsisakant priimti palikimą vaiko turtiniai interesai gali nukentėti negaunant tam tikro turto, kurį vaikas galėtų gauti, jei nebūtų tėvų atsisakymo. Teismo leidimo dėl atsisakymo priimti palikimą vaiko vardu išdavimo klausimai sprendžiami analogiškai kaip ir dėl priėmimo palikimo. Šiuo atveju reikia išsiaiškinti, dėl kokių priežasčių norima atsisakyti priimti palikimą ir ar atsisakymas nepakenks vaiko interesams. Jeigu teismas nusprendžia, jog priežastys, dėl kurių norima atsisakyti priimti palikimą, yra nesvarbios ir palikimo nepriėmimas pakenks vaiko turtiniams interesams, leidimas atsisakyti priimti palikimą vaiko vardu neišduodamas.

Pažymėtina, jog praktikoje gali pasitaikyti tokių atvejų, kai atsiradus palikimui, tėvai nesikreipia į teismą dėl leidimo išdavimo priimti ar atsisakyti palikimo vaiko vardu. Tokiu atveju vaikas, sulaukęs pilnametystės, vadovaujantis Civilinio proceso kodekso 442 straipsnio 13 punktu, gali apginti savo pažeistą teisę kreipiantis į teismą dėl praleisto termino palikimui priimti atnaujinimo. Teismui atnaujinus praleistą terminą, pilnametis vaikas gali kreiptis pas notarą ir priimti savo vardu palikimą;

- nepilnamečių vaikų vardu sudaryti arbitražinį susitarimą;
- sudaryti nepilnamečių vaikų turto nuomos sutartį ilgesniam nei penkerių metų terminui. Teismo leidimas šiuo atveju būtinas tiek kilnojamam, tiek nekilnojamam vaiko turtui išnuomoti;

- nepilnamečių vaikų vardu sudaryti paskolos sutartį, jeigu sutarties suma viršija keturių minimalių algų dydį. Teismo leidimas reikalingas vaiko vardu tiek skolinantis, tiek skolinant minėtą pinigų sumą;

- investuoti nepilnamečių vaikų pinigines lėšas, jeigu jų suma viršija dešimties minimalių mėnesinių algų dydį. Pažymėtina, jog įstatyme investuojamų piniginių lėšų suma formuluojama netiksliai. Iš įstatymo formuluotės galima suprasti, jog teismo leidimas reikalingas, jeigu vienu sandoriu investuojame dešimties minimalių algų sumą. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas Nutarime Nr. 41 dėl įstatymų taikymo teismų

---

⁸⁷ Cit. Op. 83

⁸⁸ Cit. Op. 83

praktikoje, nagrinėjant bylas dėl teismo leidimų išdavimo pagal Civilinio proceso kodekso XXXIX skyriaus taisykles išsprendė šią spragą ir išaiškino, jog leidimas būtinas, kai investuojama nepilnamečio vaiko piniginių lėšų suma viršija dešimties minimalių mėnesinių algų dydį, ir nepriklauso nuo to, per kiek kartų investuojant lėšas susidaro ši suma. Taigi, kai tėvai arba globėjai investuodami nepilnamečio vaiko pinigų sumas kiekvieną kartą panaudoja mažesnę negu CK 3.188 straipsnio 1 dalies 6 punkte numatytą pinigų sumą, išankstinis teismo leidimas būtinas nuo to karto, kai jau susidaro šioje teisės normoje nustatyta suma. Investavus pagal gautą išankstinį teismo leidimą, CK 3.188 straipsnio 1 dalies 6 punkte nustatyta suma pradedama skaičiuoti iš naujo.⁸⁹ Teismas, išduoda leidimą konkrečiai investicijai. Pažymėtina, jog investuojant vaiko vardu tėvų ar kitų asmenų lėšomis ar padedant indėlių teismo leidimo nereikia, tačiau šis turtas jau tampa vaiko turtu ir vėliau norint sudaryti aukščiau minėtus sandorius reikės gauti išankstinį teismo leidimą.

Kadangi tėvai vaikų turtą tvarko lygiomis teisėmis bendru sutarimu, į teismą dėl aukščiau nurodytų leidimų išdavimo privalo kreiptis abu vaiko tėvai, išskyrus atvejį, kai prašymas susijęs su uzufukto teise tvarkomu turtu, kai šia teise naudojasi vienas iš tėvų. Nepilnametis vaikas tokioje byloje įtraukiamas suinteresuotu asmeniu, kadangi teismo leidimų išdavimai turi tiesioginę įtaką jo turtiniams interesams. Būtina paminėti, teismas šiose bylose gali tiesiogiai arba per atstovą išklausti patį vaiką, sugebantį išreikšti savo nuomonę dėl prašomų leisti atlikti veiksmų ir į šią nuomonę atsižvelgti išduodamas arba atsisakydamas išduoti teismo leidimą, jeigu sprendžiant klausimą dėl leidimo išdavimo, ištyrus byloje pateiktus įrodymus, kyla abejonių ar nebus pažeisti vaiko interesai.

Teismo leidimų išdavimo bylose vaiko teisių apsaugos institucijos privalo padėti teismui spręsti klausimus, susijusius su vaiko teisėmis: teismo pareikalavimu pateikti duomenis apie vaiko tėvus, išvadas ar tėvų pageidaujami atlikti sandoriai neprieštarauja vaiko interesams. Tačiau teismų praktikoje šių institucijų vaidmuo vertinamas nevienodai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, jog vieni teismai vaiko teisių apsaugos institucijos dalyvavimą laiko būtinu, o kitų teismų praktikoje vaiko teisių apsaugos institucija dalyvauja ir jos atstovų nuomonė išklausoma tik tose bylose, kuriose teismui kyla abejonių dėl vaiko teisių ir interesų apsaugos, išdavus konkretų teismo leidimą. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuomone, teisingai elgiasi pastarieji.⁹⁰ Šiam teismo požiūriui būtų galima paprieštarauti. Šiose bylose vaiko teisių apsaugos institucijos dalyvavimas turėtų būti visais atvejais privalomas, kadangi sprendžiami

---

⁸⁹ Cit. Op. 83

⁹⁰ Cit. Op. 83

klausimai tiesiogiai susiję su vaiko teisėmis. Vaiko teisių apsaugos institucija yra atsakinga už vaiko teisių apsaugą, todėl turėtų dalyvauti bylose, kuriose sprendžiami su vaiko teisėmis susiję klausimai, juo labiau, kad tėvų nesąžiningumo atveju vaiko interesai gali nukentėti.

Be teismo leidimų atitinkamiems sandoriam sudaryti, įstatymas numato dar vieną vaiko turtinių interesų apsaugos garantiją – *ad hoc* globėjo paskyrimą. *Ad hoc* globėjas skiriamas tuomet, kai sudarant sandorius kyla interesų konfliktas tarp tų pačių tėvų nepilnamečių vaikų, (pavyzdžiui, abiejų vaikų pinigus norima panaudoti perkant vieno vaiko vardu turtą, todėl tenkinant vieno vaiko interesus, gali nukentėti kito vaiko interesai) arba tarp vaiko ir abiejų tėvų. Šiais atvejais remiantis Civilinio kodekso 3.188 straipsnio 2 dalimi, bet kuris iš vaiko tėvų gali kreiptis į teismą dėl *ad hoc* globėjo paskyrimo, kuris atstovaus vaiko interesus sudarant konkretų sandorį. Pažymėtina, jog *ad hoc* globėjo įgaliojimai baigiasi sudarius sandorį, dėl kurio jis buvo paskirtas. Jeigu interesų konfliktas kyla tarp vaiko ir vieno iš jo tėvų, *ad hoc* globėjas nereikalingas, nes vaiko interesus sudarant sandorį atstovauja antrasis tėvas.

Sandoriai, sudaryti nesilaikant nustatytos sudarymo tvarkos, gali būti pripažinti negaliojančiais, kadangi tiek išankstinis teismo leidimas, tiek *ad hoc* globėjo paskyrimas kilus interesų konfliktui yra imperatyvus reikalavimas. Civilinio kodekso 3.188 straipsnio 4 dalis numato galimybę kreiptis į teismą dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu ne tik vienam iš vaiko tėvų, vaiko teisių apsaugos institucijai ir prokurorui, bet ir pačiam vaikui. Vitkevičiaus P. S. nuomone, ši norma nevisiškai suderinama, kadangi leidžia vaikui, neturinčiam teisės sudaryti tokio sandorio, savarankiškai reikšti ieškinį dėl tokio sandorio pripažinimo negaliojančiu.⁹¹ Sistemiškai išanalizavus Civilinio kodekso normas, reglamentuojančias nepilnamečio vaiko iki 14 metų ir nuo 14-18 metų civilinį veiksnumą (2.7 – 2.8 straipsniai) bei Civilinio proceso kodekso normą, reglamentuojančią nepilnamečių civilinį procesinį veiksnumą (38 straipsnis), reikėtų pritarti šiai nuomonei, kadangi vaikas iki 14 metų amžiaus civilinio procesinio veiksnumo neturi, jį teisme atstovauja tėvai (Civilinio proceso kodekso 38 straipsnio 4 d.). Nuo 14-18 metų amžiaus vaikas turi civilinį procesinį veiksnumą tik tuomet, kai ginčas kyla dėl tokių santykių, kuriuose jis turi visišką civilinį veiksnumą (Civilinio proceso kodekso 38 straipsnio 3 d.). Sandoriams, numatytiems Civilinio kodekso 3.188 straipsnio 1 dalyje, sudaryti vaikas neturi civilinio veiksnumo. Tų atvejų, kai vaikas savarankiškai disponuoja savo pajamomis ir turtu, įgytu už šias pajamas, šis straipsnis neapima, kadangi šiuo atveju vaikas sudarinėja sandorius savarankiškai ir teismo leidimai nereikalingi (išskyrus

---

⁹¹ Cit.Op. 32. P. 191

atvejus, kai vaikas nori sudaryti sandorį, kuriam įstatymai numato notarinę ar kitą specialią formą, tačiau šiuo atveju reikalingas ne teismo leidimas, o tėvų sutikimas). Tėvams sudarius sandorį su vaiko turtu, kuriam jie neturi uzufukto teisės, o vaikas, vadovaujantis Civilinio kodekso 2.8 straipsniu, gali disponuoti savarankiškai, vaikas galėtų savarankiškai kreiptis į teismą dėl pažeistų teisių gynimo, tačiau ne Civilinio kodekso 3.188 straipsnio, o 3.187 straipsnio (nepilnamečių vaikų turtas, kuriam uzufuktas netaikomas) pagrindu. Iš atliktos analizės darytina išvada, jog dėl sandorių sudarymo tvarkos, numatytos Civilinio proceso kodekso 3.188 straipsnyje, pažeidimų savarankiškai kreiptis į teismą vaikas negali. Tai reiškia, jog jį turėtų atstovauti tėvas ar motina, kuris ar kuri nepritarė (nedalyvavo) sudarant tokį sandorį arba ginant viešąjį interesą – vaiko teisių apsaugos institucija ar prokuroras.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė, jog vaikui tapus pilnamečiu, jo, kaip vaiko, teisių pažeidimas neišnyksta, todėl gali būti ginamas pagal pilnamečio ieškinį visais civilinių teisių gynimo būdais.⁹² Taigi vaikas savo pažeistas teises, sudarant aukščiau nurodytus sandorius, galėtų apginti tapęs pilnamečiu. Tačiau, pasak Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, nustatant gynimo būdus, toks ieškovas jau neturi išimtinės padėties, atkuriant iki pažeidimo egzistavusias teises: jeigu turtines teises į turtą, kurias, asmuo turėjo būdamas vaiku, įgijo kitas asmuo, tai restitucija, kaip daikto išreikalavimas iš vieno asmens ir jo perdavimas kitam, leidžiama tiek, kiek leidžia daiktinė teisė (4.96 str. 2 ir 3 dalys). Jeigu pažeistos teisės negalima apginti pažeistos daiktinės teisės gynimo būdais, tokiais atvejais asmuo, kurio teisės buvo pažeistos, turi teisę į nuostolių atlyginimą.⁹³

Vaiko turtinių interesų apsaugos funkcijų perleidimas teismams vertintinas teigiamai. Nežiūrint į tai, jog dėl šių apsaugos funkcijų vykdymo žymiai padidėjo teismų darbo krūviai, teismo atliekama vaiko turtinių interesų apsauga efektyvesnė ir geriau apsaugo vaiko interesus. Tai suponuoja išskirtinę teismo ir teisėjų padėtis: teismai yra nešališka institucija, teisėjai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi nuo proceso dalyvių, valstybės valdžios institucijų, pareigūnų bei kitų asmenų, jiems negali būti daromas joks politinis, ekonominis, psichologinis, socialinis spaudimas ar kitoks neteisėtas poveikis, kuris galėtų turėti įtakos jų sprendimams,⁹⁴ be to, teismas turi geresnes sąlygas (turi teisę duoti užklausimus fiziniams, juridiniams asmenims,

---

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2002 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje J. Barinova v. I. Borovskaja, Nr. 3K-3-883. Kat. 27.5; 72.1; 15.2; 1.2. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=10559> [žiūrėta 2008-03-01]

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. Valstybės žinios, 1994, Nr.: 46-851. Nauja redakcija: Valstybės žinios, 2002, Nr.: 17-649

išsireikalauti reikiamus dokumentus, skirti baudas už reikalavimų nevykdymą) visapusiškai ištirti bylos aplinkybes ir priimti tinkamą, vaiko interesus atitinkantį sprendimą.

Problematiška yra tai, jog nėra vieningos normų, reglamentuojančių teismo leidimų išdavimą, taikymo ir aiškinimo praktikos, nes teismo nutartys dėl teismo leidimų išdavimo nėra skundžiamos nei apeliacine, nei kasacine tvarka. Tai suponuoja skirtingą šių bylų nagrinėjimo praktiką apylinkės teismuose, nevienodą materialinės teisės ir proceso teisės normų taikymą ir aiškinimą.⁹⁵ Reikėtų pritarti ir Šimonio M. bei Januškienės J. nuomonei, kad teismai, išduodami leidimus, negali užtikrinti, kad gauta nauda bus panaudota išimtinai vaiko interesams tenkinti.⁹⁶ Šiuo atveju tolimesnę kontrolę galėtų vykdyti vaiko teisių apsaugos institucijos. Šios institucijos turėtų būti teismo informuojamos apie kiekvieną teismo leidimo tėvams sudaryti sandorį su vaiko turtu išdavimą. Vaiko teisių apsaugos institucijos kontrole būtų galima užtikrinti vaiko turtinių interesų apsaugą po sandorio sudarymo ir išvengti tėvų piktnaudžiavimo. Vadovaujantis Civilinio kodekso 3.185 straipsnio 3 dalimi, valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija, kontrolės metu pastebėjusi, jog po sandorio, kuriam išduotas teismo leidimas, vaiko turtiniai interesai yra pažeidžiami, turi teisę kreiptis į teismą dėl tėvų ar vieno iš jų nušalinimo nuo nepilnamečio vaiko turto tvarkymo.

---

⁹⁵ Cit. Op. 83

⁹⁶ Šimonis M.; Januškienė J. Vaikų teisės Lietuvos Respublikos teismų sistemoje// Teisės problemos. Vilnius, 2001. Nr. 4. P. 71

3.2. Tėvų pareigos materialiai išlaikyti savo nepilnamečius įgyvendinimas

Nepilnamečių vaikų išlaikymo pareiga įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijoje; Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 27 straipsnio 2 dalyje, įtvirtinančioje tėvų didžiausią atsakomybę už gyvenimo sąlygų, būtinų vaikui vystytis, sudarymą pagal tėvų sugebėjimus ir finansines galimybes;⁹⁷ Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 21 straipsnio 2 dalyje, numatančioje abiejų tėvų pareigą vienodai rūpintis vaiko auklėjimu, tinkamai jį prižiūrėti, materialiai išlaikyti, aprūpinti gyvenamuoju būstu; Civilinio Kodekso 3.192 straipsnio 1 dalyje, įtvirtinančioje tėvų pareigą išlaikyti savo nepilnamečius vaikus iki pilnametystės. Pasak Gedimino Sagačio, „minėtų teisės normų sistema sudaro prigimtinės tėvų pareigos išlaikyti savo nepilnamečius vaikus teisinį pagrindą.“⁹⁸

Trumpai apibrėžiant tėvų pareigos išlaikyti savo nepilnamečius vaikus esmę, galima teigti, jog pareiga materialiai išlaikyti savo nepilnamečius vaikus yra prigimtinė, absoliuti, asmeninė, turtinė tęstinio pobūdžio tėvų prievolė, atsirandanti vaikui gimus. Ši tėvų pareiga vykdoma atsižvelgiant į vaiko poreikius ir tėvų turtinę padėtį. Civilinio kodekso 3.192 straipsnyje nurodoma, kad išlaikymo tvarka ir forma nustatoma bendru tėvų susitarimu. Abu tėvai susitaria, kiek bendrų ar asmeninių kiekvieno lėšų bus skiriama vaikui išlaikyti.⁹⁹ Vykdam išlaikymo pareigą bendru tėvų sutarimu, paprastai išlaikymo forma būna mišri – vaikams skiriamos lėšos (maistui mokykloje, rūbams, kitoms prekėms, kurias vaikas gali įsigyti pats) ir turtas (pavyzdžiui, perka turtą vaiko lavinimo, laisvalaikio organizavimo tikslams), reikiamas poreikiams tenkinti.

Kadangi tėvai turi lygias teises ir lygias pareigas savo vaikams, jų pareiga išlaikyti savo nepilnamečius vaikus taip pat yra lygi, tačiau tėvų finansinės galimybės išlaikyti savo vaikus gali būti skirtingos. Todėl Civiliniame kodekse 3.192 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta nuostata, kad materialinį išlaikymą savo nepilnamečiams vaikams privalo teikti abu tėvai proporcingai savo turtinei padėčiai.

Tėvai yra skatinami taikiai spręsti šeimos klausimus abipusiu susitarimu: vaiko tėvams, nutraukiantiems santuoką ar pradedantiems gyventi skyrium, suteikiama teisė susitarti dėl vaiko išlaikymo sudarant sutartį, kurią tvirtina teismas. Tokia sutartis privalo būti sudaryta kai nutraukiama santuoka bendru sutikimu ar patvirtinamas gyvenimas

---

⁹⁷ Cit. Op. 10. 27 str. 2 d.

⁹⁸ Sagatys G. Aktualūs vaiko išlaikymo dydžio nustatymo klausimai. Vilnius: Jurisprudencija, 2005, t.71 (63), P. 24

⁹⁹ Cit. Op. 5. P. 373

skyrium.¹⁰⁰ Vis dėlto praktika rodo, jog vaikų išlaikymo klausimai labai dažnai sprendžiami ne abipusiu tėvų sutarimu, o teisme: 2005 metais buvo išnagrinėta 6854, 2006 metais 6647, 2007 metais 7263¹⁰¹ bylų dėl vaikų išlaikymo. Atsižvelgiant į tai, jog daugeliu atvejų išlaikymo klausimas sprendžiamas teisme, tikslinga daugiau dėmesio skirti teismo priverstine tvarka priteisiamo išlaikymo dydžio, formos nustatymui bei keitimui pasikeitus įstatymo nustatytoms aplinkybėms.

3.2.1. Išlaikymo priteisimas iš pareigos nevykdančio tėvo (motinos) teismo būdu

Jei tėvai nėra nutraukę santuokos ir nepatvirtintas jų gyvenimas skyrium arba vaiko tėvai nesudarę santuokos ir vienas iš tėvų nevykdo savo pareigos išlaikyti vaikus, išlaikymas priteisiamas ir išieškomas priverstine tvarka tokios formos ir dydžio, kokį parenka kiekvienoje konkrečioje byloje teismas, prioritetiškai atsižvelgdamas į vaiko interesus, poreikius.¹⁰² Išlaikymas vaikui priteisiamas ir tuomet, kai tėvai nutraukia santuoką dėl vieno sutuoktinio kaltės arba vieno sutuoktinio prašymu, jeigu jie nesudarė vaikų išlaikymo sutarties¹⁰³ bei apribojant tėvams valdžią arba atskiriant nuo vaikų. Pažymėtina, jog tam, kad būtų galima priverstine tvarka priteisti ir išieškoti išlaikymą, svarbesniu faktoriumi tampa ne prigimtine (biologinė), bet teisinė tėvų prievolė išlaikyti vaikus.¹⁰⁴ Taip yra dėl skirtingų civilinių teisinių sankcijų taikymo galimybių egzistuojant prigimtinėi ir teisinei prievolėms. Pasak Mikelėno V., iš romėnų teisės atėjęs teisinės prievolės apibrėžimas reikšmingas tuo, kad atskleidžia tris pagrindinius prievolės požymius: pirma, prievolė yra dviejų asmenų, tai yra kreditoriaus ir skolininko civilinis teisinis santykis; antra, kreditorių ir skolininką sieja tarpusavio teisės ir pareigos; trečia, už pareigų vykdymą skolininkui taikomos civilinės teisinės sankcijos.¹⁰⁵ Egzistuojant vien prigimtinėi prievolei, skolininkui negali būti taikomos civilinės teisinės sankcijos, kadangi, anot Mikelėno V., prigimtine prievole yra toks asmenų santykis, kai vieno asmens - kreditoriaus teisė negali būti priverstinai įgyvendinta, o kito asmens - skolininko negalima priversti įvykdyti prievolę.¹⁰⁶ Prigimtine tėvų prievolė gali būti vykdoma laisva valia, iš vidinio suvokimo būti atsakingiems už savo vaikus, moralinės pareigos rūpintis

¹⁰⁰ Civilinio proceso kodekso 539 str. 2 d.; Civilinio kodekso 3.73 str. 2 d.

¹⁰¹ <http://www.teismai.lt/teismai/ataskaitos/statistika.asp> [žiūrėta 2008-03-10]

¹⁰² Cit. Op. 4

¹⁰³ Nutraukiant santuoką dėl vieno sutuoktinio kaltės (CK 3.60 str) ir vieno sutuoktinio prašymu (CK 3.55 str.) sutartis dėl santuokos nutraukimo paskemių, taigi, ir vaikų išlaikymo nėra privaloma.

¹⁰⁴ Prigimtine prievolė virsta teisine prievole tuomet, kai įstatymų nustatyta tvarka patvirtinama vaiko kilmė iš tėvų

¹⁰⁵ Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002. P. 16-17

¹⁰⁶ Ibid

vaikais ir duoti jiems tai, ką turi geriausia. Savanoriškai teikdami išlaikymą savo vaikams, tėvai rūpinasi jais ne todėl, jog egzistuoja teisinė prievolė, o būtent dėl to, jog suvokia prigimtine prievole rūpintis savo vaiku. Tuo tarpu vengiant išlaikyti vaikus, esminę reikšmę įgyja teisinė prievolė, kuri suteikia pagrindą taikyti civilines teises sankcijas.

Analizuojant išlaikymo prievolę, visų pirma reikia nustatyti, kas yra šios prievolės kreditorius ir kas skolininkas. Pažymėtina, jog per pastarąjį dešimtmetį išlaikymo prievolės kreditoriaus klausimas teismų praktikoje buvo sprendžiamas skirtingai. Tai lėmė požiūris į vaiką, kaip savarankišką turtinių teisių ir pareigų turėtoją.¹⁰⁷ Tiek tarybų šeimos teisėje, tiek pagal Santuokos ir šeimos kodeksą, vaikų teisės buvo išvestinės iš jo tėvų teisių,¹⁰⁸ taigi vaikas nebuvo laikomas savarankišku turtinių teisių ir pareigų turėtoju. Teismų praktikoje alimentai buvo priteisiami ne pačiam vaikui, bet asmenų, auginančių vaiką naudai. Pavyzdžiui, Kėdainių rajono apylinkės teismas 1999 m. gruodžio 7 d. sprendimu ieškinį tenkino – priteisė iš atsakovo ieškovės naudai jų nepilnamečių vaikų išlaikymui alimentus.¹⁰⁹ Taigi išlaikymo prievolės kreditoriumi buvo laikomas tėvas ar motina, su kuriuo lieka gyventi vaikas nutraukus tėvams santuoką; kuris rūpinasi vaiku tėvams gyvenant santuokoje arba globėjas ar rūpintojas, jeigu vaikas auga prižiūrimas jų (pavyzdžiui, apribojus tėvų valdžią).

Vaiko, kaip savarankiško turtinių teisių ir pareigų turėtojo, teisinis statusas pasikeitė 1995 m., ratifikavus Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją, kuri įpareigojo valstybes gerbti ir garantuoti kiekvienam vaikui visas Konvencijoje numatytas teises. Ši konvencija paskatino 1996 metais priimti Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą, kuriame įtvirtintos vaiko teisės ir laisvės, kurios turi būti saugomos visais civilinių teisių gynimo būdais. Priėmus šį įstatymą, susidarė situacija, kai vienas įstatymas (Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas) vaiką traktuoja vienaip, o kitas (Santuokos ir šeimos kodeksas) – kitaip. Tai lėmė ir teismų praktikos, laikotarpyje 1996 m. (Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo priėmimas) – 2001 m. liepos 01 d. (Civilinio kodekso įsigaliojimas), nevienodumą aiškinant išlaikymo prievolės subjektus. Vieni teismai, vadovaudamiesi Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 5 straipsnio 2 dalies nuostata, numatančia, jog sprendžiant kilusius ginčus, kai įstatymai ar kiti teisės aktai kitaip negu šis įstatymas reguliuoja santykius, susijusius su vaiko teisėmis bei laisvėmis ir jų apsauga,

---

¹⁰⁷ Cit. Op. 2. P. 120

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2003 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje J. Varapnickaitė-Mažylienė v. T. Stanys. Nr. 3K-3-874. Kat. 72.2. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=24530> [žiūrėta 2008-03-12]

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2000 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje R. Neverdauskienė v. G. Neverdauskas, Nr. 3K-3-657. Kat. 19. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=18698> [žiūrėta 2008-03-12]

arba šie santykiai nėra įstatymų sureguliuoti, taikomos šio įstatymo atitinkamos nuostatos, aiškino, jog „alimentinės prievolės subjektas yra nepilnametis vaikas, kuris pagal įstatymą turi subjektyvinę teisę gauti iš tėvo ar motinos išlaikymą <...> motina ar tėvas, reikalaujantis alimentų vaikui, yra ne alimentinės prievolės subjektas, o teisėtas nepilnamečio vaiko atstovas“.¹¹⁰ Tuo tarpu kiti teismai vadovavosi Santuokos ir šeimos kodeksu, priteisdami išlaikymą tėvo ar motinos naudai, pavyzdžiui Kauno miesto apylinkės teismas 2000 metais priteisė „iš atsakovo T.Vaitkaus ieškovės L. Vaitkienės naudai alimentus sūnaus Martyno, sūnaus Simono ir dukters Dominykos išlaikymui“.¹¹¹

2001 metais įsigaliojęs Civilinis kodeksas galutinai įtvirtino vaiko, kaip savarankiško teisės subjekto, statusą, kas įpareigojo visus teismus laikyti vaiką išlaikymo prievolės subjektu. Taigi nuo 2001 metų išlaikymo prievolės kreditorius laikomas ne vaiko tėvas ar motina, atstovaujantys vaiką teisme, bet pats vaikas, turintis teisę į išlaikymą, todėl alimentai priteisiami ne tėvo ar motinos naudai, bet vaikui.

Pagal atliktą išlaikymo prievolės kreditoriaus traktavimo analizę, galima daryti išvadą, jog per pastarąjį dešimtmetį išlaikymo prievolės kreditorius iš esmės pasikeitė: iki 1996 metų šios prievolės kreditoriumi laikomas vienas iš vaiko tėvų; nuo 1996 metų einama link supratimo, kad vaikas yra savarankiškas išlaikymo prievolės subjektas; o nuo 2001 metų šios prievolės kreditoriumi yra laikomas vaikas. Šį pasikeitimą lėmė vaiko, kaip savarankiško teisės subjekto, pripažinimas.

Kadangi iš esmės pasikeitė išlaikymo prievolės kreditorius, gali kilti klausimas, ar galioja teismo sprendimai, pagal kuriuos išlaikymas priteistas ne vaikui, bet motinos ar tėvo naudai? Teismų praktikoje laikomasi nuomonės, jog tokie sprendimai galioja, jeigu priteistas išlaikymas naudojamas išimtinai vaiko interesais, tačiau „kilus ginčui dėl to, kad tėvas ar motina, kurio naudai teikiamas išlaikymas pagal teismo sprendimus, priimtus iki 2000 m. Civilinio kodekso įsigaliojimo, naudoja vaiko lėšas ne vaiko interesais, ar netinkamai paskirsto lėšas pagal vaiko poreikius, nepakankamai pats prisideda prie vaiko išlaikymo, jo poreikius tenkindamas tik iš gaunamo išlaikymo, teismas pirmiausia turi pakeisti išlaikymo prievolės subjektą ir išlaikymą priteisti vaikui, t.y. atskirti vaiko lėšas nuo motinos ar tėvo, su kuriuo jis gyvena, lėšų.“¹¹² Taigi teismo sprendimai, pagal kuriuos išlaikymas priteistas ne vaikui, bet motinos ar tėvo naudai, galioja, jeigu išlaikymas naudojamas vaiko interesais.

---

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2000 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje K. Griciūnienė v. K. Griciūnas, Nr. 3K-3-1036. Kat. 19. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=17786> [žiūrėta 2008-03-13]

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2000 m. lapkričio 08 d. nutartis civilinėje byloje L. Vaitkienė v. T. Vaitkus, Nr. 3K-3-1157. Kat. 19. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=17910> [žiūrėta 2008-03-13]

¹¹² Cit. Op. 108

Išlaikymo prievolės skolininko nustatymas kur kas paprastesnis. Tiek žvelgiant istoriškai atgal, tiek šuo metu išlaikymo prievolės skolininku laikomi vaiko tėvai.

Išlaikymo prievolės skolininkui nevykdant išlaikymo prievolės, kreditoriaus teisė gali būti įgyvendinta priverstinai. Kadangi išlaikymo prievolės kreditorius yra nepilnametis vaikas, pagal Civilinio kodekso 3.194 straipsnio 1 dalį, kreipiantis į teismą dėl išlaikymo priteisimo jį atstovauja kitas tėvas, vaiko globėjas (rūpintojas), valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija ar prokuroras. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas nutarime dėl įstatymų, reglamentuojančių tėvų pareigą materialiai išlaikyti savo nepilnamečius vaikus, pažymėjo, jog vadovaujantis Civilinio kodekso 3.164 straipsnio 2 dalimi bei Civilinio proceso kodekso 38 straipsnio 3 dalimi ir pats nepilnametis vaikas, kai tėvai pažeidžia jo teises į išlaikymą, turi teisę jas ginti.¹¹³ Kadangi vaikas iki 14 metų negali savarankiškai ginti savo teisių teisme, jis gali kreiptis gynybos į valstybinę vaiko teisių apsaugos instituciją - rajono miesto vaiko teisių apsaugos tarnybą, kuri nustačiusi, kad tėvai pažeidžia šias vaiko teises, turi kreiptis į teismą dėl vaiko išlaikymo priteisimo.¹¹⁴ Tuo tarpu vaikas, sulaukęs 14 metų, gali pats savarankiškai kreiptis ir į teismą dėl savo teisių ir įstatymų saugomų interesų gynybos, jeigu jo teises į išlaikymą pažeidžia tėvai.¹¹⁵ Tokias pat teises turi ir pilnametis, nedarbingas dėl neįgalumo, kuris jam nepilnamečiui nustatytas, išskyrus tuos atvejus, kai dėl neįgalumo pobūdžio vaikas pripažintas neveiksniu. Pažymėtina, jog, pasak Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, paties vaiko kreipimasis dėl išlaikymo yra išimtis, nes valstybės teisinė sistema užtikrina vaiko teisių ir interesų, tarp jų ir teisės į išlaikymą, gynybą, kurią įgyvendina kiti asmenys (tėvai, valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos, globėjai (rūpintojai) ir kiti asmenys), neperkeldami šios naštos patiems nepilnamečiams vaikams.¹¹⁶

Analizuojant tėvų turtinių teisių ir pareigų atsiradimo momentą pateikta išvada, jog tėvų teisių ir pareigų atsiradimo momentas siejamas su vaiko gimimu, bet ne su teisiniu ryšio tarp vaiko tėvo ar motinos nustatymu. Vaiko teisė reikalauti išlaikymo atsiranda nuo tėvų pareigos išlaikyti vaiką atsiradimo - vaiko gimimo. Tai suponuoja išlaikymo priteisimą ne nuo kreipimosi į teismą dienos, bet nuo tėvų pareigos teikti vaikui išlaikymą nevykdymo dienos. Pažymėtina, jog pagal Civilinio kodekso 3.200 straipsnį išlaikymo priteisimo terminas ribojamas trejais metais iki ieškinio pareiškimo dienos. Viena vertus, šis įstatymo nustatytas ribojimas pažeidžia vaiko teisę gauti išlaikymą nuo gimimo dienos, kita vertus, teisinis ryšys tarp vaiko tėvo ar motinos gali būti nustatytas praėjus

---

¹¹³ Cit. Op. 38

¹¹⁴ Cit. Op. 38

¹¹⁵ Cit. Op. 7. 3.164 str. 2 d.

¹¹⁶ Cit. Op. 38

nemažai laiko nuo vaiko gimimo. Jeigu nebūtų išlaikymo skolos priteisimo ribojimo, teismui priteisus visą nuo vaiko gimimo susidariusį išlaikymo įsiskolinimą, būtų apsunkintos tėvo ar motinos, iš kurio ar kurios priteistas įsiskolinimas, galimybės vykdyti vaiko išlaikymą ateityje. Taigi, siekiant apsaugoti tolimesnį išlaikymo prievolės vykdymą, tokie įstatymo ribojimai yra pateisinami.

Išlaikymas vaikui priteisiamas iki jo pilnametystės, išskyrus įstatymų numatytas išimtis. Lietuvos Konstitucinis Teismas išaiškino, jog jeigu vaikui suėjus 18 metų, jis dar mokosi vidurinėje mokykloje, išlaikymas vaikui pratęsiamas iki kol jis baigs mokslus šioje mokykloje, kadangi tėvai turi pareigą materialiai išlaikyti vaiką tol, kol baigsis laikas, per kurį moksleivis, sąžiningai ir pažangiai mokydamasis, gali įgyti vidurinį išsilavinimą, taip pat tokį vidurinį išsilavinimą, kuris gali būti teikiamas kartu su profesiniu. Tokia tėvų pareiga kildintina ne tik iš įstatymų, bet ir iš Konstitucijos nuostatų visumos, *inter alia* iš tėvų ir vaikų ryšių vertingumo konstitucinio įtvirtinimo, atviros, teisingos darnios ir pilietinės visuomenės siekio, valstybės socialinės orientacijos.¹¹⁷

Civilinio kodekso 3.194 str. 3 dalyje numatytos dar dvi išimtys iš aukščiau minėtos taisyklės. Pirmoji, kai vaikas yra nedarbingas dėl invalidumo, kuris jam nepilnamečiui nustatytas. Nepilnamečiam vaikui, kuris Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pripažintas neįgalus, nedarbingas ar iš dalies darbingas dėl neįgalumo, išlaikymo pareiga egzistuoja arba iki vaiko gyvos galvos, arba iki jis taps visiškai darbingas priklausomai nuo komisijos išvados.¹¹⁸ Antroji išimtis, įtvirtinta Civilinio kodekso 3.194 straipsnio pakeitimo įstatymu,¹¹⁹ sukėlė daug diskusijų. Šia išimtimi pratęstas tėvų pareigos išlaikyti vaikus terminas iki 24 metų, kai vaikui būtina parama, jis mokosi vidurinių, aukštųjų ar profesinių mokyklų dieniniuose skyriuose. Sprendžiant bylas dėl išlaikymo pilnamečiams vaikams priteisimo, daugeliui teismų kilo klausimas, ar minėta naujai įtvirtinta Civilinio kodekso nuostata neprieštarauja Konstitucijos 38 straipsnio 6 dalies nuostatai, numatančiai tėvų pareigą išlaikyti vaikus tik iki pilnametystės. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas pripažino, jog nagrinėjama Civilinio kodekso norma prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai ta apimtimi, kuria nustatyta, kad teismas visais atvejais privalo priteisti tėvų (ar vieno iš jų) išlaikymą paramos reikalingam, vidurinį išsilavinimą jau įgijusiam, aukštosios ar profesinės mokyklos dieniniame skyriuje besimokančiam ir ne vyresniam

---

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. birželio 07 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.194 straipsnio 3 dalies (2004 m. lapkričio 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Valstybės žinios, 2007, Nr.: 65-2529

¹¹⁸ Cit. Op. 5. P. 378

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.194 straipsnio pakeitimo įstatymas (2004 m. lapkričio 11 d. redakcija) Valstybės žinios, 2004, Nr.: 171-6319

negu 24 metų pilnamečiam asmeniui.¹²⁰ Tai nereiškia, jog teismai negali priteisti paramos reikalingam besimokančiam vaikui išlaikymo, kadangi, pasak Lietuvos Konstitucinio Teismo, Konstitucijos 38 straipsnio 6 dalies nuostatos negalima aiškinti kaip reiškiančios, esą įstatymų leidėjas apskritai negali įstatymu nustatyti tėvų pareigos remti savo paramos reikalingus pilnamečius vaikus, kad jie įgytų atitinkamą išsilavinimą. Tačiau išlaikymo iš tėvų priteisimas paramos reikalingam pilnamečiam vaikui būtų pateisinamas tik tuomet, kai jis pats yra išnaudojęs visas protingas galimybes pasirūpinti lėšomis, reikalingomis jo mokslams aukštojoje mokykloje.¹²¹ Lietuvos Konstitucinis Teismas šiame nutarime taip pat pažymėjo, kad, Konstitucijos 38 straipsnio 6 dalies nuostatos negalima aiškinti kaip reiškiančios, jog įstatymų leidėjas apskritai negali įstatymu nustatyti tėvų pareigos remti savo paramos reikalingus pilnamečius vaikus, jeigu tokią pareigą galima pagrįsti.¹²²

Taigi spręsti, ar priteisti išlaikymą pilnamečiams besimokantims vaikams, palikta teismo diskrecijai. Lietuvos Konstituciniam Teismui išaiškinus minėtą Civilinio kodekso normą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė, jog kasacinis teismas savo praktikoje pripažįsta, kad, įstatymų leidėjui išreiškus valią dėl išlaikymo teikimo pilnamečiams vaikams, tokį išlaikymą teismas gali priteisti konkrečioje byloje kiekvienu atveju įvertinęs šiam klausimui spręsti svarbias aplinkybes, nes paramos būtinumo sąvoka yra vertinamoji.¹²³ Tačiau suteikus teismams diskreciją kyla teismų praktikos nevienodumo grėsmė. Skirtingi teismai paramos būtinumą gali vertinti skirtingai. Sprendžiant šią galimą problemą ypač reikšmingi Aukščiausiojo Teismo išaiškinimai. Pavyzdžiui, civilinėse bylose Nr. 3K-3-95/2007¹²⁴ ir Nr. 3K-3-189/2007¹²⁵ išaiškinta, kad sprendžiant išlaikymo pilnamečiui vaikui priteisimo klausimą reikia įvertinti įrodymus apie tėvų turtinę padėtį, jų galimybes teikti išlaikymą, taip pat dieniniame skyriuje besimokančio vaiko turtą, pajamas ir poreikius. Vertinant vaiko turtą ir pajamas, reikalinga atsižvelgti į jo stipendiją, darbo užmokestį už nuolatinį ar sezoninį darbą, pašalpas ir panašiai, ar pilnametis vaikas yra išnaudojęs visas protingas galimybes pats pasirūpinti lėšų, reikalingų jo mokymuisi atitinkamoje mokykloje, taip pat ir galimybę gauti valstybės paskolą mokslui finansuoti.¹²⁶ Civilinėje byloje Nr. 3K-3-564/2007 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išskyrė konkrečias sąlygas, kurioms esant teismas gali priteisti

---

¹²⁰ Cit. Op. 117

¹²¹ Cit. Op. 117

¹²² Cit. Op. 117

¹²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2007 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje A. T., E. T. v. A. T., Nr. 3K-3-188. Kat. 78.2.1. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=31561> [žiūrėta 2008-03-16]

¹²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2007 m. kovo 13 d. nutartis civilinėje byloje J. A. v. A. U., Nr. 3K-3-95. Kat. 78.2.1; 113.6.1.7. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=31109> [žiūrėta 2008-03-16]

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2007 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje J. P. v. S. P., Nr. 3K-3-189. Kat. 78.2.1. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=31777> [žiūrėta 2008-03-16]

¹²⁶ Ibid

išlaikymą pilnamečiams vaikams pagal Civilinio kodekso 3.19 straipsnio 3 dalį: sunki vaikų turtinė padėtis; tėvai turi turėti galimybių išlaikymui teikti; negalima iš esmės pabloginti paramą teikiančių tėvų ir kitų šeimos narių turtinės padėties; išlaikymo priteisimas turi nedaryti esminės žalos jį teikiantiems tėvams ar kitiems asmenims; priteistą paramą turi būti įmanoma įvykdyti; tėvams patiems turi būti nereikalinga parama, globa ir pan.; paramos reikalingas pilnametis vaikas turi būti išnaudojęs visas protingas galimybes pats pasirūpinti mokytis reikalingomis lėšomis ir kt.¹²⁷ Pažymėtina, jog šie Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimai sudaro sąlygas vieningos teismų praktikos formavimuisi sprendžiant klausimą dėl pilnamečiams vaikams išlaikymo priteisimo reikalingumo.

Analizuojant teismų praktiką galima daryti išvadą, jog nors praėjo nedaug laiko nuo Lietuvos Konstitucinio Teismo 2007 m. birželio 7 d. nutarimo priėmimo, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra suformavęs vienodą Civilinio kodekso 3.194 straipsnio 3 dalies taikymo praktiką. Teismai nuosekliai aiškinasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išskirtas išlaikymo priteisimo sąlygas (vaikų turtinę padėtį, galimybes pasirūpinti lėšomis, tėvų turtinę padėtį ir galimybę teikti išlaikymą, kitų asmenų turtinius interesus) sprendžiant klausimą dėl išlaikymo priteisimo būtinumo. Pažymėtina, jog teismų praktikoje teigiamai vertinamas vaiko siekis įgyti išsilavinimą („vaiko siekis turėti išsilavinimą turi būti remiamas jo tėvų, sudarant sąlygas vaikui įgyvendinti šį tikslą“),¹²⁸ todėl įvertinę aukščiau išvardintas sąlygas, teismai daugumoje prieina išvados tenkinti vaiko reikalavimą priteisti išlaikymą Civilinio kodekso 3.194 straipsnio 3 dalies pagrindu.

Apibendrinant galima teigti, jog išlaikymas iš vaiko motinos ar tėvo, nevykdančio savo pareigos išlaikyti vaikus arba dėl susiklosčiusių objektyvių aplinkybių pradedančiam gyventi atskirai nuo vaiko (tėvų ištuoka, separacija, tėvų valdžios apribojimas ar atskyrimas nuo vaikų), priverstine tvarka priteisiamas egzistuojant teisinei tėvų prievolei išlaikyti vaikus. Šios prievolės kreditorius nuo 2001 metų Civilinio Kodekso įsigaliojimo pripažįstamas vaikas, skolininku visuomet buvo laikomi vaiko tėvai. Išlaikymas vaikui priteisiamas nuo teisės į išlaikymą atsiradimo – vaiko gimimo, išlaikymo įsiskolinimo terminą ribojant trejais metais iki ieškinio pareiškimo dienos. Išlaikymas priteisiamas iki pilnametystės, išskyrus įstatymo numatytas išimtis.

---

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2007 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje I. A., T. A. v. V. A. Nr. 3K-3-564. Kat. 78.2.1; 93.2.4. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=32242>. [žiūrėta 2008-03-16]

¹²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2008 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje G.M. v. G.M. Nr. 3K-3-25. Kat. 78.2.1. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=32450> [žiūrėta 2008-03-16]

3.2.1.1. Išlaikymo dydis ir forma

Materiali tėvų pareigos išlaikyti vaikus atlikimo išraiška yra teikiamo išlaikymo forma ir dydis.¹²⁹ Negalima nesutikti su G.Sagačio nuomone, jog tai yra esminiai vaiko išlaikymo pareigos vykdymo tinkamumo vertinimo kriterijai.¹³⁰ Išlaikymo dydis bei forma tiesiogiai nulemia ar bus užtikrintos vaikui materialinės sąlygos fiziškai ir socialiai vystytis, realizuoti ir tobulinti savo įgimtus ir įgytus gebėjimus.

Įstatymų leidėjas Civilinio kodekso 3.196 straipsnyje numato tris vaikų išlaikymo formas: kas mėnesį mokamomis periodinėmis išmokomis, konkrečia pinigų suma ir turtu. Parinkdamas išlaikymo formą, teismas turi atsižvelgti į vaiko tėvų turtinę padėtį, jų turto ir pajamų struktūrą, gaunamų pajamų dydį, periodiškumą, garantijas dėl pajamų pastovumo, kito tėvo gebėjimą tvarkyti vaiko išlaikymui skirtas lėšas ir turtą išimtinai jo interesams ir kitas aplinkybes.¹³¹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, jog vaiko išlaikymui užtikrinti turi būti parinktas vaikui naudingiausias išlaikymo būdas. Jis turėtų užtikrinti nuolatinį lėšų teikimą, nes išlaikymo instituto tikslas yra nuolatos teikti lėšas vaiko pragyvenimui.¹³² Atsižvelgiant į šį išaiškinimą, išlaikymo priteisimas tam tikru turtu galėtų užtikrinti vaiko poreikių tenkinimą tik tokiu atveju, jeigu šis turtas duotų pastovias pajamas, pavyzdžiui, išnuomavus butą, iš gautų nuompinigių galima išlaikyti vaiką. Žinoma, galima priteistą turtą realizuoti ir gautas pajamas naudoti vaiko išlaikymui, tačiau kyla pavojus, jog gali nukentėti vaiko interesai, jeigu visa gauta suma būtų panaudota per trumpą laiko tarpą neatsižvelgiant į faktą, jog ši suma yra skirta vaiko poreikiams iki pilnametystės tenkinti. Tokie patys pavojai slypi priteisus išlaikymą konkrečia pinigų suma. Tokios pozicijos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, pasisakydamas, jog išlaikymas priteisiant vaikui nuosavybės teise tam tikrą tėvo (motinos) turtą galimas tada, kai tėvas (motina) turi turto, kurį naudojant ar realizuojant būtų gaunamos pajamos vaikui išlaikyti ar kitaip būtų tenkinami vaiko poreikiai. Teismas, sprenddamas klausimą dėl išlaikymo priteisimo šia forma, turi atsižvelgti į galimo priteisti turto rūšį, tėvo (motinos) gebėjimus tvarkyti priteistiną turtą, būsimas turto išlaikymo išlaidas, turto likvidumą ir kita.¹³³ Analogiškai pasielgė Kauno apygardos teismas civilinėje byloje, kurioje ieškovė prašė priteisti vaikui išlaikymą turtu 1/3 dalimi dviejų kambarių buto. Teismas nurodė, kad priteisti išlaikymą turtu yra tikslinga tuo atveju, kai

---

¹²⁹ Cit. Op. 4

¹³⁰ Cit. Op. 98. P. 24

¹³¹ Cit. Op. 38

¹³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2003 m. sausio 17 d. nutartis civilinėje byloje J. Jakimavičienė v. P. Jakimavičius, Nr. 3K-7-96. Kat. 72.2. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=9141> [žiūrėta 2008-03-17]

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2006 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje D.B. v. R.B., Nr. 3K-3-401. Kat. 78.2.1. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=30473> [žiūrėta 2008-03-17]

toks turtas nuolat duoda pajamų, kurios gali būti naudojamos vaikui išlaikyti. Nagrinėjamoje byloje priteisus šalių nepilnametei dukteriai 1/3 dalį dviejų kambarių buto, parduoti šią buto dalį ar ją išnuomoti ir tokiu būdu gauti pajamų praktiškai neįmanoma, todėl ši buto dalis neturėtų reikšmės nepilnamečio vaiko išlaikymui“.¹³⁴

Teismų praktikoje vyrauja nuomonė, jog vaikui naudingiausias ir jo interesus labiausiai užtikrina išlaikymas, mokamas kas mėnesį periodinėmis išmokomis, todėl šia forma ir turėtų būti priteisiamas vaikui išlaikymas, išskyrus atvejus, kai vaiko tėvas ar motina negauna nuolatinių pajamų. Tokiais atvejais išlaikymas priteisiamas kita forma – turtu arba konkrečia vienkartinė pinigų suma. Konkrečia vienkartinė suma išlaikymas dažniausiai priteisiamas tais atvejais, kai atsiranda vienkartinių papildomų vaiko priežiūros išlaidų ar priteisiamas išlaikymo įsiskolinimas. Pavyzdžiui, Klaipėdos apygardos teismas, motyvuodamas išlaikymo priteisimą turtu pasisakė, jog geriausiai vaiko interesus atitiks atsakovui priklausančio turto natūra priteisimas vaiko išlaikymui, kadangi atsakovas nuolatinių pajamų neturi, dėl to negali teikti išlaikymo periodinėmis išmokomis. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas palaikė šią teismo nuomonę, išaiškindamas, jog Konstitucijos 38 straipsnio 6 dalyje ir CK 3.192 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta tėvų pareiga išlaikyti savo nepilnamečius vaikus, todėl tuo atveju, kai tėvai neturi nuolatinių pajamų, išlaikymas turėtų būti priteisiamas iš kito turto.¹³⁵ Reikėtų sutikti su tokia teismų pozicija, kadangi išlaikymas savo prigimtimi skirtas vaiko kasdieniams poreikiams tenkinti: maistui, aprangai, gyvenamajam būstui, sveikatai, mokslui, poilsiui, laisvalaikiui, todėl reguliarios periodinės išmokos labiausiai užtikrins vaiko interesus. Juo labiau, kad įstatymai numato tam tikras vaiko interesų apsaugos garantijas: Civilinio kodekso 3.201 straipsnio 3 dalyje numatyta galimybė ateityje keisti išlaikymo formą, jeigu nepasiteisintų priteistas išlaikymas periodinėmis išmokomis, jeigu priteisiant išlaikymą periodinėmis išmokomis yra pagrindas manyti, jog ateityje vaiko tėvas ar motina gali tapti nemokus, galima pasinaudoti Civilinio kodekso 3.197 straipsnyje numatyta galimybe nustatyti priverstinę hipoteką turtui, tokiu būdu užtikrinant, kad periodinėmis išmokomis priteistas išlaikymas bus realiai įvykdytas.

Nustatant priteistiną vaikui išlaikymo dydį, Lietuvoje iki 2001 m. liepos 01 d. teismai taikė procentinės pajamų dalies sistemą. Vadovaujantis procentine pajamų dalies sistema, išlaikymo dydis kiekvienam vaikui nustatomas pagal aiškia ir besąlyginę matematinę formulę, įtvirtinančią tvirtą ir nekintančią asmens, privalančio teikti

---

¹³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2006 m. spalio 06 d. nutartis civilinėje byloje V.Z v. S.Z, Nr. 3K-3-538. Kat. 75.8, 78.2.1. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=30196> [žiūrėta 2008-03-18]

¹³⁵ Cit. Op. 133

išlaikymą, pajamų dalį.¹³⁶ Iki 2001 m. liepos 01 d. galiojusiame Santuokos ir šeimos kodekse buvo numatyta, jog vienam vaikui - vienas ketvirtadalis, dviem vaikams – vienas trečdalis, trimis ir daugiau vaikų - pusė tėvų uždarbio (pajamų), bet ne mažiau negu vienas minimalus gyvenimo lygis (MGL) kiekvienam vaikui.¹³⁷ Šios išlaikymo dydžio sistemos pranašumas yra jos paprastume ir aiškume, kadangi nereikia vertinti vaiko poreikių, lyginti su tėvų galimybėmis. Pakanka įvertinti kiek tėvas ar motina gauna uždarbio ir pritaikyti įstatyme įtvirtintą formulę. Tokiu būdu apskaičiuojant išlaikymo dydį nėra galimybių nukrypti nuo vieningos teismų praktikos. Tačiau šie pranašumai nenustelbia trūkumų. Didžiausias procentinės pajamų dalies sistemos trūkumas yra tai, jog nustatant išlaikymo dydį, apsiribojama tėvų uždarbio dydžiu, nevertinant vaiko interesų bei poreikių. Toks išlaikymo dydžio nustatymas prasilenkia su svarbiausiu prioritetingos vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principu, kadangi tėvui, iš kurio priteisiamas išlaikymas, uždirbant mažai, gali būti netenkinami net būtinausi vaiko poreikiai. Iš kitos pusės, tėvui gaunant labai didelį atlyginimą, vaikui gali būti priteisiama neproporcingai daug palyginti su reikiamais poreikiais. Taip pat abejotina, ar taikant šią sistemą užtikrinamas tėvų lygiateisiškumo principas, kadangi nevertinama kokia turtinė padėtis yra antrojo tėvo. Dažnai tėvų galimybės išlaikyti vaiką skiriasi. Todėl priteisiant konkrečią uždarbio dalį iš tėvo, kurio galimybės mažesnės nei antrojo tėvo, gali būti pažeistas tėvų lygiateisiškumo principas. Priteisiant išlaikymą iš dideles pajamas gaunančio tėvo, kitam gali netgi neprisireikti prisidėti prie vaiko išlaikymo, kadangi visi vaiko poreikiai gali būti patenkinami iš priteistų alimentų. Tokiu atveju antrasis vaiko tėvas lyg ir būtų atleistas nuo pareigos išlaikyti vaiką, kas prieštarauja Konstitucijos 38 straipsnio 6 daliai ir Civilinio kodekso 3.192 straipsnio 1 daliai, įtvirtinančiose abiejų tėvų pareigą išlaikyti savo nepilnamečius vaikus.

2001 m. liepos 01 d. įsigaliojus Civiliniam kodeksui, procentinę pajamų dalies sistemą pakeitė poreikių ir galimybių balanso sistema, įtvirtinta Civilinio kodekso 3.192 straipsnio 2 dalyje, numatančioje, jog išlaikymo dydis turi būti proporcingas nepilnamečių vaikų poreikiams ir tėvų turtinei padėčiai ir užtikrinti būtinas vaikui vystytis sąlygas.¹³⁸ Nustatyti konkretų išlaikymo dydį kiekvienu konkrečiu atveju paliekama teismo, nagrinėjančio bylą, diskrecijai, analizuojant pagrindinius vaiko išlaikymo dydžio nustatymo kriterijus: vaiko poreikius ir abiejų tėvų materialinę padėtį. Ši išlaikymo dydžio nustatymo sistemų keitimą lėmė pasikeitusi ekonominė ir socialinė

---

¹³⁶ Cit. Op. 98. P. 24

¹³⁷ 1969 m. Lietuvos Respublikos santuokos ir šeimos kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1969, Nr.:21-186 81 str.

¹³⁸ Cit. Op. 98 P. 25

visuomenės gyvenimo tikrovė, paneigusi visų visuomenės narių ekonominę lygiavą, vienodą gyvenimo kokybę, garantuotą darbo užmokestį ir kitos socialinės sąlygos, kurioms esant buvo įmanoma įstatyme nustatyti tam tikras privalomas vaiko išlaikymo ribas, bet kuriuo atveju atitinkančias tėvų galimybes.¹³⁹ Pažymėtina, jog poreikių ir galimybių balanso sistema taip pat turi ir trūkumų, ir pranašumų. Teigiamai vertintina tai, jog nustatant išlaikymo dydį, vertinama ne vien tėvų materialinė padėtis, bet ir vaikų poreikiai, kurie gali skirtis, atsižvelgiant į vaiko amžių, sveikatą, gabumus. Ši sistema sudaro sąlygas tinkamai taikyti prioritetingas vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principą, reiškiantį, kad tiek priimant teisės aktus, tiek juos taikant, tiek sprendžiant klausimus, kurių teisės aktai nereglamentuoja, visada būtina įvertinti sprendimą ar bet kokią kitą veiksmą vaiko interesų požiūriu bei užtikrinti, kad jie nebūtų pažeisti.¹⁴⁰ Be to, vertinama abiejų tėvų materialinė padėtis, kas suponuoja tinkamą tėvų lygiateisiškumo principo taikymą. Taigi, nustatant išlaikymo dydį, atsižvelgiama tiek į vaiko, tiek į tėvų interesus. Šios sistemos trūkumu galima įvardinti tai, jog neįtvirtinant jokių išlaikymo dydžio ribų, sudaromos nevienodos teismų praktikos formavimosi sąlygos, kadangi kiekvienas teismas gali skirtingai interpretuoti vaiko poreikių turinį, tėvų galimybes. Įstatymo leidėjui nenustačius minimalaus išlaikymo dydžio, susiduriama su dilema, kokį išlaikymo dydį priteisti, jeigu tėvo ar motinos materialinė padėtis tokia, jog neįmanoma tenkinti netgi minimalių vaiko poreikių. Pasak Sagačio G., tokiais atvejais teismui, nagrinėjančiam bylą dėl išlaikymo priteisimo, tenka spręsti ne tiek teisiniu, kiek socialiniu požiūriu sudėtingą klausimą.¹⁴¹ Šią dilemą galima būtų išspręsti įtvirtinus įstatyme minimalią išlaikymo dydžio ribą. Pažymėtina, jog teismų praktikoje minimali išlaikymo dydžio riba laikoma vienas minimalus gyvenimo lygis (MGL). Pavyzdžiui, civilinėje byloje Nr. 3K-3-259/2004 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė, jog tėvų sunki turtinė padėtis įprastomis aplinkybėmis vertintina kaip priežastis, dėl kurios priteistinas mažesnis išlaikymo dydis (CK 3.192 str. 2 d.), kuris neturėtų būti mažesnis už minimalų gyvenimo lygį (MGL).¹⁴² Mano požiūriu, susiejant vaiko išlaikymo dydžio minimalią ribą su vienu minimaliu gyvenimo lygiu, pažeidžiamas prioritetingas vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos principas, kadangi tokios sumos neužtenka netgi būtinausiems vaiko poreikiams tenkinti. Teikiant mažesnę nei optimalus išlaikymas, reikalingas vaikui visapusiškai vystytis, gali būti pažeisti vaiko interesai. Toks minimalus vaiko išlaikymo dydis nesuderinamas su teisės aktų deklaruojama tėvų didžiausios

---

¹³⁹ Cit. Op. 5. P. 374

¹⁴⁰ Cit. Op. 38

¹⁴¹ Cit. Op. 98. P. 28

¹⁴² Cit. Op. 4

atsakomybės už vaiko vystymosi sąlygų sudarymą nuostata, kadangi valstybė yra įsipareigojusi teikti didesnę - 1,5 MGL išlaikymą vaikams, negaunantiems išlaikymo iš tėvų. Atsižvelgiant į tai, jog už gyvenimo sąlygų, būtinų vaikui vystytis, sudarymą didžiausia atsakomybė vis dėlto turėtų tekti vaiko tėvams, o išlaikymas turėtų tenkinti bent būtinausius vaiko poreikius - vadovaujantis teisingumo, protingumo bei prioritetiniu vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos ir gynimo principais, minimali vaiko išlaikymo, kuri teikia tėvai, dydžio riba turėtų būti bent jau 1,5 MGL.

Apibendrinant galima daryti išvadą, jog atsižvelgiant į tai, kad esminiai vaiko išlaikymo pareigos vykdymo tinkamumo vertinimo kriterijai yra išlaikymo dydis ir forma, vaiko teisės ir teisėti interesai nebus pažeisti tik atsakingai nustačius išlaikymo formą ir optimaliausią dydį. Vaiko išlaikymui užtikrinti turi būti parinkta vaikui naudingiausia išlaikymo forma, kuri turėtų užtikrinti nuolatinį lėšų teikimą. Tėvams gaunant pastovias pajamas, geriausiai užtikrinami vaiko interesai priteisiant išlaikymą periodinėmis išmokomis.

Įstatymų leidėjo nuo 2001 m. liepos 01 d įtvirtinta poreikių ir galimybių balanso sistema išlaikymo dydžio nustatymui, lyginant su procentinės pajamų dalies sistema, suponuoja geresnį vaiko teisių ir teisėtų interesų užtikrinimą atsižvelgiant tiek į vaiko, tiek į jo tėvų interesus.

3.2.1.2. Proporcingumo principas tarp vaiko poreikių ir tėvų turtinės padėties

Tėvų teikiamo vaikams išlaikymo dydis reglamentuojamas Civilinio kodekso 3.192 straipsnyje nurodant, jog išlaikymo dydis turi būti proporcingas nepilnamečių vaikų poreikiams bei jų tėvų turtinei padėčiai ir užtikrinti būtiną vaikui vystytis sąlygas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, jog nustatant vaiko poreikių ir tėvų turtinės padėties proporcingumą, turi būti nurodyta, kokia dalimi tėvų gaunamos pajamos ir turimas turtas, t. y. tėvų turtinė padėtis, gali užtikrinti vaikų poreikių tenkinimą.¹⁴³ Taigi pirmiausia reikia įvertinti vaiko poreikių turinį ir tėvų turtinę padėtį.

Išlaikymo dydį visų pirma įtakoja vaikų poreikiai, kadangi vaikų išlaikymo tiesioginis tikslas yra maksimaliai patenkinti vaiko poreikius ir interesus. Sagatys G. vaiko poreikius suskirstė į bendruosius, būdingus visiems vaikams nepriklausomai nuo amžiaus, išsilavinimo, įgimtų ar įgytų savybių ir individualius, būdingus konkrečiam vaikui, pasiekusiam socialinės, psichologinės, fizinės ar kitokios brandos laipsnį arba

---

¹⁴³ Cit. Op. 38

išskiriančių jį iš bendraamžių būrio.¹⁴⁴ Teismų praktikoje vaiko poreikiai atitinkamai išskiriami į būtinus ir išskirtinius. Toks skirstymas vertintinas teigiamai, kadangi ne visi tėvai turi galimybę tenkinti visų vaiko poreikių, taigi tokiais atvejais reikia išskirti bent būtinus vaiko poreikius, kurie užtikrintų būtiną vaiko vystymosi sąlygas. Būtiniais vaiko poreikiams priskirtini maisto, gyvenamojo būsto, vaistų, aprangos, mokslo, sveikatos priežiūros, laisvalaikio ir poilsio poreikiai. Individualūs arba išskirtiniai poreikiai, kaip ir Sagatys G. pažymėjo, priklauso nuo vaiko talentų, gabumų, sveikatos būklės, pavyzdžiui, neįgalus vaikas turi išskirtinį poreikį tam tikroms sveikatos priežiūros paslaugoms, medicininei ir socialinei rehabilitacijai, vaikas, turintis talentą dainuoti, turės individualų poreikį lankyti muzikos pamokas ir panašiai.

Pažymėtina, kad teismų praktikoje laikomasi nuomonės, jog siekiant, kad suaugęs vaikas taptų visaverte asmenybe, išlaikymo dydis negali būti ribojamas vien vaiko minimalių (fiziologinių) poreikių tenkinimu, visais atvejais svarbu užtikrinti, kad vaikas turėtų materialines sąlygas fiziškai ir socialiai vystytis, ugdyti ir tobulinti savo įgimtus gebėjimus bei įgyti naujus.¹⁴⁵

Nustačius vaiko poreikių turinį, reikėtų juos įvertinti, kadangi tik tokiu būdu įmanoma objektyviai nustatyti kokios išlaikymo sumos reikia šiems poreikiams tenkinti. Lietuvos Aukščiausiojo teismo nuomone, tikslinga būtų pateikti konkrečių poreikių apskaičiavimą, remiantis vaikams ir mokiniams nustatytomis vienos dienos maitinimo normomis,¹⁴⁶ komunalinių mokesčių sąskaitų pagrindu paskaičiuotomis vaikui tenkančių išlaidų gyvenamojo būsto poreikiui tenkinti dalimis, vaiko aprūpinimo apranga minimaliomis normomis,¹⁴⁷ išlaidų vaistams ar kitoms medikamentinėms priemonėms apskaičiavimu, būreliams bei kitiems individualiems poreikiams tenkinti pateiktomis sąskaitomis.

Būtina pažymėti, jog Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad priteisiant vaikui išlaikymą būtiniais poreikiams patenkinti pripažintinas būtinu minimalios mėnesinės algos dydžio išlaikymas. Toks orientacinis kriterijus dėl priteistino išlaikymo dydžio nustatytinas atsižvelgiant į Civilinio kodekso 6.461 straipsnio 2 dalies nuostatą, kad vieno mėnesio išlaikymo vertė negali būti mažesnė už vieną minimalią mėnesio algą (MMA).¹⁴⁸ Labai gerai, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas teikia tokius išaiškinimus,

---

¹⁴⁴ Cit. Op. 98. P. 26

¹⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2006 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje A. B v. V.U., Nr. 3K-3-628. Kat. 78.2.1. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=30456> [žiūrėta 2008-03-23]

¹⁴⁶ Patvirtinta Švietimo ir mokslo ministro 2005 m. liepos 13 d. įsakymu Nr. ISAK-1384. Valstybės žinios, 2006 Nr.: 32-1140

¹⁴⁷ Patvirtinta Sveikatos apsaugos ministro 2004 m. 01 23 d. įsakymu Nr. V-17. <http://www.vvspt.lt/aktai/normos/20040123HN124.doc> [žiūrėta 2008-03-23]

¹⁴⁸ Cit. Op. 38

kurie padeda teismams spręsti įstatymo spragas ir formuoti vienodą teismų praktiką. Šis išaiškinimas užpildo Civilinio kodekso 3.192 straipsnio 2 dalies, kurioje nenurodyta joks išlaikymo dydžio, užtikrinančio būtinas vaikui vystytis sąlygas, kriterijus, spragą. Pažymėtina, kad teismų praktikoje įsitvirtinus nuostatai, jog priteistino išlaikymo dydžio kriterijumi gali būti laikoma vienos minimalios mėnesio algos dydžio suma, kai kurie teismai nesiaiškina konkrečių vaiko poreikių, apsiribodami šia rekomenduotina vienos minimalios mėnesio algos suma. Pavyzdžiui, Klaipėdos apygardos teismas vaiko išlaikymui priteistą 500 litų sumą sumažino aiškindamas tuo, jog byloje nėra duomenų apie išskirtinius G. B. poreikius ir jų tenkinimui reikalingas papildomas išlaidas, abiejų tėvų turtinė padėtis iš esmės vienoda, todėl vadovaujantis teismų praktikoje vyraujančia nuostata, kad išlaikymas neturėtų būti mažesnis už vieną minimalią mėnesinę algą (CK 1.8 straipsnio 1 dalis, 6.461 straipsnio 2 dalis), priteistas išlaikymas vaikui mažintinas iki 350 Lt kas mėnesį mokamų periodinių išmokų.¹⁴⁹ Tokia teismo nuostata nėra teisinga, kadangi netgi nesant išskirtinių vaiko poreikių, reikia aiškintis kokie yra būtinieji vaiko poreikiai. Teismų praktikoje įtvirtinta rekomenduojama minimalios mėnesinės algos suma yra minimaliems vaiko poreikiams būtina minimali suma. Tai nereiškia, jog tėvai būtent tokią sumą ir turi skirti vaiko būtiniams poreikiams tenkinti. Nesiaiškinant konkrečių vaiko poreikių pažeidžiamas proporcingumo principas tarp vaiko poreikių ir tėvų turtinės padėties, kadangi nevertinami vaiko individualūs poreikiai, nesuteikiamas prioritetas vaiko interesų tenkinimui.

Proporcingumo principas tarp vaiko poreikių ir tėvų turtinės padėties reiškia, kad vaiko išlaikymo dydis tiesiogiai priklauso nuo vaiko tėvų turtinės padėties. Teismas negali priteisti vaikui išlaikyti daugiau, negu tai objektyviai leidžia jo tėvų turtinė padėtis, todėl kiekvienu konkrečiu atveju teismas, nagrinėdamas bylą dėl išlaikymo priteisimo ar jo dydžio pakeitimo, privalo nustatyti tėvų turtinę padėtį t.y. visas jų gaunamas pajamas, turta, būtinas išlaidas ir vaiko poreikius.¹⁵⁰ Pažymėtina, jog teismų praktikoje formuojama nuostata, kad reikia vertinti ne vien tėvų pajamas ir išlaidas, bet atsižvelgti ir į tėvų interesus, pavyzdžiui, civilinėje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė, jog tuo atveju, kai sprendžiant išlaikymo dydžio klausimą gali būti paliesti ir pačių tėvų interesai, dėl priteisto išlaikymo gali sumažėti ar padidėti jų patenkinimas, turi būti randama

---

¹⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2007 m. gegužės 02 d. nutartis civilinėje byloje S. B v. R. B. Nr. 3K-3-177. Kat. 75.4.3.; 75.8; 78.2.1. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=31348> [žiūrėta 2008-03-23]

¹⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2008 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Ž. V. v. D. V, Nr. 3K-3-77. Kat. 78.2.1. http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1 [žiūrėta 2008-03-23]

protinga pusiausvyra tarp tėvų ir vaikų interesų, tačiau prioritetiškai atsižvelgiant į vaikų interesus.¹⁵¹

Teisės doktrinoje išskiriami du pagrindiniai tėvų pajamų nustatymo būdai: realių pajamų nustatymo ir fiktyvaus pajamų įvertinimo metodai. Anot Sagačio G., sisteminė Civilinio kodekso normų, reglamentuojančių vaiko išlaikymą, ir teisminės praktikos analizė leidžia daryti prielaidą, kad mūsų šalies teisinėje sistemoje, sprendžiant vaiko išlaikymo dydžio klausimą, vyrauja vadinamasis *realių tėvų pajamų nustatymo metodas*.¹⁵² Nustatant kiekvieno iš tėvų turtinę padėtį paprastai remiamasi objektyviais kriterijais - kiekvieno iš tėvų turimo turto bei gaunamų pajamų apskaita. Nustatydamas tėvų turinę padėtį teismas vertina kiekvieno iš tėvų visų rūšių gaunamas pajamas ir turimą turtą, kitus pagal įstatymą išlaikomus vaikus. Jeigu teismui kyla pagrįstų abejonių dėl tikrosios tėvų turtinės padėties, gaunamų pajamų, teismas turi atsižvelgti į prioritetinės vaikų teisių ir interesų apsaugos gynimo principą, tai reiškia, kad teismas tėvų turtinę padėtį turi vertinti vaiko interesų naudai, t.y. laikyti, kad padėtis leidžia priteisti vaiko poreikius atitinkantį išlaikymo dydį.¹⁵³

Tuo tarpu kai kuriose valstybėse (pavyzdžiui, Austrijoje) nustatant tėvų turtinę padėtį įvertinama ne tik kiekvieno iš tėvų turimas turtas ir gaunamos pajamos, bet ir taikomas vadinamasis *fiktyvaus pajamų įvertinimo metodas*. Šio metodo esmė - teismas, nustatydamas kiekvieno iš tėvų teikiamo vaiko išlaikymo dydį, savo skaičiavimus gali pagrįsti pajamomis, kurias kiekvienas iš tėvų, atsižvelgiant į jo (-s) išsilavinimą bei profesinį pasirengimą, turėtų gauti, nors iš tikrųjų taip ir nėra. Tokio skaičiavimo metodo poreikis paprastai kyla tada, kai skolininkas (tėvas ar motina, privalantys teikti išlaikymą) tyčia ar dėl didelio nerūpestingumo nesiima priemonių tam, kad gautų atitinkančias savo išsilavinimą bei profesinį pasirengimą pajamas (pvz., tyčinė bedarbystė), iš kurių būtų teikiamas išlaikymas vaikui. Tačiau šio metodo teismas negali taikyti, kai egzistuoja svarios priežastys, užkertančios kelią gauti didesnes pajamas (pvz., liga, priverstinė bedarbystė ir kt.).¹⁵⁴

Fiktyvaus pajamų nustatymo metodas labiau apsaugo vaiko teises ir teisėtus interesus tėvų piktnaudžiavimo atveju, tėvams vengiant tinkamai vykdyti vaiko išlaikymo pareigą. Pritaikius šį metodą Lietuvos teisės sistemoje, galima būtų išvengti pajamų slėpimo, kai tėvai, vengdami išlaikyti vaiką, piktybiškai neįsadarbina, pateikia pažymas apie gaunamus darbo užmokesčius, neatitinkančias realios tikrovės. Tačiau, pritaikius šį metodą, gali nukentėti sąžiningų tėvų interesai, kadangi atsižvelgiant į šių dienų

¹⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2006 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje D. G., V. G. v. K. G., Nr. 3K-3-216. Kat. 78.2.1. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=29708> [žiūrėta 2008-03-23]

¹⁵² Cit. Op. 98. P. 28

¹⁵³ Cit. Op. 38.

¹⁵⁴ Cit. Op. 98. P. 28.

ekonominę ir socialinę situaciją, kai darbo užmokesčio skirtumai tarp to paties išsilavinimo žmonių skirtingi, ne visi žmonės turi galimybę įsidarbinti pagal išsilavinimą ir profesinį pasirengimą dėl darbo vietų trūkumo, teismams gali būti sudėtinga tinkamai įvertinti kokias pajamas asmuo turėtų gauti atsižvelgiant į jo išsilavinimą bei profesinį pasirengimą, tad toks vertinimas nebūtų itin tikslus. Priimtinausia būtų mišrus pajamų vertinimo metodas, suteikiant teismams atitinkamą diskreciją.

Tėvų turtinės galimybės teikti išlaikymą vaikui dažnai skiriasi, taigi tokiais atvejais teismams tenka nustatyti kiekvieno iš tėvų dalį išlaikymo prievolėje, atsižvelgiant į jų turtinę padėtį. Gali kilti klausimas, ar nustačius skirtingas dalis išlaikymo prievolėje, nebus pažeistas tėvų lygiateisiškumo principas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, jog tėvų valdžios lygybės principas nereiškia, kad tėvas ir motina turi visiškai vienodas konkrečias teises ir pareigas savo vaikams, nes konkrečios tėvų teisės ir pareigos vaikams priklauso nuo faktinių bylos aplinkybių. Tačiau šis principas reiškia, kad esant vienodoms faktinėms aplinkybėms, tėvų teisės ir pareigos vaikams turi būti lygios. Šio principo turi būti laikomasi paskirstant išlaikymo pareigą tarp vaiko tėvų proporcingai jų turtinei padėčiai.¹⁵⁵ Analogiška išvada padaryta Civilinėje Byloje Nr. 3K-3-173, pasisakant, jog tėvų turtinės galimybės išlaikyti vaikus gali būti nevienodos, pagal įstatymą tėvai išlaikymą vaikams turi teikti proporcingai savo turtinei padėčiai.¹⁵⁶ Taigi, nustačius skirtingas tėvų dalis išlaikymo prievolėje, tėvų lygiateisiškumo principas nebus pažeistas, kadangi kiekvienas teiks išlaiką proporcingai savo turtinei padėčiai.

Pažymėtina, jog priteisdamas išlaikymą dviem ar daugiau vaikų, teismas turi vadovautis Civilinio kodekso 3.198 straipsnyje įtvirtintu vaikų lygybės principu, reiškiančiu, jog nepriklausomai nuo to, vaikai gimę santuokoje ar ne, iš vienos ar iš skirtingų santuokų, tų pačių ar skirtingų tėvų, turi vienodą teisę į išlaikymą. Tačiau vienodos teisės į išlaikymą turėjimas nereiškia, kad dviem ir daugiau vaikams turi būti priteistos visiškai vienodas išlaikymas iš to paties išlaikyti privalančio tėvo, kadangi konkretus išlaikymo dydis kiekvienam vaikui priklauso nuo individualių vaiko poreikių ir nuo kito vaiko tėvo turtinės padėties.¹⁵⁷

Būtina paminėti, jog ne visi tėvai dėl sunkios materialinės padėties išgali tenkinti netgi minimalius vaiko poreikius. Teismų praktikoje įsitvirtinęs aiškinimas, jog sunki tėvų turtinė padėtis gali būti pagrindas mažinti išlaikymo dydį, tačiau negali būti pagrindas atleisti tėvą ar motiną nuo pareigos išlaikyti vaikus. Pažymėtina, jog faktas apie

---

¹⁵⁵ Cit. Op. 38

¹⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2004 m. kovo 08 d. nutartis civilinėje byloje I. Mankuvienė v. A. Mankus, Nr. 3K-3-173. Kat. 72.2; 94.5; 102. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=24105>. [žiūrėta 2008-03-25]

¹⁵⁷ Cit. Op. 38

nedideles tėvų pajamas dar nereiškia, kad išlaikymo dydis bus nustatytas atitinkamai mažesnis. Teismų praktika rodo, jog tokiais atvejais teismai aiškinasi dėl kokių priežasčių tėvų turtinė padėtis yra sunki. Priežastimis, pateisinančiomis išlaikymo dydžio mažinimą nelaikoma, kai tėvo (motinos) sunki padėtis atsirado dėl jų netinkamo elgesio (girtavimo, narkotikų vartojimo, pinigų švaistymo azartiniais lošimais ir pan.), neatsakingumo vaikų atžvilgiu, nederamos žalingos įtakos elgesio, dėl ko buvo nuolatina apribotos tėvystės teisės. Netinkamas tėvų pareigų vykdymas ar visiškai jų nevykdymas yra pateisinami tik išimtiniais, nepriklausančiais nuo tėvų valios atvejais, visais kitais atvejais tėvams, objektyviai esant pajėgiems teikti išlaikymą, privalu teikti tokio dydžio išlaikymą, kuris leistų užtikrinti būtinas vaikui vystytis sąlygas.¹⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas civilinėje byloje pažymėjo, jog tėvai privalo iš anksto įvertinti turtinę padėtį, savo pasirengimą reikiamai pasirūpinti vaiku. Priešingu atveju, tėvams neįvertinus savo pasirengimo užauginti vaiką, ugdyti jo asmenybę, sudarant būtinas sąlygas vaikui vystytis, atsakomybė už sąmoningai prisiimtą pernelyg didelę socialinę riziką ir pasekmes tenka patiems tėvams.¹⁵⁹ Toks aiškinimas atitinka teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principą. Neretai sunkią materialinę padėtį nulemia tėvų neatsakomybė, todėl būtina aiškinti priežastis. Teismų nuostata, jog išlaikymo dydis nemažinamas, kai sunki materialinė padėtis atsirado dėl nepateisintų priežasčių, skatina tėvų atsakomybę bei padeda išvengti piktnaudžiavimo.

Apibendrinant galima teigti, jog proporcingumo principas tarp vaiko poreikių ir tėvų turtinės padėties reiškia, kad vaiko išlaikymo dydis tiesiogiai priklauso nuo nepilnamečio vaiko poreikių ir tėvų galimybių šiuos poreikius tenkinti. Teismų praktikoje įsitvirtino nuostata, jog būtiniams poreikiams patenkinti pripažintinas būtinu minimalios mėnesinės algos dydžio išlaikymas, tačiau tam, kad vaikas taptų visaverte asmenybe, išlaikymo dydis negali būti ribojamas vien vaiko minimalių poreikių tenkinimu. Vis dėlto, teismas negali priteisti vaikui išlaikyti daugiau, negu tai objektyviai leidžia jo tėvų turtinė padėtis. Nustatant vaiko poreikių ir tėvų turtinės padėties proporcingumą turi būti nurodyta, kokia dalimi tėvų turtinė padėtis gali užtikrinti vaikų poreikių tenkinimą.

Būtina pažymėti, jog priteisiant vaikams atitinkamo dydžio išlaikymą, būtina vadovautis prioritetingos vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principu ir visas abejones dėl išlaikymo dydžio, formos, tėvų turtinės padėties nustatymo vertinti vaiko interesų naudai.

---

¹⁵⁸ Cit. Op. 38

¹⁵⁹ Cit. Op. 4

3.2.1.3. Išlaikymo dydžio ir formos keitimo galimybės

Išlaikymo teisiniai santykiai yra tęstinio pobūdžio, todėl esminiai išlaikymo dydžio nustatymo kriterijai – vaiko poreikiai ir tėvų turtinė padėtis laikui bėgant gali keistis. Pasikeitus bent vieno iš tėvų turtinei padėčiai ar išlaikomo vaiko poreikiams, kai jų neatitinka teismo sprendimu nustatytas išlaikymo dydis, atsiranda pagrindas suinteresuotiems asmenims kreiptis į teismą vadovaujantis Civilinio kodekso 3.201 straipsniu dėl išlaikymo dydžio pakeitimo. Pagrindas tenkinti tokį ieškinio reikalavimą yra esminis vienos iš šalių turtinės padėties pasikeitimas, t.y. galimybių teikti išlaikymą arba poreikio jį gauti sumažėjimas ar padidėjimas.¹⁶⁰ Pažymėtina, jog įstatymų leidėjas nekonkretizuoja kokio pobūdžio ir masto turtinės padėties pasikeitimas laikytinas esminiu, paliekant šį klausimą spręsti teismo diskrecijai vadovaujantis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo, prioritetinės vaiko teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principais.

Išlaikymo dydis gali būti mažinamas, jeigu iš esmės pablogėja išlaikymą teikiančio tėvo ar motinos materialinė padėtis, pavyzdžiui, pripažįstamas nedarbingu, dėl ko praranda darbo užmokestį, atsiranda naujos išlaikymo prievolės, sumažėja darbo užmokestis. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė, jog sprendžiant ar išlaikymo sumažinimo reikalaujančio tėvo turtinė padėtis pablogėjo iš esmės, būtina įvertinti, ar ji pablogėjo tiek, jog, atsisakius sumažinti išlaikymo dydį, jis negalėtų tenkinti būtinų, gyvybiškai svarbių savo poreikių ir būtų pažeistas proporcingumo principas.¹⁶¹ Pažymėtina, jog mažinant išlaikymo dydį gali būti pažeisti vaiko interesai, kadangi mažėja galimybės visapusiškai patenkinti vaiko poreikius, todėl teismai aiškinasi dėl kokių priežasčių pablogėjo materialinė padėtis ir išaiškėjus, jog dėl pablogėjimo kaltas pats asmuo, išlaikymo dydis nemažinamas. Pavyzdžiui, civilinėje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė, jog vien ta aplinkybė, kad atsakovas, būdamas darbingo amžiaus ir sveikatos, nedirba ir neieško darbo, pati savaimė negali reikšti teisinio pagrindo mažinti išlaikymą nepilnamečiam vaikui, nes ši aplinkybė nepateisina nuolatinių pajamų iš darbo teisinių santykių neturėjimo.¹⁶²

---

¹⁶⁰ Cit. Op. 150

¹⁶¹ Cit. Op. 145

¹⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2006 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje D. A. v. R. A. Nr. 3K-3-307. Kat. 78.2.1. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=29959> [žiūrėta 2008-03-25]

Būtina paminėti, jog išlaikymo dydžio sumažinimas galioja tik ateityje, nuo teismo sprendimo sumažinti išlaikymo dydį įsiteisėjimo dienos. Dėl šios priežasties išlaikymas, priteistas konkrečia pinigų suma ar turtu, negali būti mažinamas.¹⁶³

Išlaikymo dydis gali būti padidintas, jeigu atitinkamai pagerėja vaiko tėvo ar motinos materialinė padėtis, pablogėja vaiką auginančio tėvo turtinė padėtis, padidėja vaiko poreikiai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, jog teismas kiekvienu konkrečiu atveju sprendžia, ar vaiko poreikiai pasikeitė tiek, kad yra pagrindas pakeisti išlaikymo dydį.¹⁶⁴

Pažymėtina, jog išlaikymo dydžio padidinimas gali būti priteistas ne nuo kreipimosi į teismą dienos, bet nuo pareigos teikti didesnę išlaikymą atsiradimo dienos (turtinės padėties pagerėjimo ar vaiko poreikių padidėjimo), jeigu prieš kreipiantis į teismą buvo pagrįstai reikalaujama padidinti išlaikymą, tačiau ši pareiga nebuvo vykdoma. Nors išlaikymo padidinimo momento įstatymas nereglamentuoja, tačiau tokią išvadą galima padaryti vadovaujantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimu civilinėje byloje, sprendžiant išlaikymo padidinimo klausimą, kurioje dėl kasatorės reikalavimo išlaikymo dydžio padidinimo momentą laikyti ne kreipimosi į teismą data, bet atsakovo turtinės padėties pagerėjimo momentą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė, jog pasikeitus vaiko poreikiams ar atsiradus kitam pagrindui pakeisti vaikui priteisto išlaikymo dydį, vaiko išlaikymo lėšas tvarkantis asmuo turi apie tai informuoti kitą išlaikymą teikiančią asmenį. Pastarajam turint galimybių teikti didesnę išlaikymą, jei jo padidinimo reikalaujama pagrįstai, nuo šio momento atsiranda atitinkama pareiga išlaikymą padidinti. Teisė reikalauti išlaikymo už ankstesnį laikotarpį pripažįstama tik tuo atveju, kai išlaikymą privalantis mokėti asmuo nevykdė tokios pareigos. Šioje byloje išlaikymo padidinimas buvo priteistas nuo kreipimosi į teismą dienos, kadangi nekonstatuota, kad ieškovė atsakovui reikalavimą padidinti teikiamą išlaikymą reiškė anksčiau nei kreipdamasi į teismą.¹⁶⁵

Pažymėtina, jog Civilinio kodekso 3.201 straipsnio 2 dalyje numatytas specialus išlaikymo padidinimo pagrindas – atsiradusios papildomos vaiko priežiūros išlaidos (vaiko liga, sužalojimas, slaugymas). Ši norma labai svarbi apsaugant vaiko teises, kadangi atsiradus ekstraordinarioms situacijoms, kurių nebuvo įmanoma numatyti priešiant išlaikymą, vaiką auginantis tėvas ar motina gali neįstengti padengti papildomas išlaidas, dėl ko nukentėtų vaiko interesai. Kadangi abu tėvai atsakingi už savo vaiko tinkamą vystymosi sąlygų sudarymą, atsiradusias išlaidas privalo padengti abu. Šias

---

¹⁶³ Cit. Op. 5. 382 str.

¹⁶⁴ Cit. Op. 38

¹⁶⁵ Cit. Op. 150

išlaidas galima prisiteisti nežiūrint į tai, kokia forma buvo priteistas išlaikymas. Papildomos išlaidos gali būti priteisiamos vienkartinė pinigų suma arba periodinėmis išmokomis. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, jog papildomų vaiko priežiūros išlaidų priteisimas neturi įtakos priteistam pagrindiniam išlaikymui,¹⁶⁶ taigi pagrindinio išlaikymo dydžio keitimo klausimas nesvarstomas.

Civilinio kodekso 3.201 str. 3 dalis suteikia teisę kreiptis į teismą dėl išlaikymo formos pakeitimo, tačiau ši norma nenustato išlaikymo formos pakeitimo sąlygų. Sistemiškai ir lingvistiškai aiškinant Civilinio kodekso 3.201 str. 3 dalį su kitomis šio straipsnio dalimis, sąlygos, būtinos išlaikymo dydžio keitimui, turėtų nulemti išlaikymo formos pakeitimo galimybę.¹⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, jog esant Civilinio kodekso 3.201 straipsnio sąlygoms, teismas nusprendžia kurį iš išlaikymo pakeitimų taikyti: išlaikymo dydžio ar išlaikymo formos pakeitimą arba keisti ir dydį, ir formą. Kartu CK 3.201 str. 1 – 3 dalys numato teismo diskrecijos teisę, bet ne pareigą tenkinti prašymą dėl išlaikymo formos ar dydžio pakeitimo.¹⁶⁸ Pažymėtina, jog praktikoje dažniausiai išlaikymo forma keičiama tuomet, kai susidaro priteisto išlaikymo periodinėmis išmokomis įsiskolinimas. Teismų praktikoje įsiskolinimo susidarymas traktuojamas kaip skolininko turinės padėties pasikeitimas ir priteisto išlaikymo neefektyvumas, sudarantis pagrindą peržiūrėti teikiamo išlaikymo formą, kadangi kyla grėsmė vaiko interesams. Pavyzdžiui, civilinėje byloje dėl išlaikymo formos pakeitimo, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė, kad, jeigu nevykdoma pareiga periodinėmis išmokomis teikti vaikui išlaikymą ir dėl to susidaro skolininko įsiskolinimas, tai įsiskolinimo susidarymas gali būti traktuojamas kaip skolininko turinės padėties pasikeitimas, sudarantis pagrindą peržiūrėti teikiamo išlaikymo būdą, kadangi kyla grėsmė vaiko interesams.¹⁶⁹ Kitoje civilinėje byloje konstatuota, jog tokia aplinkybė, kai asmuo savo noru nevykdo išlaikymo prievolės arba ją vengia vykdyti ir dėl to atsiranda uždelstas įsiskolinimas, reiškia, kad tokio išlaikymo priteisimas yra neefektyvus, nes netenkina nepilnamečio vaiko išlaikymo poreikių. Dėl to toks besitęsiantis išlaikymo neteikimas gali būti laikomas pagrindu teismine tvarka pakeisti išlaikymo formą ir dydį, siekiant padaryti išlaikymo išieškojimą efektyvia priemone tam, kad būtų nutrauktas tęstinis vaiko teisės į išlaikymą pažeidimas.¹⁷⁰

---

¹⁶⁶ Cit. Op. 38

¹⁶⁷ Cit. Op. 38

¹⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2003 m. kovo 05 d. nutartis civilinėje byloje A. Kutavičienė v. A. Kutavičius, Nr. 3K-3-288. Kat. 72.2. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=8599> [žiūrėta 2008-03-26]

¹⁶⁹ Cit. Op. 132

¹⁷⁰ Cit. Op. 162

Apibendrinant galima teigti, jog pagrindas kreiptis į teismą dėl išlaikymo dydžio ar formos pakeitimo atsiranda iš esmės pasikeitus galimybėms teikti išlaikymą arba poreikiui jį gauti. Įsiskolinimo susidarymas traktuojamas kaip skolininko turtinės padėties pasikeitimas ir priteisto išlaikymo neefektyvumas, sudarantis pagrindą peržiūrėti teikiamo išlaikymo formą. Kokio masto turtinės padėties pasikeitimas laikytinas esminiu bei kurį iš išlaikymo pakeitimų taikyti: išlaikymo dydžio ar išlaikymo formos, ar abiejų, paliekama spręsti teismo diskrecijai.

3.2.2. Valstybės pagalba vaikams, kurių atžvilgiu tėvai neįgyvendina savo prievolės materialiai išlaikyti savo vaikus

Lietuvos Respublikos Konstitucijos III skirsnio Visuomenė ir valstybė 38 straipsnio 6 dalyje numatyta, kad tėvų teisė ir pareiga auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnametystės juos išlaikyti. Šios teisės ir pareigos tiesiogiai susijusios su kitu Konstitucijos 38 straipsnio 2 dalyje įtvirtintu principu, kad valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę. Kai vaiko tėvai neįstengia ar dėl kitų priežasčių nevykdo savo pareigos išlaikyti vaikus, konstitucinės vaiko teisių garantijos įpareigoja valstybę užtikrinti greitą būtinos finansinės paramos gavimą iš kitų šaltinių.¹⁷¹ Vaiko teisių apsaugos ir gynimo tikslu, Jungtinių tautų vaiko teisių konvencijos 3 straipsnis taip pat įpareigoja valstybes dalyves, atsižvelgiant į nacionalines sąlygas ir savo galimybes, imtis reikiamų priemonių ir padėti tėvams bei kitiems vaiką auklėjantiems asmenims įgyvendinti vaiko teisę į gyvenimo sąlygų, būtinų vaikui vystytis, sudarymą, o prireikus teikti materialinę paramą ir remti įvairias programas. Ši nuostata perkelta į nacionalinį teisės aktą – Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą, garantuojant vaiko teisę į valstybės paramą ir išlaikymą.¹⁷² Civilinio kodekso 3.204 straipsnyje taip pat numatyta valstybės išlaikymo pareiga vaikams, negaunantiems išlaikymo iš tėvo (motinos) ar iš kitų pilnamečių artimųjų giminaičių, turinčių galimybę juos išlaikyti, deleguojant Vyriausybei teisę nustatyti konkrečią išlaikymo teikimo tvarką, išlaikymo dydį bei kitus su susijusius klausimus. Pažymėtina, jog šis Civilinio kodekso straipsnis, įsigaliojęs 2002 m. sausio 01 d., nebuvo praktiškai įgyvendinamas, „išlaikymo“ sąvoka apėmė bet kokios formos socialinę paramą, teikiamą pagal galiojančius teisės aktus,¹⁷³ tačiau ne konkretų išlaikymą.

---

¹⁷¹ Cit. Op. 38

¹⁷² Cit. Op. 18. 15 str.1 d.

¹⁷³ Cit. Op. 5. 387 str.

Vadovaujantis šiais pamatiniais teisės aktais vaiko teisių apsaugos srityje ir valstybės deklaruojama parama, 2006 m. gruodžio 19 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos vaikų išlaikymo fondo įstatymas,¹⁷⁴ kurio pagrindu įsteigtas Garantinis ir vaikų išlaikymo fondas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Vadovaujantis šiuo įstatymu, nuo 2008 m. sausio 01 d. valstybė pradėjo teikti išlaikymą iš įsteigto Vaikų išlaikymo fondo lėšų nepilnamečiams vaikams ir vyresniems nei 18 metų nedarbingiems asmenims, kuriems iki sukankant 18 metų buvo nustatytas invalidumas, jeigu šie vaikai negauna iš savo tėvų ar vieno iš jų viso ar dalies išlaikymo, priteisto teismo sprendimu ar teismo patvirtinta vaiko išlaikymo sutartimi. Pagal analizuojamo įstatymo 2 straipsnį valstybė įsipareigoja teikti teismo sprendime ar patvirtintoje sutartyje nustatyto dydžio išlaikymą, o vaikui gaunančiam dalį išlaikymo – išlaikymo skirtumą, kurio negauna iš tėvų. Taigi valstybės teikiamo išlaikymo dydis priklauso nuo teismo sprendime ar patvirtintoje sutartyje nustatyto išlaikymo dydžio. Tačiau vienam vaikui per mėnesį valstybė skiria ne daugiau kaip 1,5 minimalaus gyvenimo lygio, kas šiuo metu sudaro 195 litų sumą. Atsižvelgiant į tai, jog esant sunkiai tėvų turtinei padėčiai teismai daugeliu atvejų priteisia 1 minimalaus gyvenimo lygio dydžio išlaikymą, o išlaikymo neteikia daugumoje būtent tokie tėvai, kurių sunki materialinė padėtis, tad dažniausiai valstybės teikiamas išlaikymas padengia visą teismo sprendime ar patvirtintoje sutartyje nustatytą išlaikymo sumą. Pažymėtina, jog valstybė teikia išlaikymą vaikams tik tuo atveju, kai išlaikymo forma teismo sprendimu ar patvirtinta sutartimi nustatyta periodinėmis išmokomis.

Valstybės teikiama parama – išlaikymas vaikui, negaunančiam išlaikymo iš tėvų, yra didelis indėlis į vaiko teisių apsaugą, įgyvendinant prioritetinę vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugą ir gynimą. Šis įstatymas užtikrina vaikams minimalią socialinę apsaugą, bei skatina tėvų atsakomybę rimčiau ir atsakingiau žiūrėti į pareigą išlaikyti savo vaikus, kadangi valstybei išmokėjus išlaikymą jų vaikams, jie tampa skolininkais ne tik prieš savo vaikus, bet ir valstybę. Garantinio ir vaikų išlaikymo fondo administracijai suteikiama teisė regreso tvarka su 5 proc. metinėmis palūkanomis išieškoti išmokėtą išlaikymo skolą iš tėvų.

Valstybės teikiamas išlaikymas vaikams, negaunantiems išlaikymo iš savo tėvų, dar tik pradėtas vykdyti, todėl įvardinti praktines Vaikų išlaikymo fondo įstatymo taikymo problemas dar nėra galimybės. Šiai dienai būtų galima įvardinti problemą, jog nėra išspręstas išmokėtų vaikų išlaikymui išmokų atgavimo iš skolininkų

---

¹⁷⁴ Cit. Op. 20

(vaiko tėvo, ar motinos, neteikiančio išlaikymo) tvarka. Vaikų išlaikymo fondo įstatymas numato, jog Fondo administratoriaus sprendimas yra vykdomasis dokumentas, pagal kurį antstoliai gali pradėti vykdymo procesą. Tai ypatingai palengvina skolos atgavimą, kadangi nereikia kreiptis į teismą dėl skolos priteisimo. Tačiau gali iškilti problemų, jeigu skolininkas gyvena užsienio valstybėje, kadangi užsienio valstybėse vykdomi tik pripažinti teismo sprendimai. Šią problemą būtų galima spręsti sudarius atitinkamas bendradarbiavimo tarp valstybių sutartis. Priešingu atveju valstybė, išmokėjusi išlaikymą vaikams, vaikų išlaikymo Fondo administratoriaus sprendimu turėtų kreiptis į teismą dėl išmokėtų vaikui išlaikymo sumų priteisimo ir su įsigaliojusiu teismo sprendimu kreiptis į užsienio valstybės teismą dėl sprendimo pripažinimo ir vykdymo. Ši procedūra apsunkintų atgavimo iš skolininkų tvarką.

Išvados

1. Tėvų teisių ir pareigų atsiradimo pagrindas susideda iš dviejų teisinių faktų – vaiko gimimo ir kilmės iš tėvų patvirtinimo, kurių atsiradimo momentas nesutampa. Vaiko kilmė patvirtinama jau įvykus pirmajam teisiniam faktui – vaikui gimus. Atsižvelgiant į tai, jog įstatymas įtvirtina vaiko kilmės iš tėvų patvirtinimo galiojimą atgal, galima daryti išvadą, jog tėvų teisių ir pareigų atsiradimo momentas siejamas ne su vaiko kilmės iš tėvų patvirtinimo data, bet su vaiko gimimo diena ir būtent nuo vaiko gimimo atsiranda su kilme susijusios tėvų teisės ir pareigos.

2. Tėvai savo nepilnamečių vaikų turtą tvarko dviem pagrindais: uzufukto ir įstatyminio atstovavimo teisėmis. Tėvams neturint nuosavybės teisės į savo vaikų turtą, reikalingas teisinis pagrindas, suteikiantis teisę tvarkyti svetimą turtą. Šis pagrindas yra savarankiška daiktinė teisė – uzufuktas, kurio turinį sudaro pareiga tvarkyti turtą išimtinai vaiko interesais, teisė naudoti vaisius ir pajamas, gautus tvarkant vaiko turtą, šeimos reikmėms, pareiga išlaikyti ir remontuoti uzufukto objektą, kad būtų užtikrinta jo normali būseną. Šeimos teisėje uzufuktas yra nustatomas tik įstatymo pagrindu, todėl jo turinys, priešingai nei daiktinio uzufukto, negali būti nei siaurinamas, nei plečiamas.

3. Pagal Civilinio kodekso 4.39 straipsnį, nuosavybės teisė gali būti apribota trimis atvejais – savininko valia, įstatymo ar teismo sprendimo pagrindu. Kadangi uzufukto teisės pagrindu tėvai įgyvendina vaiko turto naudojimo, valdymo, disponavimo teises, galima daryti išvadą, kad nustatant uzufukto teisę tėvams, ribojama jų vaikų nuosavybės teisė. Vaiko nuosavybės teisė ribojama įstatymo, tai yra Civilinio kodekso 3.185 straipsnio pagrindu.

4. Nepilnamečio vaiko turtą, kuriam tvarkyti tėvai neturi uzufukto teisės, vaikai tvarko patys, atsižvelgiant į Civilinio kodekso 2.7-2.8 straipsnių normas. Toje dalyje, kurioje įstatymai riboja vaiko savarankiškumą dėl civilinio veiksnio neturėjimo, tėvai turi teisę ir pareigą padėti vaikui įgyvendinti turtines teises ir vykdyti pareigas (sudaryti vaiko iki 14 metų vardu sandorius, duoti sutikimą vaikui nuo 14-18 metų sudaryti sandorius, patvirtinti vaiko sudarytus sandorius), o įstatymo numatytais atvejais ir atsakyti savo turtu už vaiko prievoles. Įgyvendindami šias teises ir pareigas tėvai veikia Civilinio kodekso 3.157 straipsnio pagrindu kaip įstatyminiai vaiko atstovai, kadangi minėtos tėvų teisės ir pareigos kyla iš tėvų, kaip įstatyminių atstovų pareigos rūpintis vaiku, jį prižiūrėti, saugoti ir ginti vaiko teises ir teisėtus interesus.

5. Teismai, vykdydami vaiko turtinių interesų apsaugos funkcijas tėvams sudarant sandorius su jų vaikams priklausančiu turtu, negali užtikrinti, jog po sandorio, kuriam išduotas teismo leidimas, sudarymo gauta nauda bus panaudota išimtinai vaiko interesams tenkinti. Siekiant užtikrinti vaiko turtinių interesų apsaugą ir galimus tėvų piktnaudžiavimo atvejus disponuojant vaiko turtu, tolimesnę vaiko turtinių interesų apsaugos kontrolę po teismo leidimo išdavimo galėtų vykdyti vaiko teisių apsaugos institucijos. Šiuo tikslu vaiko teisių apsaugos institucijos turėtų būti teismo informuojamos apie kiekvieną teismo leidimo tėvams sudaryti sandorį su vaiko turtu išdavimą.

6. Lietuvos Respublikos teisės aktai nenumato jokių vaiko išlaikymo dydžio nustatymo ribų. Teismų praktikoje vaiko išlaikymo dydžio minimali riba siejama su vienu minimaliu gyvenimo lygiu. Šios sumos neužtenka netgi būtiniausiems vaiko poreikiams tenkinti. Taip pažeidžiamas prioritetingas vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos principas, kadangi teikiant mažesnę nei optimalus išlaikymas, reikalingas vaikui visapusiškai vystytis, pažeidžiami vaiko interesai. Toks minimalus vaiko išlaikymo dydis nesuderinamas su teisės aktų deklaruojama tėvų didžiausios atsakomybės už vaiko vystymosi sąlygų sudarymą nuostata, kadangi valstybė yra įsipareigojusi teikti didesnę - 1,5 minimalaus gyvenimo lygio išlaikymą vaikams, negaunantiems išlaikymo iš tėvų. Atsižvelgiant į tai, jog už gyvenimo sąlygų, būtinų vaikui vystytis, sudarymą didžiausia atsakomybė vis dėlto turėtų tekti vaiko tėvams, o išlaikymas turėtų tenkinti bent būtiniausius vaiko poreikius - vadovaujantis teisingumo, protingumo bei prioritetingu vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos ir gynimo principais, minimali vaiko išlaikymo, kuri teikia tėvai, dydžio riba turėtų būti bent jau 1,5 minimalaus gyvenimo lygio.

Literatūros sąrašas

Teisės norminiai aktai

1. 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (Valstybės žinios, 1995, Nr. 60-1501)
2. 1975 m. Europos konvencija dėl nesantuokinių vaikų teisinio statuso (Valstybės žinios, 1996. Nr. 92- 2145)
3. 1959 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracija
(http://www.nplc.lt/nj/Dokumentai/Uzs_teis_aktai/vaiko%20teisiu%20deklarac.htm)
4. 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (Valstybės žinios, 1995. Nr. 40-987)
5. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 7 protokolai
(http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=66195)
6. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 11 protokolai (Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016)
7. Lietuvos Respublikos Konstitucija (Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014)
8. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (Valstybės žinios, 2002. Nr. 36-1340)
9. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000. Nr. 74)
10. Lietuvos Respublikos vaikų išlaikymo fondo įstatymas. (Valstybės žinios, 2006, Nr. 144-5464)
11. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas (Valstybės žinios, 2000. Nr. 50-1432. Aktuali redakcija: Valstybės žinios, 2007. Nr. 140-5756)
12. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (Valstybės žinios, 1996. Nr. 33- 807)
13. Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas (Valstybės žinios, 1994, Nr. 89-1706. Aktuali redakcija nuo 2007.06.21)
14. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. (Valstybės žinios, 1994, Nr. 46-851. Nauja redakcija: Valstybės žinios, 2002, Nr. 17-649)
15. 1969 m. Lietuvos Respublikos santuokos ir šeimos kodeksas. (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1969, Nr. 21-186)
16. 1968 m. spalio 01 d TSR Sąjungos ir sąjunginių respublikų santuokos ir šeimos įstatymų pagrindai (TSRS Aukščiausiosios tarybos žinios, 1968. Nr. 27 – 241)

17. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2005 m. liepos 13 d. įsakymas Nr. ISAK-1384 Dėl maitinimo normų nustatymo. (Valstybės žinios, 2006 Nr.: 32-1140)
18. Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro 2004 m. 01 23 d. įsakymas Nr. V–17. Lietuvos higienos normos HN 124:2004 „Vaikų globos įstaigos. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 1 priedas (<http://www.vvspt.lt/aktai/normos/20040123HN124.doc>)
19. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro įsakymas Dėl Civilinės metrikacijos taisyklių patvirtinimo (Valstybės žinios, 2001. Nr. 60-2156. Aktuali redakcija: Valstybės žinios, 2006. Nr. 65-2415)
20. 1917 m. gruodžio 18 d. Tsrs santuokos ir šeimos dekretas Dėl santuokos, dėl vaikų ir dėl civilinės būklės aktų knygų vedimo (Vyriausybės žinios, 1938. Nr. 629 – 4506)

Specialioji literatūra

1. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000
2. *Dičius Pranas*. Santuoka ir šeima tarybų Lietuvoje. Vilnius: Mintis – 1974.
3. *Kudinavičiūtė Inga*. Civilinio kodekso normų, susijusių su šeimos narių teisių apsauga, įgyvendinimo praktinės problemos. Vilnius: Jurisprudencija, 2002, t. 28 (20)
4. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2003
5. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2003
6. Lietuvos TSR civilinio kodekso komentaras. Vilnius: Mintis, 1976
7. *Mikelėnas Valentinas*. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002.
8. *Mikelėnas Valentinas*. Tarptautinių sutarčių vaiko teisių apsaugos srityje taikymas Lietuvos teismų praktikoje. Vilnius: Justitia, 2006 Nr. 1 (59)
9. *Mikelėnas Valentinas; Taminskas Algirdas; Vileita Alfonsas*. Civilinė teisė. Vadovėlis. - Kaunas: Vijusta, 1998
10. *Nekrošius Ipolitas; Nekrošius Vytautas; Vėlyvis Stasys*. Romėnų teisė. Kaunas: Vijusta, 1996.
11. *Rasimavičius Petras*. Tarybinė šeimos teisė. Vilnius, 1981
12. *Sagatys Gediminas*. Aktualūs vaiko išlaikymo dydžio nustatymo klausimai. Vilnius: Jurisprudencija, 2005, t.71 (63),

13. *Sagatys Gediminas*. Tėvų pareiga išlaikyti nepilnamečius vaikus: aktualūs subjektų klausimai. Vilnius: Jurisprudencija, 2005, t. 67 (59)
14. *Sagatys Gediminas*. Vaiko teisė į šeimos ryšius. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006
15. *Sakalauskas Gintautas*. Vaiko teisių apsauga Lietuvoje. Vilnius: Vaiko teisių informacijos centras, 2000
16. *Šimonis Mindaugas; Januškienė Janina*. Vaikų teisės Lietuvos Respublikos teismų sistemoje. Vilnius: Teisės problemos, 2001. Nr. 4.
17. *Vitkevičius Pranciškus Stanislavas*. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. Vilnius: Justitia, 2006

Praktinė medžiaga

1. Europos žmogaus teisių teismo 1994 m. gegužės 26 d. sprendimas byloje *Keegan v. Ireland*, Application No. 290
2. Europos žmogaus teisių teismo 1985 m. kovo 26 d. sprendimas byloje *X. and Y. v. the Netherlands*, Application No. 91
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. birželio 07 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.194 straipsnio 3 dalies (2004 m. lapkričio 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (Valstybės žinios, 2007, Nr.: 65-2529)
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 54. Lietuvos Respublikos teismų praktikos taikant įstatymus reglamentuojančius tėvų pareigą materialiai išlaikyti savo vaikus, apibendrinimo apžvalga (<http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=29258>)
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2003 m. birželio 20 d. nutarimas Nr. 41 Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant bylas dėl teismo leidimų išdavimo pagal Civilinio proceso kodekso XXXIX skyriaus taisykles (<http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=26401>)
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 35 Įstatymų taikymo teismų praktikoje, nustatant nepilnamečių vaikų gyvenamąją vietą, tėvams gyvenant skyrium, apžvalga (<http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=26396>)
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1999 m. gruodžio 31 d. nutarimas Nr. 24 Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant įvaikinimo bylas (<http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=26180>)

8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2008 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje *Ž. V. v. D. V.*, Nr. 3K-3-77. Kat. 78.2.1
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2008 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje *G.M. v. G.M.*, Nr. 3K-3-25. Kat. 78.2.1.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2007 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje *I. A., T. A. v. V. A.*, Nr. 3K-3-564. Kat. 78.2.1; 93.2.4.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2007 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje *J. P. v. S. P.*, Nr. 3K-3-189. Kat. 78.2.1.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2007 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje *A. T., E. T. v. A. T.*, Nr. 3K-3-188. Kat. 78.2.1
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2007 m. gegužės 02 d. nutartis civilinėje byloje *S. B v. R. B.*, Nr. 3K-3-177. Kat. 75.4.3.; 75.8; 78.2.1
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2007 m. kovo 13 d. nutartis civilinėje byloje *J. A. v. A. U.*, Nr. 3K-3-95. Kat. 78.2.1; 113.6.1.7.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2006 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje *A. B v. V.U.*, Nr. 3K-3-628. Kat. 78.2.1
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2006 m. spalio 06 d. nutartis civilinėje byloje *V.Z v. S.Z.*, Nr. 3K-3-538. Kat. 75.8, 78.2.1.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2006 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje *D.B. v. R.B.*, Nr. 3K-3-401. Kat. 78.2.1
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2006 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje *D. A. v. R. A.*, Nr. 3K-3-307. Kat. 78.2.1.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2006 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje *D. G., V. G. v. K. G.*, Nr. 3K-3-216. Kat. 78.2.1
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2005 m. sausio 12 d. nutartis civilinėje byloje *V.Astrauskas v. G.Goštautaitė*, Nr. 3 K-3-30. Kat. 77.4.3, 78.2.1
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2004 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje *V.Sinkevič v. M. Sinkevič*,Nr. 3K-3-259. Kat. 72.2
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2004 m. kovo 08 d. nutartis civilinėje byloje *I. Mankuvienė v. A. Mankus*, Nr. 3K-3-173. Kat. 72.2; 94.5; 102
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2004 m. sausio 7 d. nutartis *A.Čibinskienė v. G.Kraujelis*, Nr. 3K-3-23 . Kat. 70.4 ir 72.2
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2003 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje *J.Varapnickaitė-Mažylienė v. T.Stanys*, Nr. 3K-3-874. Kat. 72.2

25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2003 m. kovo 05 d. nutartis civilinėje byloje *A. Kutavičienė v. A. Kutavičius*, Nr. 3K-3-288. Kat. 72.2
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2003 m. sausio 17 d. nutartis civilinėje byloje *J. Jakimavičienė v. P. Jakimavičius*, Nr. 3K-7-96. Kat. 72.2
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2002 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje *J. Barinova v. I. Borovskaja*, Nr. 3K-3-883. Kat. 27.5; 72.1; 15.2; 1.2
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2001 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje *V.Šeškus v. Z. Lengvelienė ir J. Lengvelis*, Nr. 3K-3-105. Kat. 71.3, 71.4
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2000 m. lapkričio 08 d. nutartis civilinėje byloje *L.Vaitkienė v. T.Vaitkus*, Nr. 3K-3-1157. Kat. 19
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2000 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje *K.Griciūnienė v. K.Griciūnas*, Nr. 3K-3-1036. Kat. 19
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2000 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje *R.Neverdauskienė v. G.Neverdauskas*, Nr. 3K-3-657. Kat. 19.
32. Vilniaus miesto 4 apylinkės teismo 2007 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. L2-356-232
33. Vilniaus miesto pirmojo apylinkės teismo 2006 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. S-2-9646-656
34. Vilniaus miesto 4 apylinkės teismo 2006 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. L2-474-232

Interneto tinklalapiai

Lietuvos Respublikos teismų statistikos ataskaitos

<<http://www.teismai.lt/teismai/ataskaitos/statistika.asp>>[žiūrėta 2008-03-10]

Santrauka

Per pastaruosius dešimtmečius vaiko padėtis ir atitinkamai – tėvų teisių bei pareigų jų vaikų atžvilgiu apimtis bei samprata Lietuvos teisės sistemoje smarkiai pakito. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, įsigaliojęs 2001 m. liepos 1 d., daugelį šeimos teisinių civilinių santykių sureguliuavo naujai. Tėvų turtinės teisės ir pareigos jų vaikams tapo išvestinės iš vaiko, kaip savarankiško teisės subjekto, nuosavybės teisės. Tėvams neturint nuosavybės teisės į vaikų turtą, šeimos teisėje atsirado naujas institutas – uzufrukto teisė, suteikiant teisinį pagrindą tvarkyti svetimą turtą.

Darbe analizuojamas tėvų turtinių teisių ir pareigų atsiradimo pagrindas, pradžia, pabaiga, teisės ir pareigos, susijusios su vaikams priklausančiu turtu, pareiga materialiai išlaikyti vaiką, vaiko turtinių interesų apsaugos garantijos tėvams įgyvendinant teises ir pareigas, susijusias su vaikams priklausančiu turtu ir vaiko teisių bei teisėtų interesų apsauga ir gynimas tėvams nevykdant išlaikymo pareigos. Pagrindinis darbo tikslas - nustatyti, kokia apimtimi Lietuvos teisės sistema užtikrina vaiko interesų viršenybės principo įgyvendinimą, reglamentuodama turtines tėvų teises ir pareigas vaikams, formuodama jų įgyvendinimo praktiką, kokios yra šių teisių ir pareigų įgyvendinimo teorinės ir praktinės problemos, jų galimi sprendimo būdai bei prielaidos. Tam, kad būtų pasiektas šis tikslas, atskleistas šeimos teisės uzufrukto turinys, kadangi teismų praktika gilios uzufrukto teisės turinio analizės nepateikia, teisės normos uzufrukto turinio taip pat išsamiai nedetalizuoja bei turto, kuriam tvarkyti tėvai neturi uzufrukto teisės, teisinis pagrindas – įstatyminis atstovavimas. Analizuojant vaikų turtinių interesų apsaugos garantijas, gauta išvada, jog šeimos teisės sistemoje įtvirtintos vaiko turtinių interesų apsaugos garantijos yra nepakankamos šių interesų apsaugai ir gynybai, kadangi teismams išdavus leidimus tėvams sudaryti sandorius su jų vaikams priklausančiu turtu, jokia institucija neužtikrina, kad gauta nauda po tokio sandorio sudarymo bus naudojama vaiko interesais. Gautos iš sandorio naudos panaudojimo kontrolę galėtų vykdyti vaiko teisių apsaugos institucijos. Išlaikymo dydžio nustatymas Lietuvos teisės sistemoje neužtikrina vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos ir gynimo principo įgyvendinimo teismams nustatant minimalią vaikų išlaikymo dydžio ribą (1 MGL), neužtikrinančią net būtinausių vaiko poreikių tenkinimo. Tai nesuderinama su teisės aktų deklaruojama tėvų didžiausios atsakomybės už vaiko vystymosi sąlygų sudarymą nuostata, kadangi valstybė įsipareigoja teikti didesnę išlaikymą vaikams nei tėvai, todėl vadovaujantis teisingumo, protingumo, prioritetiniu vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos ir gynimo principais, minimali vaiko išlaikymo, kurį teikia tėvai, dydžio riba turėtų būti bent jau 1,5 MGL.

Property Rights and Obligations of Parents to their Children

Summary

During the latter decades the status of the children and adequately - the scope and conception of rights and obligations of their parents have strongly changed in Lithuanian legal system. The Civil code of the Republic of Lithuania that came into force on the 1st of July of 2001 adjusted great part of the legal family civil relations in the new way. The property rights and obligations of the parents to their children became the derivative from the children's property rights because the child became the independent subject in the law having its own property rights. The new legal institute – the usufruct appeared in the family law. This right gives a right to the parents to take care and regulate the children's property that is hold to be not the parent's property.

The basis, the commencement and the end of the parents property rights and obligations, the content of the rights and obligations of the parents to their children's property, the right and obligation to support the child materially, the guaranties safeguarding children's property rights and interests while their parents execute their rights and obligations, were analyzed in the thesis. The main purpose of this thesis was to determine in what scope the legal system of the Republic of Lithuania ensure the implementation of the principle of the supremacy of the children's interests by regulating the rights and obligations of their parents, forming the practice of the implementation, what are the practical and theoretical problems of the implementation of these rights and obligations, what are the possible preconditions and solutions of the problems. To seek the stated purpose of the thesis the content of the usufruct rights was analyzed because the practice of courts and the legal norms doesn't give us the deep analysis of this content. The representation by law of the children property rights was also analyzed in the thesis because this is the way to take care of the children's property when the usufruct right could not be implemented. While analyzing the guarantees of protection the children's property rights the conclusion was get that the fixed guarantees are insufficient for the protection and defence of interests because when the courts issue the permission to the parents to conclude the contracts in accordance to the child's property there is no competent institution that could control and coordinate that the benefit get from such contract would be used for the best interests of the children. This fuction of control and coordination could be executed by the institutions of children's rights protection. The settled ways to set the extent of support of the children do not safeguard the implementation of the principle of the child's rights and interests because the practice of

the courts to set the minimum amount of support of the 1 minimum living standard (MLS) does not safeguard the necessary demand of the children. This is inconsistent with the declared parent's ultimate responsibility for the development of the children's living conditions because the state obligates to supply the better maintainance of the children. According to the principles of justice, prudence and the priority of the children's rights and interests the minimum limit of the children's support should be at least 1,5 MLS.